

Witchcraft

B

781

A33I32

1532

CORNELL
UNIVERSITY
LIBRARY

Witchcraft

B

781

A33I32

1532

CORNELL
UNIVERSITY
LIBRARY

1600

HENRICI

CORNELII AGRIPPÆ, AB NE-
telsheym, Equitis aurati, ac utriusq; Iuris do-
ctoris, Cæsareæ Maiestatis à consilijs, & Ar-
chiuis Indiciarij, Apologia aduersus calumni-
as propter Declamationem de Vanita-
te scientiarum, & excellentia uerbi
Dei, sibi per aliquos Louani-
enses Theologistas in-
tentatas *.

IN QVÆRELÆ

SVPER CALVMNIA, OB EAN-
dem Declamationem, sibi per aliquos
sceleratissimos sycophātas, apud
Cæsaream Maiest. nefarie
ac proditorie illata;

ANNO. M. D. XXXIII.

72
X
17 IV 50

7849827

43

16

EPIGRAM

MA, AD DOMINVM

Agrippam, de incertitudine & Vanitate scientiarum, & artium, atq; excellētia uerbi dei declamatorē, quin potius

* artemasticē, benigna sub

interpretationē accipiendū

* citra iniuriā aut inuidiam

aut inuectiuam longe ab-

sentem, simulque alie

nā Buscono * ue

ritatis alu-

mno

* Artemasticem

novum uocabulum a

Buscono, ex latino &

græco compositum;

nusquam apud cete-

ros poētas aut gram-

maticos repertū: qā

miserrimi ingenij es-

set semp uti inuētis,

& ex seipso nō inue-

nire noua uocabula.

* Citra iniuriam

color est rhetoricus, quo negat se facere quod maxi-

me facit, uocans me Ardelionem, insuper periurij &

tergiuersationis a uerbo dei insimulans,

* Veritatis alumno, Si ueritatis alumnus esset

Busconus, nō tam insigni mulcta punitus fuisset in iu-

dicio apud Bruxellas damnatus de commisso crimine

falsi.

CLara sub Agrippa * p * Probantur, prō
bātur dogmata uafro. exprobrantur, per s
Et sua sulcat aquas gurā q̄ dicitur igno-
scripto stultiferas; rantia poētici.

A ij Censor

* Erratus, perra-
ta per locū ab autho-
ritate, quia sic loquu-
tus est Reuerēdus pa-
ter, Frater Magister
noster & magister ha-
reticorū Iacobus Ho-
chstratus in lib. suo
contra Cabalam.

* Tutat, poërice et
Busconice: nam uul-
g^o grammaticorū di-
cit tutatur aut tuetur

* Scitum, pro sci-
entia, nouus lepos: &
sicut pueri in scholis
dicūt comestum pro
cibum meum.

* Vanat, nouū uer-
bum, & Buscono di-
gnum. Sed admonit^o
pro illo postea sup-
posuit, Pungit.

* Bellam artem,
Venusta & rosea ele-
gantia in carmine tā
spinoso.

* Ampl^o ardelio
appositū epithetum,
quemadmodum dicit
Amplissime Pater.

Censor enim rigidus nulli
qui parcat honori
Papa redarguitur, Cēsar
& omne bonum.

Quos fert * erratus titulus
bene * tutat eosdem
Declamans, uario finge-
re cuiq; licet.

Fallere cuiq; nefas cur scri-
bere quilibet audet
Audax est uerbi copia ua-
nitoni

Probrifer est titul^o * scitum
qui * uanat amandum.
Eminet insigni certius ar-
te nihil.

Ars haud sit damnas, mul-
tus licet artis abusus
Fit nitidæ, uiuens crimi-
ne nemo caret

Pręsignis * bellam denigras
quamlibet author
Artem, scis qui sis, * am-
plus es ardelio.

Nam noscis, nescis, rides,
fles omnia carpis
Sic proprio ecce tuus co-
dice uersus habet.

Sis gemini doctor iuris gra-
uita

uitatis amicus

At * iuramenti queso me
mento tui.

Quisq; tuum laudat librum
quod uerba tonantis

Celsa dei præfert quæ de-
cus omne decet.

Ulla profecto uigent cedri-
nis digna tabellis

Aeternisq; tuæ messibus
historiæ.

Quas reprobas artes, aulam
complecteris ipsam

Verba Dei laudas more
negata tuo.

Leuior o frater præsentipar-
cito pennæ.

Recto forsan ego * numi
ne motus agor.

Quippe etiam mali dæmones nonnunquam à poëtis
uocantur numina.

* Iuramenti, Non
intelligitur de iura-
mēto præstito in ba-
ptismo, quo renunci-
atur sathanæ & arti-
bus eius. Sed de extor-
to in scholis, quo iu-
ratur in uerba magi-
stri.

* Numine, fortas-
sis suo malo Genio:

REVERENDI PA-
TRIS FRATRIS AVRELII
ab Aquapendente Augustiniani Epigrāma,
in Bulconum Louanieñ, uersificatorem.

EST leuis ardelio, currēsq; per oia nescit
Sistere, sed petulās fert in omē genus.

A in Bulco

Busconus: at cunctas miseratur nescius artes,
Et sic Busconio carmine cuncta tonant.
Agrippam miseris decerpit moribus, inde
Vir grauis esse sibi dicitur ardelio
Quid quæ quod gracili uolitat super omnia penna
Busconus est igitur maximus ardelio.

EIVSDEM AVRELII EPIGRAMMA
main Louanienses articulatores;

EXpectata diu uestra est censura per orbem
Artibus oppræssis spem daret ut reditus,
Agrippæ hic igne gladiumque minatur undas,
Dñs etiam inuitis destinatur ille stygem
Quid tandem exiguum potuistiis gignere muræ,
Res uersa in risum est, gloria parque decus
Sic decet indoctas qui torquent spicula musas,
Ut cadat, ut toto fabula in orbe fiet.
Ite in Pigmæos conuertite tela gruesque
His eritis Cæsar numina magna deus.

HENRICI CORN. AGRIPPÆ
Epigramma ad Cæsarem.

Quum me suspectum teneas de crimine Cæsar
Quod tibi psuasit Monachorum barbara turba:
Precipis insontem ut iugulet palinodia librum,
Sed detractorum ut noscas mendacia & artes
Siste gradum iustum est, unam insontibus aurem
Exhibeas, quam iam primam concesseris hosti.

REVEREN

DISSIMO IN CHRISTO PA-
tri, Generoso domino, dño Laurentio Cam-
pegio, tituli S. Mariæ trans Tyberim presby-
tero cardinali, sanctę Romanę sedis, per
Germaniam nuper à latere Legato,
domino & patrono suo semper
obseruandissimo, Henri-
cus Corn. Agrippa
S. D.

VVM ME TVAE SVB
limitati (ob propensum eius er-
game fauorem, tum ob collata
in me beneficia, tum ob patroci-
nium aduersus illos qui Cęsarē,
totamq; Cęlaris aulam in meam perniciem ir-
ritarunt, & propemodum persuaserunt) pluri-
mis maximisq; nominibus obligatum esse co-
gnoscam (pater reuerendissime) ueniā mihi da-
bis, si grauioribus q; noibus cupiam me tibi
reddere obligatiore: rursusq; te patrē uirtute
pstantissimum, & literatura eruditissimū orem
ut in tuendo Agrippa, iam uetere cliētulo tuo
tui similis esse uelis, eademque animi clemen-
tia me suscipere digneris. Quod enim ad te ite-
rū cōfugio, author mihi est ignara pudoris ne-
cessitas, qui iussu Cęsaris, tuoq; hortatu cogor
me ab impietatis crimine uindicare, atq; hanc

A iij pugnam

pugnam aggredi, taleque certamen suscipere,
ut capitale impietatis crimen agnoscam, si ob-
ticescam: nimiumq; obfucurum sit famæ meæ
si negligā, nimisq; periculosum, si detrectem
pugnare contra fortiter. Quod quum sine ad-
uersariorū dolore & uulneribus fieri nequeat
periculosum mihi uisum est, absq; strenuæ eru-
ditionis, pariter & æquissimi iudiciū patrono,
in hanc arenam descendere. En prodit apolo-
gia nostra aduersus Louanienſium aliquot ra-
binorum calumnias, ad quas q̄ta cum celerita-
te respondi, nulli meliores testes sunt, q̄ uir il-
le ornatissimus, dominus Lucas Bonfius, tuæ
sublimitatis secretarius, qui non immodicam
apologiæ nostræ partem uidit legitq;. Atque
uenerabilis dominus Bernardus Paltrineri-
us tuæ amplitudinis Oeconomus, in cuius cu-
biculo dies noctesque importuno studio per-
egi omnia: ita quum datus esset mihi libellus ad-
uersariorum, ad diem decimum quintum De-
cembris, ego apologiam hanc reddiderim an-
te ultimas calendas Februarij, tradidq; Me-
chliniensis senatus præſidi, non editurus in pu-
blicum, nisi accepto prius senatus illius decre-
to, a quo mihi transumptum calumniosorum
articulorum illorum transmissum esset: quam-
uis iudicium, & sententiam eius negotij, iā pœ-
na aſceſſerit, & incognita causa, ex sola suspi-
tione damnatus essem ab his qui posthabita ſe-
natus

natus autoritate, sibi iudicandi libertatē usur-
passent: quicq; accusatores quum essent & inimi-
ci, non tam iudicandi q̄ opprimendi mei cau-
sam querebant. Quia igitur nunc supra annum
& medium frustra expectavi senatus illius de-
cretum, ne honoris mei prodigus, & fame meę
crudelis, innocentiaęq; meę desertor, tam cru-
delem hæresis, impietatis, & scandali infam-
iam, quam mihi scelestissimi illi scriptorum
meorum falsarij, & perfidi famicidæ impege-
runt, silentio meo agnoscere uidear, cogor il-
lam uel ante iudicium (paucis recognitam &
nonnullis adiectis) in publicum ædere, idque
sub tui nominis protectiōe. Quod quidem eo
audentius facio, quod etiā tua amplitudo me
adhortata esset, ut responderem, & me de tam
horribilibus criminibus purgarem, sed lenita-
tem mihi iniungēs atq; modestiam. Vnde ego
mihi non permisi tam libere loqui, nec tam ue-
hementer respondere, q̄ perfidi illi calumniato-
res mei commeruerunt. Qui (quod nostri) nō
istis articulis tantum cōtra me egerunt, sed in-
numeris alijs clancularijs insidijs, & capitalib;
criminatiōibus, multisq; subornatis sycophan-
tjs, multo aconito conditis, tantum lætalis ue-
neni, in aula Cæsaris, apud principes uiros, &
in templarijs concionibus, apud imperitiā mul-
titudinem, aduersum me effuderunt, ut diffi-
cillimum sit mihi ad tam proditorias persecu-

A v tiones

tionem, ubiq; habere bonū stomachum. Quorum calumniæ quædam eius generis sunt, ut quemuis etiam excelsum animum possent a tranquillitate dimouere, & ad quas levis esse nec possim, nec admodum debeam. Sicubi ergo in hac apologia paulo liberius in malos male loquor, sitq; aliquid amaritudinis, meo iure id me facere puto, mihiq; in illos licere arbitror, ædito nomine meo, palam & præcipiente Cesare, me defendere contra eorum calumnias, detractiones, & maledicta, quæ ipsi præter auctoritatem, tacitis nominibus suis, clanculum & post terga, & proditorie, in me sibi licere permiserunt. Certe non ignorabam ab initio declamationis meæ, me inuidiam eruditionis præmium recepturum, quodq; mihi obuiatūra essent gymnasiarcharū ferocitas, sophistarū astus, scholasticorum insidiæ, magistrorū nostrorum furor, pseudomonachorū doli, & omnia mihi pulchre prædiuinaueram: sed arbitrabar illos, eruditorū & proborum uirorum more, aut diuersam partem declamatueros, & aduersus mea scripturos, aut disputationē publicam indicturos fuisse, non tot falsæ linguæ apparatus insectatueros, non tot mēdacibus calumniis apud Cæsarem capitis expetitueros. Quod si scripsissent aut disputassent, quid tūc ualiturus fuisset, non iacto. Certe eruditionē eorū non uerebar, uolentiam aut pertimesce-

te oportuit, non ignarus quod periculo uiueret
in ea multitudine, quis quum mihi æternū bel-
lum esset susceptum, præsertim quum tanta sit
tyrannidis eorū impunitas. Sed qui quondam
disputationes indicere solebāt scholarum ma-
gistri, nunc inscitiae suæ conscientia confusi, il-
las exhorrent, uiolentiaque damnare præten-
dunt, quod deberent rationibus conuincere.
Scio a quorum iudicio pendeat Cæsar, quales
illi adsint theologi, scio quod odiosa, quod periculo-
sa sit ueritas: sed iusto sub iudice uincet, nec
terrebitur crimine innocēs. At dicere causam
apud eos, contra quos scripsissem, graue est.
Quod si Cæsar nosset totius negotij circūstan-
tias, & quas passus sum iniurias, ac illi paterē
quæ ego scripsi, fortassis propensior esset illi-
us in me animus, nec me inter postremos nu-
meraret, nisi in aulis regum plærumque plus ua-
leret detractorum improbitas, quam bonorum fa-
uor. Sed quum non solum ille reus sit, qui fal-
sum de alio profert, sed etiam is qui aurem ci-
ro criminibus præbet. Non me admodum læ-
sissent illæ calumniæ, nec cuiquam persuasissent
malæ illæ linguæ, si non inuenissent sibi similes
aurículas. Sed confido in innocentia mea, quo
fit, ut non confundar, nec aliud cupio, quam equum
& intelligentē iudicem, qualis tu es unus. Pro-
pterea nunc iterum atque iterum oro amplitudi-
nem tuam, ut non graueris animum tuū, licet
pluri

plurimis grauissimisque negotijs occupatissi-
mum, mihi tantisper accommodare, nostraq;
scripta, & respōsa expendere uelis, donec cau-
sam omnem perdiscas. Nec moleste feras, si te
(quod forte plerique dicturi sunt) tam odioso
argumento præficiam patronum. Non enim
molesta nec odiosa tibi fore puto, quæ aduer-
sus perfidos falsarios, & impios sycophantas,
fidei & pietatis negotia rueantur. Faxit de-
us, ut ecclesia sua ab omni hæreticorum impi-
etate & sophistarum tenebris expurgata,
in pristinum splendorem restitua-
tur, qui te prosperet, & incolu-
men conseruet, & omni-
bus bonis impleat &
repleat Vale fē
licissime.

NOBILIS

VIRI HENRICI CORNELII

Agrippæ, armatæ militiæ, Equitis aurati, ac
utriusque iuris doctoris, Cæsareæ maiestatis
a consilijs, & Archiuis Indiciarij, Apolo-
gia aduersus calumnias, propter dedamatio-
nem de Vanitate scientiarum, & excellentia
uerbi dei, sibi per aliquos Louani-
enses theologistas intentatas.

Nolite secundum faciem iudicare, sed re-
ctum iudicium iudicate.

GO HENRICVS COR-
nelius Agrippa, superiore an-
no ædidi declamationem quan-
dam, quam de incertitudine &
Vanitate scientiarum, atq; ex-
cellentia uerbi dei inscripsi. Præfagus reuera,
cum quantis monstrorum generibus propter
illam fore depugnaturus, eo qd quæ non prod-
ret edetula, multos admodum esset offensura.
Præ cæteris autem theologos aliquos & mo-
nachos, superciliosum hominum genus. Hinc
primum ex Louaniensi academia prodierunt,
qui me hæreseos, impietatis, & scandali, con-
gestis aliquot articulis detulerunt, aliqui magi-
stri no-

Itri nostri (neque enim credo totius theologicæ
ordinis cōmunibus suffragiis hanc rem actam
esse: quum compertum habeam, esse in illorū
collegio nonnullos uiros candidos, & quibus
illa declamatio nostra non displiceat) uolita-
runt articuli illi clam me, per multorum ma-
nus, & plæricq; aulici mystæ, ad hanc calumni-
am instructi, illos Cæsari nō semel tantum ob-
truserunt. Hinc ad priuatum Cæsaris consiliū
remissi, inde ad parlamentarē senatum Mechli-
niam relegati, per annum ferme in iudiciū ma-
nibus uersabantur, me inscio, & Cæsareæ ad-
uersum me, non sine causa, licet sine ratione,
grauiter indignato. Quod tandē ubi rescissem
supplicauī apud utrunq; senatum, impetratis
etiam literis, a Reuerendissimo dño archiepi-
scopo Panormitano, supremo priuati Cæsaris
consilij præside, ut mihi articulorum illorū da-
reretur transsumptum, quo illorum admonitio-
ne discerē, quid mihi uel explicandum, uel cor-
rigendum, uel emendandum, uel reuocandum
esset, paratus cognito errore, illum christiana
modestia retractare. Datum itaq; est mihi arti-
culorum illorū transsumptum, die decimaquin-
ta Decembris, anni millesimi quingentesimi
primi, & per eundem Reuerendissimum domi-
num archiepiscopum Panormitanum, supre-
mum priuati consilij præsidem, edictum, uel
le Cæsarem, me horum articulorum publicam
palinō

palinodiam canere. Verū ego cum illis spectarem multa meorum non intellecta, multa item deprauata, multa peruersa & perperam interpretata, non equum duxi eiusmodi abs me inaudito & indefenso palinodiā postulari, qđq; debeam reuocando agnoscere impietatis crimen, cuius mihi non essem conscius, & de quo non essem conuictus, quicquid sit de uoluntate Cæsaris. Respondeo constanter cum Ambrosio, diuina imperatoriae maiestati non esse subiecta: Vrgemur præceptis Regalibus, sed confirmamur scripturæ sermonibus. Potuit Cæsar credere adumbrata pietatis fucō mendacia deferentibus, atq; ego non nescio, quāta principum pestis sit lingua bonarum rerū interpretēs mala. Potuit Cæsar obsequi importune instigantibus, neq; ego ignoro, q̄tum possit improbitas instigatorū fucō pietatis sese uēditantium. Diui Athanasij deportatio clare docet, quantum insimulationes & calumnię (maxime si ab his qui fide digni habiti sunt, inferantur) contra innocentes, ualeant operari. Tūc etiam Imperatore (sed alias eruditissimo, sed æquissimo clemētissimoq; q̄ppe Cōstantino magno) per falsos sacerdotes, ingestis callide calūnijs, ad t̄miræ atq; furoris aduersus Athanasium impulsio, ac sceleris consensum agent. Scio Cæsarem hominem, & suis posse agi affectibus, qui mihi obstare non debent, quo minus liceat
mihi

mihi meam tueri innocentiam, præsertim dā
tam inextinguibili hereseos & impietatis crimi
ne, quibus de causis hanc retractionis senten
tiam, quam Cæsar mandasse dicitur, cēseo
non iudicij, non deliberationis fuisse, sed su
spicionis, atque ex insidiosis aduersariorum
meorum consilijs, inconsiderata credulitate
profectam, & me inauditum & indefensum
illa non teneri. Nam quæ inaudita parte ge
runtur, nunq̃ pro iudicio habebuntur, quod si
etiam uel iustissimam sententiam, quis impor
tunc, uel aliter uitiose rulerit, tamen hæc nulla
est, & pro sententia non est habenda. Mihi er
go licet, semperq̃ licebit, apud Cæsarem inno
centiam meam tueri, calumnias repellere, ma
le consulta contemnere, & qd olim licuit apud
Philippum Macedonem, & hodie etiam apud
Romanos pontifices, a dormitante ad eundem
uigilantem, a male instructo ad eundem meli
us instruendum appellare. Non enim Cæsar da
mnare potest, quem lex nō prius iudicarit, ni
forte (ut in Acti. ait apostolus) Iudicans me se
cundum legem, contra legē iubeat me percuti.
At lex (ut est in euangel.) non iudicat hominē,
priusquā interrogauerit ab illo, & cognouerit
quid fecerit. Et in Actib. cap. 22. Hominem in
demnatum non licet flagellare. Et in cap. 25. ait
Festus Romanus: Non est cōsuetudo damna
re aliquem, priusq̃ is qui accusatur præsentēs
habeat

habeat accusatores, locumq; defendendi acci-
piat, ad abluenda crimina q̄ ei obijciuntur. Ni-
hil em̄ temere (ait Moses) iudicandū, neq; esti-
mandum, neq; credendum est, nōdum audita
altera parte. Hinc ex Atheniensium legibus in
duodecim tabulis a Romanis acceptū fuit, si-
militer ambos audire, unde de requirēdis reis
Martianus consul scriptum reliquit, ne inaudi-
ta causa quenq; damnemus. Olim ne tyranni
quidem iudicarunt incognita causa. Laudatur
C. Caligula, qui ambas aures delatori claudē-
bat. Laudatur Alexander, qui alteram defen-
sori seruabat. Et diu⁹ Adrianus Aufidio Se-
uero rescripsit, de suspicionibus non debere
aliquem damnari. Non enim debet quis suspe-
ctus fieri, sed deprehendi. Et imperator Con-
stātinus ait: Iudex criminofum discutiens, nō
ante sententiam proferat, q̄ ipse confiteatur,
aut per innocentes testes conuincatur. Et bea-
tus Eleutherius papa dicit: Nihil contra queli-
bet accusatum absq; idoneo & legitimo accusa-
tore fiat. Deus ipse cuius scientia non fallitur,
priusq̄ iudicaret protoplastum, loquutus est il-
li, & confessionē criminis extorsit, idem iudi-
caturus ciuitates Sodomorū, ait: Descendam
& uidebo utrum clamorē qui uenit ad me ope-
re compleuerint, an nō est ita, ut sciam. Quod
si mihi concedatur hæc respondendi facultas,
ostendam me nihil unq; assertiue scripsisse, cre-
dere,

dere, aut tenere, cuius cōtrarium afferit, credit
sentit, & tenet ecclesiā catholica. Si scripta mea
non peruertantur, aut in peruersum sensum, &
contra mentē meam interpretentur, quod siue
inscitia, siue malitia fiat, non debeo ego pœni
tentiam agere alienæ inscitia, aut malitia, qm̃
ostendere potero meliorē sensum. Nonne rex
Abimelech, quod accepit sibi Saram uxorem
Abrahæ, quia dixerat ille soror mea est, gra
uiter reprehensus est a deo, & non imputatur
scandalum hoc uitio proferentis Abrahæ, sed
præsumentis Abimelech, quia non fuerat scru
tatus mentem uerborum Abrahæ. Quo exem
plo, Augustinus, ream linguam non facit, nisi
rea mens sit, & habetur in c. quæritur. xxxij.
qu. ij. Estq; Iurisconsultorum communis sen
tentia, non solum in his q̃ sunt de foro animæ,
sed etiam in his quæ sunt de quasi foro ani
mæ, credendum esse declaranti se, & uolunta
tem suam confitenti. Vnde Metiano authore,
lex promulgata est. In ambiguis orationibus,
maxime sententiam spectandum eius esse, qui
eas protulisset, præsertim in meliorem partem
ut res ualeat potius q̃ pereat. Et Vlpianus in li
bris digestorum de iudicijs, sic ait: Si quis in
tentione ambigua, uel oratione usus sit, id
quod ei melius est accipiendum est. Et genera
lis iuris peritorum sententia est, quod quando
actus aliquis potest dici uel geri, eo modo, quo
dicens

dicens uel gerens incidat in delictum uel poe-
nam, & eo modo quo non incidat, debet sem-
per interpretari ut nō incidat. Et Hilarius ait,
intelligentia dictorum ex causis est assumen-
da dicendi, quia non sermoni res sed rei est ser-
mo subiectus. Et Ockham scholasticus theolo-
gus, in suo dialogo, multis rationibus falsum
ostendit, quod uulgo dicitur, uerba non ex o-
pinionibus singulorum, sed ex communi usu
accipiēda esse, concludens, quod in uerbis am-
biguis & multiplicis intelligentiæ, non sit re-
currēdum ad communem intelligentiam, sed
potius ad intentionē loquentis. Fuit olim B. il-
le Dionysius Alexandrię epus, Iulio papę, de
Ariana hæresi delatus, quia filium dei dixisset
creaturam, ille hec dictum negans, nec dogma
defendens, sed mentem suam synceram decla-
rans, & a suspitione liberans, summa beniuo-
lencia & commēdatione, ab ecclesię patribus
receptus est, ædita insuper (per Athanasium)
apologia, pro defensione eius cōtra detracto-
res, docentē non uerba, sed mentē & sententiā
iudicandā & explicandā esse, ab ipso quī quid
scripserit aut dixerit. Quis em̄ hoīm scit q̄ sunt
hominis, nisi spūs hominis qui est in ipso? Qd̄
si nunc mihi concessum erit, ostendā nihil me-
orū hæreticū, aut impiū, aut scandalosum esse,
aduersus ecclesiā dei, si recte aut cādide fuerit
Intellectū, & nō hostiliter puer sum, atq; id fa-
B ij cturus

etur⁹ primū bona fide recitabo articulos, q̄s cō
tinet libellus aduersariorū, mihī a Mechlinien
si senatu transmissus, supplicatiōe mea ad eun
dem clarissimum senatum nuper missa, hic etiā
am p̄posita. Deinde ad singula respōdebo, ne
meo silentio, quasi culpę cōscientia, abuti pos
sent nostri obrectatores, numerisq; in margi
ne adiectis signabo, ad quę aduersariorū dicta
q̄q; responsionis meę uerba referantur, osten
damq; adiectis ad articuloꝝ marginem, breui
bus scholijs, quis calumniarum artibus, utātur
isti piarum aurium theologi.

CLARISSIMIS VIRIS DO
mino præsidi & senatoribus Cæsarei
Parlamenti apud Mechliniam.

VONIAM LOVANI
enses aliquot rabini, ante annū
ferme cōgestos scholastico o
dio, quosdam ex declamatiōe
mea (de incertitudine & Vani
tate scientiarū & artium, atq; excellentia uerbi
dei) articulos produxerunt, quibus me clancu
lum, & post terga, erroris, impietatis, scanda
li, & forte etiam hæreseos, Cæsareę maiesta
ti, & eiusdem priuato cōsilio, calumniati sunt.
Deinde uero, siue ueriti, iudicium eius causę si
bide dec⁹ importaturum, siue satis illis uisum
sit, quod in exulcerati Cæsaris animo fictū de
me

me crimen insideat, prosecutionem articulo-
rum illorū hactenus deseruerunt. Ego autē qui
neq; famæ meæ crudelis, neq; honoris mei p-
digus, nec innocentiae meæ desertor esse, nec in-
iurioso nomine apud Cæsarem & quoscun-
que claros & probos uiros censerī uolo nec
debeo, quum articulos illos in uestris mani-
bus iam per multos menses desertos, & ueluti
sepultos iacere tandem intellexissem, claritu-
dini uestrae supplico, & instanter peto, mihi ar-
ticulorū illorū dari transumptum, uestrumq; il-
lis interponi decretum, paratus, si qua errata
sunt emendare, si qua perperam intellecta de-
clarare, meamq; innocentiam & integritatem
ab impietatis crimine, & calumniantium iniu-
ria uindicare, quod ut iustum & æquum postu-
lo, ita uos illud mihi minime negaturos puto,
cæterū mihi in omnibus iugiter percipiēdo.

SEQVUNTUR ARTICVLI

Louaniensium autentico transumpto,
sed absq; ullo interposito sena-
tus decreto transmissi.

ASsertiones Agrippæ.

Ex quodam libro de Va-
nitate scientiarum.

I. Falso interpretan-
tur pro Declamatio-
ne Assertiones.

II. Malitiose detrū-
cāt titulum obscuran-
tes scopum totius de-
clamationis.

B in Pri

III. Prima Assertio in fronte
declamationum post episto-
lam ad lectorē: Ego inquit,
ignari grammaticę, alijs generis persuasus ratio-
nib⁹, nil perniciosius, nil pe-
stilentius hominum uitę, ani-
marumq; salutē posse cōtin-
gere arbitror q̄ ipsas artes
ipsasq; scientias.

IIII. Contra hanc assertionem
Argumentantur per uideretur B. Augustinus in li-
br̄is de doctrina christiana,
uerm̄ uidetur. & in scriptis contra Cresco-
nium gramaticum donati-
stam.

V. Vbi uarię demonstrat ar-
tes liberales cuiuslibet theolo-
go doctori aut esse necessari-
as aut maxime cōducibiles.
Futilis argumētatio,
uel sic uel sic uel ne-
scio.

VI. Sunt & ancillę quas ipsa
dei sapientia ut uocarent ad
Impertinens & detor- arcem misit Prouer. 9.
ta allegoria.

VII. Qui igitur eas dampnat,
est is de quo Apostolus di-
cit 1. Corin. 2. Animalis ho-
mo
Fratralis orthogra-
phia, uidelicet dam-
pnat cum p.

mo non percipit ea quę sunt
spiritus dei.

Impertinenter citat
Apostolum.

Vnde cautum est ut diuer
sis locis constituentur magi
stri & doctores qui studia li
terarum artiumque liberali
um doceant.

VIII.

Falsa argumentatio,

His artibus declaratur sa
era scriptura & confundunt
hæreses.

IX.

Falsa assumptio.

Vnde Sapiēs: Qui eluci
dant me, uitam æternam ha
bebunt.

X.

Falsa applicatio.

Nō igitur apparet quō ni
hil scire sit foelicissima uita
cum dicat Apostolus: Qui
ignorat ignorabitur. Et dñs
inquit: Propterea captiuus
ductus est popul⁹ meus, q̃a
non habuit scientiam.

XI.

Maliciosa dissimula
tio.

¶ Alia assertio quę loqui
tur de scientiarum inuento
ribus in eadem declamatio
ne inquit.

Impudens mendaciū.

B inq̃ Sunt

XII. Crassa igno-
rantia nesciūt distin-
guere bonitatē ope-
ratiuā ab essentiale.

Disuinatio per Quasi.

XIII. Futilis ap-
plicatio.

XIIII. Imperti-
nens & in-
sufficiēs al-
legatio.

XV.

XVI. Ambiguum
uerbū in peiorē par-
tem accipiunt

XVII. Improbi-
tas in pote-
statē ecclesiæ scanda-
losa.

XVIII. Mendaci-
um malitiosum.

Sunt homines aliqui boni,
nihil tñ scientiæ ipsæ bonita-
tis nihil ueritatis habebunt,
nisi q̄tum ab ipsis inuentori-
bus mutuant uel acquirunt.

Quasi uellet innuere nullā
scientiam habere in se uerita-
tē, sed tñ mutuatā ab autho-
re.

Quod est contra philoso-
phum dicentē, scientiæ sunt
de numero bonorū honora-
biliū.

Et est contra c. Si quis ar-
tem, xxxviij. dist.

¶ Sequuntur aliæ proposi-
tiones piæ auriū offensiuę.

Canones sacerdotes sub-
latis honestis nuptiis, turpi-
ter scortari compellunt.

Volens innuere in effectu
sacerdotes posse contrahere
nisi obstaret iuris dispositio

Cū tñ a morte Christi nō
est auditū sacerdotē duxisse

uxo

uxorē, nisi quod iam attem-
ptarunt homines plurimum
seducti.

In eodem fol. pag. 2. ha-
bet hanc propositionem:

Surrexit his temporibus XIX. Peruerse ac-
cipiunt.
ex theologorum schola inui-
ctus hæreticus Lutherus,

Et sequitur qd ideo uos XX. Morosi sunt.
scire uolo, ne putetis nō eti-
am theologos esse lenōnes.

Et ibidem in fine conclu- XXI. Relinquit tro-
dens, quicunq; principes, iu-
pos & hyperboles
dices, & magistratus lupa-
naria fouent aut permittūt,
dicetur illis a dño illud psal-
mographi: Si uidebas furē.
& c.

Quasi permittētes seu to- Diuinatio per Quasi
lerātes min⁹ malū, ad uitā
dñi maius peccare censeātur
contra sententiā Augustini Turpi obsequio pa-
quē habetur xxxiij. q. ij. c. si trocinantur lupana-
qd uerius dñ. Si facturus est ribus.
qd non licet, faciat adulteri-
um, & non homicidium,

B v Sfc

XXII. Sic ergo permittitur mi-
nus malū ut euitetur maius,
licet faciens non excusetur.

Dignū patella oper-
culum.

Alia propositio sub lite-
ra d. fol. tertio.

XXIII. Malitiose dissimulan-
tes authorem, trans-
ferūt in me quod est
Augustini.

Mercatores & milites uē-
rā penitentiā agere nō pnt.

XXIII. Deprauāt uerba mea
& sensum,

Alia ppositio sub lra F.
Augustinus & Bernard.
contra Christi sensum bella
permittunt.

XXV. Deprauāt uerba mea
& sententiam

Et Chro repugnāte ordo
militantium est in ecclesia.

Alia propositio sub lite-
ra I. folio quarto.

XXVI. Malitiose dissimulāt
quæ de his catholice
concludimus:

Habere imagines in tem-
plis, non est absq; ydolatrie
uitio, siue periculo.

Ydolatrie p ypsilon,
q̄a græci est uocabu-
lū tam sciūt etiā græ-
ce magistri nostri

Alia ppositio sub lra k.

XXVII. Supelliosa morosita-
te fabellā & iocū tra-
hūt in calumniam.

Diabolus est author cu-
culle.

Alia ppositio sub lra R.

Mo

Moses, David, Ap̃li, Eu- **XXVIII.**
angelistæ, prophetæ, hoīes **Deprauant uerba &**
fuerūt, & a ueritate in qbus **sensum**
dā defecerūt, & mēdaces in
quibusdam inuenti sunt.

Quasi innuat scripturā sa- **XXIX.**
crā una cū alijs scientijs hu- **Diuinatio per Quas**
manis esse ambigūā incertā,
& periculo plenā, nisi ac-
cedat uerbum dei.

Asserens ulterius quod **XXX**
uerbum dei nullas humanas **Detrahunt uerbo dei**
glossas. **hanc impugnantes.**

Nec angelicas patit, sed **XXXI.**
seipsam exponit. **Detrahunt Apostolo**
huic contradicentes.

¶ Contra has assertiones **XXXII.**
uerbum Petri, 2. Pet. 1.

Non qm̃ uoluntate huma- **Malitiose argumen-**
na allata est aliquā prophetia **tantur, & sycophan-**
sed spū sctō inspirati locuti **te sunt**
sunt sancti dei hoīes. Itē pro-
phetia est interdum commi-
nationis & non euētus, sicut
erat de Iona apud Niniuitas
Sub

Subintelligebatur enim hæc
conditio : Si Niniuitæ non
pœniterent, ut dicit glossa.
Quare nō oportet dicere p
phetam mendacē, quia sem
per est unus sensus uerus a
deo intellect⁹. In talibus em̄
dict⁹ is subintelligitur semp,
nisi deus aliter disposuerit.

Alia propositio sub litera
R, fol, tertio.

XXXIII. Huic cō
tradicientes
imp̄i & bla
sp̄hemi sunt.

Verbi dei scientiam nulla
philosophorum schola, nul
la theologorū sorbona, nec
quorūcūq; gymnasia scho
lasticorum nobis tradidere
sed solus de⁹ atq; Christus.

XXXIIII. Huius
oppositum asserētes,
plane hæretici sunt.

Cui nihil addere licet ni
hilq; detrachere.

XXXV. Qui huic
contradi
cūt offen
dūt in spi
ritum san
ctum.

Nulla patitur externa cō
mentaria, nullas humanas
aut angelicas glossas.

Alia propositio sub litera
S, fol, tertio.

Nulla res Christiana fit XXXVI.
dei, & religioni tam repugnans quam scientia, minus
quæ se inuicem compatiuntur, dum idem simul & in
eodem tempore.

Alia sub litera T, folio
tertio,

Discedite ab humanarum XXXVII.
traditionum nebulis,

Alia sub litera V, folio
secundo. Malitiose interpre-
tantur pro dogmati-
bus philosophorum
constitutiones huma-
narum legum.

Cæremonias exteriores XXXVIII.
despicit Deus, nec uult coli
actionibus corporalibus, &
sensibilibus operibus, Malitiosa sycophan-
tia uerba mea detrun-
cant, & bene ac carho-
lice dicta dissimulant

Quia, ut inquit, nihil est XXXIX.
apud deum acceptum præ-
ter fidem, Contra illud Apo-
li: Si fidem habeam, ut mon-
tes transferam, charitatem
autem non habeam, factus
sum sicut æs sonans, &c.
Charitas igitur excitat & p-
mo
Mutilant uerba, per-
uertunt sententiam,
& crimen falsi com-
mittunt.
Malitiose citant has
scripturas, ut uidear
illis contradixisse a-
pud eos potissime qui
nostra nō legerunt.

inouet ad corporales actio-
nes & sensibilia opera.

XL.

Diuinitas per
uidetur.

Uterius cōcludendo Va-
nitatem scientiarum, uide-
tur asserere quod scientiæ
capiunt finem in hoc seculo
cuius contrarium tenet Hie-
ronymus in prologo dicēs:
Discamus in terris quorum
scientia nobis perseueret in
coelo.

Falsa applicatio.

XLI.

Cur mihi quoque
nō opitulatur ista di-
finitio: O malitiosi
sycophanta.

Et quanquam dicat Eccle-
siasticus: Vanitas uanita-
tum & omnia uanitas, opor-
tet intelligere sapientem in-
terdum loqui ex sua perso-
na, aliquādo eius personam
gerere, qui ea quæ in mun-
do sunt attonit⁹ admiratur,
interdum in persona fit ultor-
um, interdum in personæ
prudentum.

XLII.

Fratrica elegantia:
Dampnat.

Quamuis igitur Ecclesia
sticus ostendat quæcunque
sunt in mundo uanitatē esse
non tamen omnia dampnat,
uerum

verum reprehendit consilia
hominum, qui in hoc mun-
do spem suam posuisse vi-
dentur.

Et quia author ipse afferit XLII.
uersum in canem, ac quod Morositas plusquam
nullarum virium sit ad bene stoica.
dicendum, scripsitque volu- Caueat ambulare si-
men cui titulum fecit de in- ne fuisse qui a cane im-
certitudine & Vanitate sci- petitus est.
entiarum, sic etiam eius In-
dicio liber est famosus & cō Insolens presumptio
tumeliosus ac piarum aurium eius quod ignorat, ut
offensiuus. delictis quis in iure di-
catur libellus famo-
sus.

Impudens mendacium: quum generalis ser-
mo, teste Hieronymo, ad nullius contumeli-
am pertineat.

HIC FINIS ARTICV
lorum, Fueruntque subsignati per
prothogrammateum per
lamentarij senatus
Lāberti Van-
derex,

ANCHORVS

Tantum ergo firmamentum isti conti-
nent articuli.

Vt quodcunque documentum illorum cedat
ritui.

Præstet dolus supplementum ueritatis defe-
ctui.

HIC FINIS

RESPON. SIO CORN. AGRIPPÆ ad prænarratos articulos.

I.

HÆCCINE SVNT IL-
læ propositiones, quæ manife-
stam habituræ sunt hæresim, im-
pietatem, blasphemiam, & scan-
dalum, quas magistri nostri Lo-
uanienses quasi hæreticas, impias, scandalo-
sas, & piarum aurium offensus damnarunt.
Verum ego adduci uix possum, ut credā istas
propositiones, siue ut uocant articulos, totius
theologici collegij communi cōsensu editos,
sed suspicor inscijs theologis per Busconum
aliquem poetastrum, cui fingere & mentiri in-
professo est, aut per alium quempiam scholar-
sticum parasitum consarcinatos, qui sese ex-
ercere uoluerit in hac harena sub theologorū
Louaniensium nomine. Non em̄ tantum ocij
theologis illis fuisse crediderim, ut dignaren-
tur nostras nugas legisse, quin ipsa etiam ordi-
nis confusio, & frustulata detruncatio, ac fal-
sa applicatio, cum uerborum & sententiam de-
prauatione, ipsa etiam occultatio nominis istius
articulatoris, missaq; subscriptio, satis do-
cent, hos articulos proborum Theologorum

C manij

APOLOGIA ADVERSUS

manibus nō fuisse exceptos, quos nec ego tanta grammaticæ inscitia teneri arbitror, ut declamationem interpretarētur assertionē, quare tam imperito articulatori, qui hanc in me accusationem instituit, antequā intelligeret huius caput negotij, pro responsione proponendus esset aliquis uocabularius, ex quo discat primum, quid significet declamatio. Est namque declamationis proprium, in ficto themate, exercendorum studiorum gratia, citra ueritatis statuendæ regulam, abrogata fide laborare. Qui enim declamationem scribere se profitetur, hoc ipso sibi fidem abrogat, nec quicquam asserit, non etiam ea quæ uera & notoria sunt, & quibus alias extra declamationem credere, & assentiri teneretur, & de quibus ambigere nefas est. Vnde non puto tam iniquos fore theologos, ut omnium illorum quæ declamando diximus, aut scripsimus, rationes ad theologorū rigorem exigere uelint, ni forte subscripserint his articulis, aliqui male auspicati ingenij uetuli theologi, qui iniquitate temporum suorum, ab imperitis præceptoribus delusi, amissis optimarum literarum studiis, per omnem ætatem in sordibus sophismatibus educati, infensi sunt his studiis, quæ ipsi olim iuuenes non attigerunt, tam pertinaces ueterum illorum sordium amatores, quos per
inde

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

inde ac si Lydia gleba essent, aut formicarum
in India auriferum opus, tam obstinata religi-
one colūt, ut offendat illos, etiam optimarum
rerum nouitas, ac præter propositiones & co-
rollaria, aliud non admittant, hi forte decrepi-
tis rationibus cæcutientes, declamationis titu-
lum, interpretati sunt pro concione ecclesia-
stica, sicut olim fecit aduersus Erasmus, Lo-
uaniensis academiciæ procancellarius, Ioannes
Athenensis, sed ille tandem doctus quid esset
clamatio, quæ eius qualitates, quæ conditio-
nes, quæ licentia, quæ libertas, errorem suum
falsus respuit, quod factum, non puto Louani-
enses theologos ignoraret, proinde quo ma-
ior est theologorū authoritas, hoc magis eti-
am oportebit illorum censuras esse candidas,
iustas, atq; ueras. Nam qui ad aliena scripta di-
scutienda, non ex quo iudicio, nō ueritatis amo-
re, non candido animo accedunt, uelintque ca-
lumniandi ansam capere, non dubiū, quin eti-
am Christo & Apostolis calumniam struere
possint, neque uero magni artificij est, in alie-
no opere, quantumuis erudito, quātumuis cir-
cumspecto, quantumuis pio & uero, reperire
q; aliqua calumniæ specie reprehendi possit.
Vtrūq; igit indignissimū est, si debeā ego pœ-
nā dare alienæ siue maliciæ, siue inscitie, qdq;
ego ab his, qui sine grāmatica theologi sunt,

C ij impi

APOLOGIA ADVERSVS

Impietatis reus postuler, propterea q̄ ipsi nō
didicerunt quid latine significet declamatio,
neq; uero æquum est, ut ego omnia illa quę in
declamatione sub quocunq; genere argumen
ti, apparenti, uerisimili, iocoso aut uiolēter eti
am contorto, uel transumpto, dicta, uel quę
sita, uel disputata sunt, sic asseruisse iudicer, ut
hęc mihi meo periculo defendenda sint, aut
mea ignominia retractanda, ad theologorum
seria decreta. Certe liber declamationis no
strę magno eruditorum applausu exceptus,
quorum plurimi etiam doctissimi & literatissi
mi theologi, mihi & sermone coram, & absen
tes per literas gratulati sunt, nec unus quidem
illorum me, aut impietatis, aut hæreseos, aut
scādali notauit, nisi forte immodicę cuiusdam
& imperterritę dicendi libertatis. Quod si ui
cium est, mihi cum multis commune est, idque
magnis & sanctis uiris, nec sine illorum exem
plo id feci, nec fateri uerebor hoc naturę meę
uirium, quod adulari nescius, locutus sum ali
cubi liberius q̄ forte expediebat delicatis My
dæ auriculis. Multos fateor offendi, uerum di
cens, plerisque curiosa nimis inquisitione fa
ctus sum onerosus, & sunt forte adhuc alię cau
sę quę me subijciunt inuidiæ, quas adhuc aut
ignoro aut ignorare uolo, in aliud tempus ex
plicandas reseruans, si dicere cogar, alias cela
turus

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

turus haud segniter, ne noua ueritas, nouum mihi odium pariat, tamen in ea semper opinione sum, q̄ impiam mentem, in scriptis meis nullus inueniet: esto, sint multa quæ moderatius, quæ circumspectius, quæ eruditius tractari potuissent, sit etiam a me alicubi nonnihil erratum, scio enim me hominem esse & labi posse, semper tamen syncerus animus est, & me catholicum esse profiteor, nec usq; adeo de clamatoriæ licentiæ me indulsisse puto, quod ab orthodoxa fide descuiuerim, aut meo lapsu scandalum dederim ecclesiæ, neq; grauabor, si ubi erraui, magistrorum nostrorum subire censuram, & ex eorum monitis, errorem meum corrigere, modo meminerint ipsi, se quoque homines esse, & labi posse iudicando, quæ admodum ego illis uideor lapsus in scribendo. Aequum igitur est ut ipsi me nunc uicissim audiant, permittantq; me eorum expendere sententiam.

I I.

DEclamationem nihil asserere iam diximus, & latius de hoc in quærela nostra disseruimus, unde licet false & calumniose assertionum titulus istis articulis preponatur, & ego me uno declamationis uocabulo ab his tuendis absoluere possem, libet tamen theologico nomini hanc reuerentiam habere, & eorum

C in superci

APOLOGIA ADVERSVS

supercilio morem gerere, nec recusabo hac in
 parte serio respondere, & cum ipsa declama-
 tione mea periclitari, exequarq; quocunque
 modo, calumniosorum articulorū ordinem,
 sed prius mihi hoc unum cum illis exposulan-
 dum est, qd declamationis meę titulum detrun-
 carunt, inquires: ex quodam libro de Vani-
 tate scientiarum, omittentes alteram partem,
 atque excellentia uerbi dei, ubi indicatur sco-
 pus, & finis, & intentio, totius declamationis,
 admonenturque lectores, scientias omnes in-
 certas & uanas esse, si conferantur ad uerbum
 dei, licet secundum se consideratæ, certæ sint
 & utiles, sic homines iusti, ad dei iusticiam col-
 lari negantur habere iusticiam, sic angeli pu-
 rissimi, immundi dicuntur in conspectu domi-
 ni, cuiusmodi hyperboles multas frequenter
 obuias habemus in authoribus, quę simplici-
 ter posite, non uidentur probandę, tamen con-
 donantur illis collatione aliorum, sicut condo-
 natur Hieronymo, quod matrimonium dixe-
 rit malum, ad collationem uirginitatis, quam
 gratiam si nunc etiam mihi cum sacris docto-
 ribus largiantur, nihil erit in hoc titulo quod
 criminari queat, sic nanq; B. Thomas Aqi-
 nas in quodlibetis disputat, in sacramento eu-
 charistiæ, corpus Christi potius representan-
 dum fuisse, carnibus pecudum, q̃ pane & uino

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

eo q̄ ille perfectius representent id quod significant, sunt eius generis alia in eodē libro, quæ blasphemia & scandalosa reprehendi possent, nisi sanctus doctor librum illum quodlibetær (hoc est latino uocabulo placitorær) titulo præmunivisset, & hodie adhuc servatur in plerisq; academijs quodlibetarũ feriæ, quibus cuiq; in scholis disputare licet quod libet, p̄ter omnem scādali aut impietatis imputationē, ubi etiam stultissimæ & absurdissimæ quæstiones, sæpe tractantur a gravissimis theologis, nā licet ibi quod cuiq; libet loquatur, credere non est necesse, in omnibus igitur q̄ scribuntur & dicuntur, q̄rsum spectet mens scribentis dicentisve considerandum est, q̄ si feratur ad nullum peruersitatis scopũ, meretur simplex & recta authoris intentio, poscitq; publica utilitas, ut si qua sint errata, etiam uel pauca pernicioſa admixta, condonent̃ authoris eruditioni, alijsve meritis, nec protinus trahantur ad calumniam, sed ad rectum sensum melioribus interpretationibus accommodent̃, aut cautionis notula signentur. Leguntur pro orthodoxis Lactantius & Tertullianus, & pleriq; alijs, quos tamen a rectitudine fidei catholicæ alicubi aberrasse constat, leguntur cum reuerentia in Hieronymo, q̄ damnata sunt in Tertulliano, legitur & uenerat̃ magister sententiær, non paucis locis

C iij̄ prola

APOLÓGIA ADVERSVS

prolapsus, neq; tamen protinus damnatur in
pietatis & scandali. Diuus Augustinus & In-
nocentius pontifex atq; Zozimus, iudicant
infantes nō posse saluari, nisi post baptismum
accepissent Eucharistiam, docet Thomas in-
gressum religionis equari baptismō, idē cum
suis, docet neminem obligari ad subuenien-
dum proximo, nisi in extrema necessitate, ita
tamen ut liceat reposcere, cum ille ad pingui-
orem fortunam prouectus fuerit, idem contra
Scotistas, & ferme omnes theologos, tenet qd
humanitati Christi per se sumptæ, debeatur
adoratio patriæ, & in tertio sententiarum di-
cit, qd cruci Christi in qua pependit, etiam ue-
rei inanimatæ, debeatur adoratio: dicit enim
alibi, qd imagini Christi, in quantum est ima-
go, debetur eadem reuerentia, quæ debetur i-
psi Christo, quæ est adoratio patriæ, eo quod
dicat Aristoteles libro de memoria & remin-
scentia, motum animæ in imaginem inquan-
tum imago, esse unum & eundem cum illo qui
est in re. Adeo profecit doctor ille sanctus,
adiutorio male intellecti Aristotelis, cum ille
sibi loquatur de motu recordatiuo & conceptu
definitiui, non de motu uoluntatis, siue iden-
tificatiui: nō dissimile huic est Scoti commen-
tum, imagines uidelicet eadē adoratione ado-
randas, qua illi quos representāt, Tradit idem
Scotus

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Scotus, non probari ex scripturis illum fidei articulum: Descēdit ad inferos, tradit Occhā ex scripturis non probari, quod ad operā dum bona, opus sit diuina gratia, atq; isti doctores tam periculose opinantes, interim habentur catholici. Iam uero etiam nostro seculo dogmatizarunt Colonienses theologi, Aristotilem sic esse præcursorem Christi in naturalibus, quemadmodum Ioannes baptista in gratuitis, Iacobus Hochstratus in suo de inuocatione sanctorum libello, hæreticum pronunciauit ad scripturam confugere: & alius quidam theologus palam concionari non erubuit, consuetudinem potius sequendam esse q̃ scripturam diuinam, adhuc prænominatus Hochstratus hæreticorum (ut uocant) magister, in opere suo contra Lutheranos, inquit in hæc uerba: Scimus enim consecratione super debita materia facta Christum esse in sacramento, nō autem quod sub hac uel illa determinata hostia Christus contineatur, quia ut subdit, hæreticum est fidem infallibilem & infusam ad talia particularia per certitudinem extendere, eademque ratione concludit, credendam esse remissionem peccatorum in generali, neminem autem in particulari sibi esse peccata dimissa, an non est hoc uere magistrū hæreticorū esse, uestra hæc sunt & adhuc alios deposcitis igni.

C v Quoties

APOLOGIA ADVERSUS

Quoties errasse constat scholasticos theologos, istis suis præcocibus articulationibus, & doctrinalibus damnationibus. Quot articulos uelut impios damnauit olim schola Parisiensis, quos hodie pro ueris & catholicis defendit: eadem olim damnauit Occhanum pro hæretico, & excōmunicatum proscripsit academia, at ille hodie receptus inter doctiores & acutiores orthodoxos: damnarunt posterioribus annis Ioannem Picum Mirandulę comitem, cuius conclusiones hodie ab omnibus uenerantur catholice, eadem his recētibus annis determinauit, papam non posse dispensare, ut frater ducat uxorem fratris mortui sine liberis, atque propterea matrimonium inter Anglię regem & Cęsaris amitam, ueluti cōtra ius naturale, & diuinum, indispensabile, pro incestuoso, abominabili, & sacrilego adulterio damnarunt, magna Sorbonę infamia.

Cū non multis annis ante pro Augustino Furnario Ciui ac Patricio Genuensi determinassent oppositum. Censuit in sua pro eodem diuortio determinatione schola Patauina, illa q̄ sunt iuris diuini, non subesse Romani Pontificis potestati, nec hunc in illis gerere uicē dēi, sed solum super ea quę sunt commissæ iurisdictioni hominum. Atq; tamen hic unus est articulus pro quo Lutherus damnatus est hæ-

reti

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

reticus. Dicite mihi o Louanienses & Colo-
nienses magistri nostri, quem honorem repor-
tastis contra Capnionē, nonne appensi in sta-
tera iustitię, inuenti estis minus habentes, quā
uictoriam habuistis contra generosum comi-
tem Hermannum Nuenarium, nonne calū-
mnias uestras publice reuocare, & mendacia
uestra fateri coacti estis, ipse & facto & iure no-
torię infames, ac omni ueritatis fide destitu-
ti, quid lucrati estis aduersus Erasmus Rote-
rodamum, Fabrum Stapulensem, & Petrum
Rauennatem, certe numerati sunt dies uestri,
& dominus compleuit illos, uictorię uestrę
cessauerunt, & scholę uestrę conticuerunt, &
splendor sophismatum obsoleuit, declinastis
ad interitum plane perituri, quia iam nimium
tollerauit mundus, insanibilem inscitiam ue-
stram, iam nimium cognouit fucos & technas
uestras, ideo obsoleuerunt in uobis dignitatis
insignia, & contumeliosum factum est nomen
uestrum, quo gloriabamini nuncupari **MA-**
GISTRI NOSTRI, nihil fidei uobis
reliquum est, qui toties deprehensi estis pro-
bis uiris palam falsa obijcere, toties benedicta
calumniari, toties non intellecta damnare, to-
ties impegisse in manifestam ueritatem, & tan-
ta nominis, famę, honoris iactura, nondum
facti estis sapientiores, propterea diuisum est

quod

A P O L O G I A A D V E R S V S

a uobis regnum uestrum, & datum est laicis, &
 mulieribus, & idiotis, qui præcedunt uos in
 intelligentia scripturarum, abscondit enim il-
 lam deus a sapientibus & prudentibus uestris
 & reuelauit illam paruulis suis. Nonne gene-
 rosus dominus Gulielmus ab Isenbergk, licet
 homo laicus, & nullis scholasticis disciplinis
 imbutus, occlusit ora theologorum Colonien-
 sium, & ad deprecandum ulteriorem disputa-
 tionem adegit? Sed & quis credidisset, theo-
 logos in rebus fidei & conscientię, non solum
 amore, odio, inuidia perueri, sed nonnunquā
 etiam flecti conuiuijs, & muneribus abduci a
 uero, nisi ipsi illius sceleris fidem fecissent in
 Anglicani matrimonij damnatione, sed mo-
 do reuertamur. Non tam rigide iudicandum
 docet ecclesia, quæ quondam sub Gelasio pa-
 pa diiudicans scripta authorum, inter ceteros
 de Eusebio Cæsariensi sic ait: Chronicon Eu-
 sebij Cæsariensis, & eiusdem ecclesiasticæ hi-
 storix libros, quamuis in primo narrationis
 suæ libro tepuerit, & post in laubibus atq; ex-
 cusatione Origenis scismati, unum scilicet se-
 xtum librum conscripserit, propter horum ta-
 men singularem noticiam, quæ ad instructio-
 nem pertinet, usquequaq; non dicimus reijci-
 endos, ita namq; recitat Gratianus in c. sancta
 Romana xv. d. ad hunc modum, si & hodie
agerent

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

agerēt theologi, & nō ex truncatis & frustula-
tis articulis, aut ex leuiter erratis, eruditis ui-
ris tot struerent calūnias, minus haberent tra-
gediæ, nec metuere cogerentur scismaticos &
hæreticos, eos q̄s persecuti sunt adhuc catho-
licos & orthodoxos, quos cum neq; scismati-
ci neq; hæretici essent, ob eruditionis inuidi-
am, rixis & contentionibus expulerunt ab ec-
clesia, in castra scismaticorum & hæreticorū,
sic Tertullianum refert Hieronymus clerico-
rū inuidia pulsum ecclesia, sic Chrysostomus,
sic Athanasius, uiri christianissimi, olim pro-
puli sunt, sic Arrius uir doctissimus, sic Ser-
gius monachus in ecclesiæ perniciem excitati
sunt, eisdem artibus hodie Lutherānum ma-
lum, ex modica scintilla in uastissimum incen-
dium excreuit, quod ab initio facile sedari po-
tuisset, si Lutherus tractatus fuisset aliquanto
civilius, quando nō adhuc repugnaret Ro-
manæ ecclesiæ, sed quorūdam monachorum
indulgentiariorum intolerabili improbitatē,
atq; quorundam prælatorū tyrannidi sese op-
poneret, qui illum tandem aduersus hanc ex-
agitarunt, melius quietus, si per illos licuisset,
sed reuertar ad meum institutum.

I I I.

DICO igitur quam iste articulorum ex-
ceptor primam assertionem uocat, ne-
que

APOLOGIA ADVERSUS

auobis regnum uestrum, & datum est laicis, & mulieribus, & idiotis, qui præcedunt uos in intelligentia scripturarum, abscondit enim illam deus a sapientibus & prudentibus uestris & reuelauit illam paruulis suis. Nonne generosus dominus Gulielmus ab Isenbergk, licet homo laicus, & nullis scholasticis disciplinis imbutus, occlusit ora theologorum Colonien- sium, & ad deprecandum ulteriorem disputa- tionem adegit? Sed & quis credidisset, theo- logos in rebus fidei & conscientie, non solum amore, odio, inuidia perueri, sed nonnunquã etiam flecti conuiujs, & muneribus abduci a uero, nisi ipsi illius sceleris fidem fecissent in Anglicani matrimoniij damnatione, sed mo- do reuertamur. Non tam rigide iudicandum docet ecclesia, quæ quondam sub Gelasio pa- pa diiudicans scripta authorum, inter ceteros de Eusebio Cæsariensi sic ait: Chronicon Eu- sebij Cæsariensis, & eiusdem ecclesiasticæ hi- storix libros, quamuis in primo narrationis suæ libro tepuerit, & post in laubibus atq; ex- cusatione Origenis scismati, unum scilicet se- xtum librum conscripserit, propter horum ta- men singularem noticiam, quæ ad instructio- nem pertinet, usquequaq; non dicimus reijci- endos, ita namq; recitat Gratianus in c. sancta Romana xv. d. ad hunc modum, si & hodie agerent

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

agerēt theologi, & nō ex truncatis & frustula-
tis articulis, aut ex leuiter erratis, eruditis ui-
ris tot fruerent calūnias, minus haberent tra-
gediæ, nec metuere cogerentur scismaticos &
hæreticos, eos q̄s persecuti sunt adhuc catho-
licos & orthodoxos, quos cum neq; scismati-
ci neq; hæretici essent, ob eruditionis inuidi-
am, rixis & contentionibus expulerunt ab ec-
clesia, in castra scismaticorum & hæreticorū,
sic Tertullianum refert Hieronymus clerico-
rū inuidia pulsum ecclesia, sic Chrysostomus,
sic Athanasius, uiri christianissimi, olim pro-
pulsi sunt, sic Arrius uir doctissimus, sic Ser-
gius monachus in ecclesiæ perniciem excitati
sunt, eisdem artibus hodie Lutherānum ma-
lum, ex modica scintilla in uastissimum incen-
dium excreuit, quod ab initio facile sedari po-
tuisset, si Lutherus tractatus fuisset aliquanto
ciuilius, quando nō adhuc repugnaret Ro-
manæ ecclesiæ, sed quorūdam monachorum
indulgentiariorum intolerabili improbitatē,
atq; quorundam prælatorū tyrannidi sese op-
poneret, qui illum tandem aduersus hanc ex-
agitarunt, melius quietus, si per illos licuisset,
sed reuertar ad meum institutum.

I I I.

DICO igitur quam iste articulorum ex-
ceptor primam assertionem uocat, ne-
que

APOLOGIA ADVERSUS

quaquam esse assertionem, sed disputandum, inquirendorum, & persuadendorum thema, totiusq; declamationis argumentum, expectans diuersum, ab alio uel alio tempore declamari. Quod autem nō sit assertio, ipsa quæ sequuntur uerba palam faciunt, ubi aio: Ea autem modestia hanc sententiam meam a uobis accipi uolo, ut me nec alios uelle reprehendere, qui diuersum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare insolētius putetis, in quibus uerbis palam significo, me nequaquam omnia & singula quæ in ea declamatione dicuntur, uelle pro ueris asserere, & aduersus quæ nulli liceat repugnare, sed me de illis per modum opinionis, cum patiētia oppositi, citra ueritatis regulam probabiliter uelle declamare. Non enim omnis qui dissentit disputando, protinus dānat, neq; qui sibi nihil insolentē arrogat, aduersus diuersum sentiētes, protinus asserit, aut p̄uaciter defendit. Recētiores theologi sexcentis locis dissident a dogmatibus ueterum, & inter seipso etiam contrariis opinionibus depugnant, neq; tamen sic sua asserunt, quod aduersariorum placita, ueluti blasphemia, & hæretica damnēt, præsertim in illis conflictationum suarum thematibus, de quibus nihil in utramuis partem determinauit ecclesia.

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

I I I I.

CV M igitur istud sit thema declamatio-
nis meæ, quod ego multis admodum ra-
tionibus, exemplis, & autoritatibus persua-
dere aggressus sum, si qui sunt qui illud impro-
bare uolunt, ipsorum erit meas argumentatio-
nes primum destruere, non meum erit de no-
uo causam dicere, nam dare instantiam nō est
soluere, sed obiecta oportet diluere. Cupe-
rem enim audire solutionem argumentorum
illorum, quæ ibidem adfero, atq; hic articula-
tores isti magis muti sunt q̃ pisces. Numerant
thema hoc inter damnabiles assertiones, nem-
pe detrahit lucro facultatis, quod timent ne o-
mnino arescat, si persuasa fuerit hæc proposi-
tio, rationes autem illius relinquunt omnino
intactas. At denuis iam assertionem esse, & li-
ceat mihi cum sophistis sophisticari, tūc dico,
esse propositionem indefinitam, ad cuius ueri-
tatem sufficit unam eius singularem esse uerā,
neq; enim negare poterunt, esse plerasq; artes
& Scientias animarum saluti nociuas, quod si
diserta logica sua, dicant mihi receptum apud
iurisperitos, indefinitam æquipollere uiuer-
sali, uerum fatebor, nisi non sit eadem ratio &
conditio om̃ium singularium sub illo uiuer-
sali cōprehensorum, quia tunc indefinita non
æquipollet uiuersali, sicut hoc declarat glossa
ma

APOLOGIA ADVERSUS

magna in. c. ut circa de electio. li. vi. &: Dinus
sub rubrica, de regu. iur. li. vi.

V.

SED cum turpe sit theologis sine scriptu-
ra loqui, quas scripturarū machinas expu-
gnando huic themati (quam falso assertionem
uocant) admoueant, nunc discutiamus, ut ita
tandem manifesta fiant, illorum doctrina at-
que uoluntas, aiunt Augustinum demonstra-
re artes liberales cuilibet Theologo doctori,
aut esse necessarias, aut maxime conducibiles,
Memini ego Augustinum in principio ope-
ris sui aduersus Cresconium Donatistam, lon-
go sermone excusare grammaticam eloquen-
tiam, & dialecticam sibi a Cresconio obiectā,
ostendendo multis persuasionibus, si quis il-
lis recte utatur, non officere theologicæ ueri-
tati, conducere autem plurimum ad instructi-
onem, si quis rationum suarū argumenta cum
elegantem & ornatam, tum recte & ordinate pro-
ponat. Idem etiam in doctrina Christiana di-
sputat, non autem ueluti fidei articulum statu-
it, a quo non liceat dissentire. Nam in libro se-
cundo de doctrina Christiana expresse dicit:
Absq; iactura non perspicitur gentilium dogma-
ta, nisi sanguine Christi tingantur, quin & ex-
periundi eiusmodi disciplinarum facultatem,
uix his largitur qui sciētia sacrarum literarum
sunt

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

sunt formati, & iam extra periculum positi, & in opere contra academicos, palam fatetur, uerissimas philosophiæ disciplinas, non esse philosophiam huius mundi, quam merito nostra sacra detestatur, sed alterius intelligibilis, qua excitatæ animæ, in semetipsas redire & respicere patriam etiam sine disputatione possent. Quomodo em̃ theologiam docuit Christus? quomodo docuerunt apostoli? quomodo instituebantur theologi tempore martyrum? Sanctus Anthonius, sanctus Panutius, & plures sancti anachoritæ, theologi fuerunt: item theologiæ fuerunt, sancta Agnes, sancta Lucia, sancta Anastasia, & plæræq; aliæ sanctæ uirgines & fœminæ, tamen illas artes liberales, & gentilem philosophiã non didicerunt, nec erat tunc illa philosophica & contentiosa theologiæ traditio, quæ hodie in scholis recepta est, tantum ergo abest, q̃ artes liberales necessarie sint ad theologiam, ut qui illis se crediderit, uerus theologus esse non poterit, in quem qui cupit euadere, oportet instructum esse ad pietatē, non ad contentionem, parere scripturis, non fidere syllogismis, ignorare Aristotelem, & scire Christum. Iam uero ex quo articulator iste aduersum me argumentatur disiunctiue, inquit, aut necessarias, aut cōducibiles, non potest me urgere nisi ad alteram eius partem,

D utq;

A P O L O G I A A D V E R S V S

utq; liberum sit mihi utram uelim eligere. Concedam itaque, duntaxat esse conducibiles, sed necessarias cōstanter negabo, conducibiles autem, haud aliter, atque uenenum in theriaca, quod tamen in se est perniciosissimum, neque aliter de illis sentit Hieronymus, exponens illud: Quomodo captiua ducenda est in coniugem, atque ego in capite de scholastica theologia, quæ est ex diuinis eloquijs & philosophicis rationibus composita, fateor illam & iudicio & intellectu plenam, & reuincendis hæreticis non parum utilem, præsertim ubi decretis philosophiæ & dialecticis argutjs sic innunt, ut sint aliqua ingeniosa disputatione constringendi, & tanquam Goliath proprio gladio iugulandi, cæterum nihil pertineant ad negotium fidei catholicæ, neq; quod aduersus illos dicitur, decet odiose pertrahere ad hæresim.

V I.

Quas autem huc adducit ex prouerbjs ancillas, his ego oppono ex Genesi, eijce ancillam & filium eius foras, sed iam receptum est apud theologos, argumenta & rationes ex allegorjs deducta, non probare uel improbare aliquid necessario, & ego de illis dicam paulo inferius.

V I I.

Proin

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

PRoinde ex his tam belle productis, infert iste articulator, Qui ergo eas damnat (puta artes liberales) is est, de quo Apostol. dicit: Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei, cui ego rñdeo uerbo Christi: Vade retro satanas, nō intelligis ea quæ sunt dei. An soli magistri nostri, & scholastici sophistæ, homines sunt, & spirituales, ceteri omes, stipites sunt, aut fungi, aut asini, quicunq; non sapiūt quod ipsi sapiunt. Paulus uocat animales homines, qui ducuntur humanis affectibus, unde Iacobus appellat animalem sapientiam, q̄ turmet humanarum rationum & syllogismorum fiducia, carens spiritu dei, quales sunt qui pro suo affectu citant, & torquent, & interpretantur, & applicant scripturas, ex humanis ratiunculis, & philosophia gentium, q̄renres quæ suæ sunt, non q̄ sunt dei, non oēs ergo magistri nostri, non oēs caputiati, & cucullari, spirituales sunt, si uitiis q̄rumlibet gñe foedati, superba hypocrisi, insatiabili avaritia, impudenti calūnia, odio, ira, inuidia, & recta cuculla luxuria, postergata imitatioe Chri, affectiones sequuntur animales, q̄tacunq; licet contētiosa loq̄citate p̄diti sint, & humanarū scientiarū opinionibus inflati, sed qui ad sacras scripturas, etiā uiræ, morū, ac fidei rōnes accōmodant. Nōne Aegyptij eruditissimi & sciētissimi erant in omī gñe

D. ñ displa

APOLOGIA ADVERSVS

disciplinarum, & tamen in Deuteronomio dicit Moses, nō intellecta ab illis miracula, quæ in Aegypto facta sunt, & mari rubro, quia dominus non dedit eis cor intelligens opera sua, sic caro quia non suscipit uerbum dei, etiam non intelligit opera dei, quæ solus credit & admiratur, qui sentit spiritum Dei in se operantem. Vbi ergo didicit iste articulator, artes liberales? & si quæ reliquæ sunt humanæ artes & scientiæ, esse spiritus dei, quum aut omnes, aut plurimæ illarum sint effectus peccati, nisi enim peccasset Adam, aut nūquam aut frustra futuræ fuissent illæ artes atq; scientiæ, quæ ex carne atq; sanguine sunt humano studio, & terrena diligentia conquistæ, nō a spiritu dei influxæ, quæ etiam licet non raro aliquid recte & uere de diuinis disserere queant, nullam tamen propterea merentur laudem diuinitatis. Nonne confessio Nathanaël, similis erat confessioni Petri, dum diceret Nathanaël ad Christum: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israël, & Petrus dixisset: Tu es Christus filius dei uiui, tamen solo Petro dicitur a Christo: Beatus es quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est, Nathanaël autem redargutus est, sicut hæc dilucide declarat Chrysostomus, Homelia quinquagesima quinta super Matth. Animalis igitur homo est, omnis qui

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

qui ex carne, & sanguine, & uoluntate uiri, natus licet in animam uiuentem, nondum tamen regeneratus ex deo, dei filius factus est, nec accepit inhabitantem in se spiritum dei. Hæc autem quæ ad scientias attinent, ut intelligantur etiam ab eis, qui in theologica palestra non sunt admodum exercitati, paucis uerbis explicabimus, dicentes, duplex esse scientiarum genus, unum quod ex principiis naturali intelligentiæ notis eruitur, ut sunt Arithmetica & Geometria, siue quod ex præcedentis scientiæ principiis dimanat, ut Musica & optica ex arithmetica & geometria, & illæ a Peripateticis proprie dicuntur scientiæ, ad quarum perceptionem opinabilia phantasmata opitulantur, quæ in sensu incipiunt, atque ea semper fuit omnium ætatum unanimis scholasticorum sententia, ut humano intellectu non capiantur, quæ prius in hominis sensu non fuerunt. Quæ igitur intellectus non capit, de his neque ratio, neque illius discursus quicquam discernere, aut iudicare potest, quæ ergo sensum omnino effugiunt, de his nulla potest esse proprie dicta scientia, quæ autem sensu percipiuntur, infra scientiam sunt, sic quæ nec sensuum apprehensu, nec rationis discursu, ne logici artificij argumentis acquiruntur, sed nobiliori quadam noticia, a mentis lumine supernæ illabuntur;

D iij hæc

APOLOGIA ADVERSUS

hæc longe certiora & solidiora supra proprie dictam scientiam sunt. Nam quum a natura prorsus & ab omni materia & motu sint essentialiter absoluta, nulla erit eorum proprie dicta scientia, sed alius generis, firmior & ualidior noticia, cuius possessio, ut fatetur Aristoteles, uidetur magis diuinitus illabi, quàm humanitus acquiri, unde etiam in resolutionum posteriorum libro dicit, immediatorum scientiam indemonstrabilem esse, & beatus Athanasius libro tertio contra Arrianos ait: Simplicitatis fides melior est quàm curiositatis persuasiva ratio. Idem in opere contra Græcos inquit: Ipsa quidem de cultu diuino, & de uniuersorum ueritate cognitio, non tam instituta ab hominibus doctrina eget, sed a superis habet notorium suum, & Gregorius Nazianzenus libro secundo, theologiæ ait. Non comprehensibile fore humano discursui diuinum, neque totum quid contingit imaginari, & Lucius Aurelius commodus, in oratione pro christianis, coram Marco Aurelio Antonino habita, ostendit, de diuinis dogmatibus, non eisdem argumentis quibus de humanis artibus posse persuaderi. Est enim (ut ait Iob) deus magnus, uincens omnem scientiam nostram. Cognitio igitur supernaturalium & diuinorum, ab inerrabili mente pender, non e ratione, quæ potest errare, quæ

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

ut idem fatetur Aristoteles, non minus falsum
suscipit q̄ opinio, his ita prænarratis dico sci-
entiam omnem, de qua ego in Declamatione
mea loquor, & quam Aristoteles proprie dicit
scientiam, scilicet habitum cōclūsiōis per de-
monstrationē acquisitum, esse animale, car-
nale, & erroris admissiuam, quæ non potest
comprehendere, quæ sunt spiritus dei. Scien-
tia autem de qua in alligatis per articulatorem
scripturis agitur, esse aliū generis scientiam,
uidelicet spiritualē & a deo influxam, de qua
alibi ait Ecclesiasticus: Fons sapientiæ uerbum
dei in excelsis, & ingressus illius mandata eter-
na, q̄ ipsa etiam duplex est, una cōtemplatiua,
in qua lumen spūs sancti, cadens super intelle-
ctum n̄m, moneat liberam credendi uolunta-
tem, & hæc est cuius ueritas sola est ab autori-
tate reuelantis, & in qua nullus dominatur syl-
logismus, & hæc dicitur sapiētia, & domina, &
sponsa. Altera est scientia actualis, quæ & acti-
ua, siue practica, siue scientia mandatorum di-
citur, & ipsa quidem uia est ad spiritualis sci-
entiæ lumen, per emendationis gratiam, & o-
pera charitatis, promouens intellectum, sicut
scriptum est: Beati mundo corde, quoniam
ipsi deum uidebunt, & ista bona opera, & uir-
tutes morales, & purgatoriæ, sunt illæ ancil-
læ, De quibus loquitur Salomon, in loco ab

APOLOGIA ADVERSVS

articulatore citato, non illæ scientiæ carnales & mundanæ, quæ in eodem loco designantur per mulierem stultam & clamorantem, cuius coniux sunt in inferno, de quibus scientiis dictum est per Apostolum. In multa scientia multa indignatio, & quod scientia inflat. Et alibi per Esaiam: Scientia tua, & sapientia tua, ea ipsa decepit te, & Ecclesiasticus ait, qui addit scientiam, addit dolorem, & Hieremias ait: Stultus factus est omnis homo a scientia, nihil siquidem ad felicitatem consequendam pertinet, (ut ait Augustinus in Enchiridio) scire quæ in naturæ sinu occultantur, causas corporalium motionum, unde tremor terris, qua vi maria alta tumescant obijcibus ruptis rursusque in seipsa residunt. Quod si causæ corporalium motionum noscendæ nobis essent, nullas magis nosse, quam nostræ valetudinis deberemus, quia uero eis ignoratis, medicos quærimus. Quis non uideat, reliqua quæ de secretis cœli & terræ nos latent, quantapatientia sint nescienda, huc accedit etiam allegoria Iacob, qui ex ancillis & uxoribus genuit populum dei, nec adulteratur in ancillis, quia sponte illas obtulerunt uxores, dummodo ipsæ susciperent proles ex ancillis, ita etiam si in rebus creatis speculandis, & inquirendis delectatur homo, non peccat, modo oia dirigat in deum, & in eius contemplationem.

Scio

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

V I I I.

SCio in primitiua ecclesia institutas fuisse Christianas scholas, in quibus utriusque sexus iuuentus, non in humanis artibus, quæ in prophanis academijs tradebantur, sed in fidei disciplina erudiebatur a senioribus ecclesiæ, ex quibus scholis deinde tot sacerdotum collegia, tot monachorum monasteria, tot fratrum sodalitia, saluberrima fecunditate pullularunt, quæ nobis priscis illis temporibus, tot sanctissimos pariter & doctissimos theologos acerrimosque fidei propugnatores dederunt, qui non in dialecticis contentionibus, & scientiis mundanis incumbabant, sed in doctrina spiritus, & ostensione uirtutis, ut deum prope putarentur ubi autem posterioribus temporibus, collegiorum præsides, & monasteriorum abbates, aucti opibus, ocio tepescerent, & cura temporalium distraherentur a uetere instituto, cautum est a Romanis pontificibus in suis decretalibus, de magistris in celebribus ecclesiarum collegiis conducendis. Verum non qui poetarum fabulas, aut Aristotelis contentiosos syllogismos, & mathematicos labyrinthos, & quæ prophanarum academiarum professiones sunt doceant, sed qui grammaticam & linguas doceant, Hebraicam, Græcam, Latinam, Arabicam, Chaldaicam, quod condu-

D v cant

APOLOGIA ADVERSUS

tant ad intelligentiam scripturarum, & plus q̄ omnes reliquæ artes & scientiæ, & in Decretis distinct. ix. recitantur Augustini uerba, ut ueterum librorum fides de Hebræis uoluminibus examinanda est, ita nouorum ueritas greci sermonis normam desiderat, hinc Augustinus contra Cresconium Donatistam, iam per articulatorem superius citatum, sese excusans ostendit, sermonis elegantiam, & grammaticæ noticiam, rectamque rationandi disciplinam, posse plurimum conferre, atque tamen hunc eloquentiæ ornatum, hancq; linguarum peritiā, hodie scholastici theologi iunctis phalangibus tanto odio persequuntur, ut eas ueluti omnium schismatum & hæresum causas, ab omni loco exterminari uelint, nec eloquentiam, nec quicquam elegantis disciplinæ pati possunt, introductis uice illarū rixosis sophismatibus, nec se ullo modo nisi euerfis bonis literis fore incolumes putant, & quum non admittatur ad theologiam, qui ignorat parua logicalia, admittitur qui nescit grammaticam, quā si iste articulator didicisset, non fuisset interpretatus pro declamatione assertionem.

I X.

QUOD autem per artes liberales declaratur scriptura, & confundantur hæreses, hoc ego nunc primum edoctus, hætenus

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

nus nesciui, fateorq; hanc meam profundam
dormitantiam, fateor ingenij mei tarditatem,
qui hoc non sum assequutus. Heu me ter infeli-
cem, qui credidi sacram scripturam a nullis hu-
manis disciplinis accipere lumen, sed ipsam
ceteras omnes illuminare, dijudicare, & discer-
nere, putauique hæreses suum robur, & fun-
damentum, habere in scientijs humanis, quod
ego per totam illam Declamationem meam,
multiplicibus argumentis, rationibus, autho-
ritatibus, testimonijs, exemplis, demonstrare
conatus sum. Nam Hieronymus in psalmum
centesimum scribens, syllogisandi artem, the-
ologiæ applicatam, comparat plagis Aegy-
pti, & in psalmum cxliij. interpretatur diale-
cticam esse illam latam uiam quæ ducit ad mor-
tē, & ad Damasum ait de Hebraicis disputan-
tem, non decet Aristotelis argumenta conqui-
rere, quin & legi Ambrosium Letanijs addi-
disse, a dialecticis, libera nos dñe. Nam garru-
la logica, theologiæ plus obest, q̃ confert. His
& similium autoritatibus persuasus, putau-
i nō posse fidei christianæ robur, atq; lumen, ali-
unde pendere, quam ab ipso uerbo dei, & Iesu
Christi, qui est gladius spiritus, & gladius oris
domini, quo solo confunduntur hæreses & in-
terficitur homo peccati.

Verum

APOLOGIA ADVERSUS

X.

VErum doctores scholastici, super pri-
 mum sententiarum scribes, ubi tra-
 ctant eam quæstionē, an theologia sit sui gra-
 tia, & an cæteræ scientiæ ad eam ordinentur,
 communiter concludunt, illam sui causa esse,
 & ad nullam scientiam externam cōstitutam,
 sed cætera omnia scientiarum genera, sic ad
 eam statuta, ut ipsa sit dominatrix, & rectrix
 omnium, non quod ipsa a cæteris instruatur,
 aut elucidetur, egeatq; illarum ministerio, &
 Augustinus libro secundo, capite trigesimo
 primo contra Cresconium grammaticum, dis-
 serit de scripturis sacris, quas ecclesiæ Canon
 complectitur, omnino non licere iudicare per
 humanas scientias, sed secundum eas de cæ-
 teris literis & fidelium & infidelium iudican-
 dum, quod malitiose dissimulavit articulor,
 qui Augustinum contra Cresconium hic pro-
 se citavit, nunc si id præstare possunt artes libe-
 rales, ut per illas elucidetur scriptura, & con-
 fundantur hæreses, longe ego aberravi a sco-
 po, in ea hucusq; opinione uersatus, hanc esse
 unam theologiæ pestem, ex humanis dogma-
 tibus interpretari diuina, uixque aliter sentire
 potuissem, ni iste articulor me reuocaret, o-
 stendens etiam sapientis & Apostoli testimo-
 nijs, qd artes liberales, quia elucidant scriptu-
 ram,

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

ram, uitā æternā habebunt, & qui eas ignorat ignorabitur, quodque propterea captiuus ductus est populus, quia non habuit illarum scientiam. An non suaue quippiam est adeo esse diuitem scripturarum, quis non miretur sapientiam Louaniensium theologorum, quis tot ac tantis scripturarum testimonijs, tam appositæ citatis, non reuinceretur hæreseos, & ad palinodiam adigeretur. Pudet me uere meorum lapsuum, qui hæten⁹ nesciuerim eiusmodi dogmata, certe non habeo quod ad hæc respondere, quia nihil in illis habetur responso dignum, quæ & lectiōe sunt indigna, sed sperabat iste articulator, solis barbaris & ignauis cerebellis loqui, non discreturis, quid ueri in rebus, & quid falsi sit, atque ideo sibi licere omnia. Dico igitur q̄ intellectum sacrarum literarum pendere atq̄ colligi ex artibus liberalibus, nisi grāmaticam intelligamus accipi, error est, nec ostendi potest aliquis, qui scripturam sacram per Dialecticam & artes liberales sit interpretatus, quodque id illi licuerit, quod qui facere præsumpserit, quemadmodum asina Balaam sonabit, & loquetur, ignorans quid dicat, nihil enim commercij christianæ fidei, cum artibus prophanis, nihil dialecticis argutijs, cum diuinæ sapientiæ mysterijs, Christus illa docet, non Aristoteles, gratia hæc

APOLOGIA ADVERSVS

hæc largitur, non ratio, afflatus illa præstat, non syllogismus, non a logicis cōsequentijs nomen habet theologus, sed a diuinis oraculis, ab ipso inquam uerbo dei. Ad scripturas autem contra me citatas, dico articulatorem esse hæreticum, siquidem hæreticus est, quicumq; aliter scripturam intelligit, q̃ sensus spiritus sancti efflagitat, ut habetur *xxiij. quæ. iij.* hæresis secundum Hieronymum, atque est reuera hæreticum, sacram scripturam obstinate ad hæreticum sensum detorquere, & non bona fide citare.

X I:

ITa ne tandem corruit, uetus illud & Græcanicum prouerbum: Nihil scire foelicissima uita, quod si a me repertum esset, erat fortasse, quod infelix articulator iste contra me succenseret, sed quum uidear illius patrociniū suscepisse, quia posui illud in præliminari pagina declamationis meæ, experiar si forte commodiore interpretatione, potero illud, aut tueri, aut excusare. Neq; uero hic ingrediar disputationem illam profundissimam, de nihilo ex quo cuncta creata sunt a deo, cuius scientia proculdubio foelicissima est, sed obsequentes articulatoris hebetudini, ignorantiam tuebimur, facit igitur pro illo, in primis quod alicu

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

alicubi Augustin. Deum uidelicet poti⁹ ignorantia q̄ scientia attingi. Atq; quæ modo maior fleicitas, q̄ attingere deum? Hinc Dionysius ad Caium, ignorantiam perfectissimam scientiam uocat, & de ipsa ignorandi scientia, passim in multis locis mentionem facit. Et Philo Hebræus in quæstionibus super Genesim ait: Finis scientiæ in deo reconditus est, quem etiam testem anima uocat cum pura conscientia confitetur suam ignorantiam, sola enim nouit anima, quia nihil nouit firmiter. Non est ergo uera & perfecta scientia (ut ait Nicolaus de Cusa) qua quis credit se scire, quod scire nequit, sed ubi scire est se non posse scire. Nonne cæcus aliquis audiens quempiam de Solis claritudine quanta sit, multa docerem, arbitrabitur, per hæc ipsa quæ audierit, habere se aliquam solaris luminis scientiam, quod tamen ignorat, quia lux solo uisu attingitur, uidens autem, quum uiderit claritatem solis uisum superare, fatetur se illam penitus ignorare, habetque cum luminis illius experientia, etiam ignorantia suæ scientiam. Cæcus uero, neq; ignorantia scientiam habet, neque ullam illius quod se scire putat experientiam, sic multi philosophi & magistri humanis scientiis clari, sed oculo mentis cæci, & suæ cæcitatis scientiam non habentes, putantes se uidere, obduran-

A P O L O G I A A D V E R S V S

durantur in assertionibus suis . Sic multi qui se theologos dicunt, cum habent scripturam, in qua ueluti in agro absconditus est thesaurus regni dei, ex sola agri possessione, sese diuites putant, & scripturarum prodigi, quæcunque in patribus alicubi legerunt, ad suas opiniones illustrandas, pro lapidibus preciosis (tanquam de thesauris suis noua & uetera) sine iudicio producunt, putantes se statuere articulos fidei, quum longissime nonnunquam aberrēt a scopo ueritatis . Qui autem uidet sibi thesaurum agri manere absconditum ab oculis suis, in hoc sapiētior est cæteris, quia scit se pauperem quod illi ignorant, unde Algazel in sua methaphisica ait : Quisquis per probationem necessario cognoscit, & apprehendit impossibilitatem suam, ipse sui est cognitor, & apprehensor, quoniam apprehendit scire ipsum a nullo posse comprehendī, & hæc est foelicissima illa ignorantia, quæ longissime superexcellit omnem humanam scientiam, quam professus mihi uidetur Cotta apud Ciceronem, omnibus fere, inquiring, in rebus quid non sit quod quid sit dixerō, & sacer ille Dionysius ait: tutiores circa deum esse negationes quam affirmationes, quod etiam diuus ille Plato in Parmenide in primis obseruat, & in epistola ad Dionysium regem seruari iubet, denique de hac ignorandi scientia,

multi

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

multi sancti & mystici theologi, editis libris
profunde locuti sunt, in primis beat⁹ ille Diony-
sius Areopagita, item Marius Victorinus
ad candidum Arrianum, Item Theodotus in
eo libro, quem inscripsit clauem philosopho-
rum. Item Ioannes Scotigena in tomis para-
phraseos, & Ioannes Mosbacensis, in commen-
tarijs Proculi. Item Maximus monachus, Hu-
go de sancto Victore, Robertus Linconien-
sis, & prenominaus Scotigena, commentato-
res in mysticam theologiam beati Dionysij su-
pra dicti. Ex recentioribus uero, Nicolaus de
Cusa cardinalis, de hac doctissimum librum
conscripsit, quem de docta ignorantia intitu-
lauit, tum etiam in alijs plærisque suis opuscu-
lis, de eadem commemorat. Sed condonemus
huic articulatori, suam, non doctam, sed cras-
sam ignorantiam, qui pauca legit, & minus que
legit intelligit, & ut sine iudicio patrum autho-
ritates deuorauit, ita incoctas, & indigestas,
hic illas contra me euomuit, & impotenter de-
prauando detorsit, ad firmadam calumniam
cui se addicauit, qui quum sit iam doctæ igno-
rantia incapax, melius imposuisset ori suo si-
lentium, & quod intelligere nequit, admirare
tur potius q̃ morderet.

X I I,

E Nunc

APOLOGIA ADVERSUS

NVnc ad secundam assertionem mihi respondendum est, quæ quum de rigore sermonis nullum contineat errorem, addiunat ille argutulus articulator sensum, quẽ impugnet, inquiens: Quasi uellet innuere, &c. nec aliam scripturam contra me producit, præter Aristotelem, & c. si quis artem. xxxvii. d. in quibus cardinem uictoriæ locat, ac si obligarent, nos tãquam articuli fidei. Hic ego primò respondeo, qđ ad reuincendum aliquem hereseos, aut impietatis, non ualeat argumentum a quasi, sed ut inquit Hieronym. ad Ctesiphontem, quod a nobis asseritur, sacrarum scripturarum testimonijs asserendum est, in quibus quotidie credentibus loquitur deus. Idem psalmo xcviij. ait: Omne quod loquimur, debemus affirmare ex scripturis sanctis. Et in epistola ad Titum dicit, sine autoritate scripture, garrulitas non habet locum, quia ut inquit super xxiiij. ca. Matt. quod de scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contẽnitur qua probatur. Hinc Origenes super Hieremiam homelia prima: Necesse est (inquit) nobis scripturas sanctas in testimonium uocare, sensus quippe nostri, & enarrationes, sine his testibus, non habet fidem. Deinde scire cupit an hæreticus est, qui cõtradicit Aristoteli, aut nõ credit illius somnijs, An periculum est, subuersam

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

famiri religionem christianam, si quis alicubi dissentiat ab Aristotele, aut Gratiano, quū secundum Speculatorem, Ioan. And. Panor. Feli. Paul. de Cast. & cæteros iuriconsultos. Gratianus nūquam habuit authoritatem quęlibet canonisandi, atq; ipse Scotus, bonis rationibus motus, dicit sibi non esse manifestum, qđ canones per Gratianum collecti, omnes obstringant, ego hoc dico, & firmiter assero, nō ualere consequentiam, hęc propositio siue assertio est contradicta Aristotelis, aut etiā Augustini, aut Gratiani, aut contra alium quemuis doctorem ecclesię, ergo est hæretica, impia, aut scandalosa. Hæresicus nemo pronuntiāndus est, nisi qui apostolicis autoritatibus, erroris cōtra fidem & ecclesiam publice cōfessus, mutare noluerit insana dogmata. Quod si quis etiam haberet erroneam opinionem, de rebus fidei, adhuc per ecclesiam non determinatis, modo in uoluntate eius nulla sit macula, ille nec peccat mortaliter, nec dicendus est hæreticus.

X I I I.

SI calumniandi passio, non incessisset hunc Articulatorē, intelligere poterat, me loqui de bonitate operatiua, quę est habitus uoluntatis, siue uoluntas confirmata consuetudine, in

E n̄ ope

APOLOGIA ADVERSUS

operandis bonis, ad quam bonitatem parum aut nihil scientiæ operantur, quod ipse uerum fatetur Aristoteles, inquiring, scire parum aut nihil operatur ad uirtutem, siquidem in humana anima, uoluntas Imperatoris uicem gerit, cui subsunt & parent omnia. Scientiæ uero, & artes, atq; memoria, ceteræque apprehensiuæ uirtutes, consiliariorum uicem funguntur, utilitates & pericula præmonstrantes, nunciandis sensibus, cæterisque uiribus exsequentibus. Manifestum enim est, quod ut res uel bene uel male administretur, totum hoc a bonitate uel malicia imperatoris illius (uoluntatis inquam) pendere. Nam tollatur ab homine bonitas uoluntatis etiam daris & positis illi omnibus scientiis, malus homo dicetur, adsit bonitas uoluntatis, etiam ablatis reliquis omnibus, homo bonus erit. Quod autem ad ueritatem attinet Petrus Apostolus non aliter probat fidei ueritatem, quam ex doctoris certitudine. Cur non item licebit de scientiis? & hanc fuisse intentionem meam, facile intelligere potuisset, si iste Aristorelicus theologus, Magistrorum nostrorum parasitus, amaret ueritatem, & integram declamationem meam attente legisset. Oportet enim qui scribentis in re aliqua mentem inuestigare uelit, ut omnia attente legat, & in unam conformem sententiam conferat.

facile

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

facile enim est ex truncatis scripturis, aliquid reperire, quod offendat.

X I I I I.

VERVM minime hac in re me refellere quibus, sed cōnectere nugas frustra conaris, quum allegatus per te canon, duntaxat benedicendi & rationandi disciplinas se non improbare dicat, cæteras artes liberales dicat non esse scientias pietatis, esse autem scientias pietatis, nosse legere scripturas, & intelligere prophetas, euangelio credere, apostolos non ignorare. Et ibidem in c. ideo prohibetur, interpretatur ex uerbis Isidori, illud Apostoli: Qui ignorat ignorabitur, quod de eo intelligendum sit, qui noluit intelligere ut bene ageret. Deniq; tota illa distinctio, cum sequenti, plus aduersatur huic articulatore, q̃ patrocina tur. Hæc est illa ignorantia, propter quam captius ductus est populus, sic enim prosequitur hunc sermonem propheta, inquiens: Abiecerunt enim legem domini exercituum, & sermonem sancti Israël blasphemauerunt, propterea iratus est furor domini in populum suum, non exprobratur illis ignorantia artium liberalium, & philosophiæ, sed ignorantia legis, & sermonum domini, ipsius inquam uerbi dei.

X V.

E in Post

APOLOGIA ADVERSVS

POST hæc scientificus articulator, plenus aurarum buccis, colligit magnā congeriem aliarum propositionum, quas omnes uno nomine damnandas, eodemq; uase simul in barathrū detrudendas censet, uocans eas piarum aurium offensusas, ex quo probabiliter conijcio, priores illas, quibus iam respondimus, cēseri ab illo hæreticas, & blasphemias, quum ea sit doctrinalis inquisitionis scholastica consuetudo. Primo hæreticas, & schismaticas, deinde scandalosas, & piarum aurium offensusas, per ordinem locare. Nunc ergo propositiones illas, quibus tã impie pias, aliquorum arcadicorum theologorum aures offendī, examinemus, si prius illos admonuero, ut caueant, ne quando dum putant in meis scriptis offendi, sibiipsis temere iudicando offendiculi sint authores.

X V I.

HARVM prima habet, Canones sacerdotes sublati honestis nuptiis turpiter scortari compellunt. Hic puto offendit uerbū compellunt, quod iste articulator in peiorem partem interpretatur, ac si dixissem: Canones præcipere scortationem, siue illius esse causam, quum hoc uerbum compellunt, eo loci positum sit occasionaliter in subiecto, nō casualiter in efficiente, aut si malint dicam logico more

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

more, occasionaliter in prædicato, non causa-
liter in subiecto, neq; id citra cōsuetudinem la-
tini sermonis, etiā scholasticis theologis usita-
tū, ut quū asserunt deū esse occasionē mali, sed
esse causam mali negant, neque aliud sonat hic
compellunt, quam incontinentes & urentes sa-
cerdotes, matrimonio iungi non permittunt.
Loquor enim non de castis sacerdotibus, sed
de concubinarijs, & turpiter uiuentibus, quo-
rum ubique nunc & publica, & magna admo-
dum, turba est, quos melius esset habere uxo-
res, quam tam impuro cœlibatu tenere publi-
cas concubinas, conniuentibus ad hæc aliqui-
bus Pontificibus, & Episcopis, & accepto in
singulos annos nummo aureo, ista permitten-
tibus, nec deest huic turpitudini canonici iuris
priuilegium, quo statuitur concubinam sacer-
dotis gaudere emunitate, & esse de foro eccle-
siæ, ne a seculari iudice conueniri possit, ut ha-
betur in. c. si concubinæ de sen. exc. & doctor-
res communiter tenent.

X V I I.

ATq; ad hanc propositionem, rursus in-
felix articulator iste, temere obstrepēs,
diuinat sensum, quē sibi statuit impugnare, dū
ingit, uolēs innuere, &c. Huc ergo sequimini dul-
E iij cem

APOLOGIA ADVERSUS

cem parentem porci, sed liceat nunc etiam mihi contra diuinare, quid hoc loci sentiat ipse. Nonne quod coelibatus sacerdotum sit de iure diuino, ita, ut nihil possit in illo humani iuris dispositio immutare, atque hoc est falsissimum, & potestati ecclesiae derogatiuum, ac scandalosum. Quum coelibatus sacerdotum, plane sit iuris humani, siue positui, qui per pontificem, uel concilium, pro ratione temporum, locorum, personarum, seu alia quauis graui, seu rationabili causa, potest remitti, mutari, uel omnino tolli. Quinimo, Pium secundum, Romanum Pontificem, olim dixisse constat, ob graues causas, ereptas sacerdotibus uxores, sed ob grauiore, illis fore reddendas.

X V I I I.

QUOD autem dicit, a morte Christi nullum sacerdotem duxisse uxorem, illa sunt adulantis & formidolosi sophistae deliramenta, quibus tota primitiua ecclesia, multa, & Romanorum Pontificum diplomata reclamant. Quod si Christus & apostoli uetissent sacerdotibus matrimonium, non recepisset illa primitiua Ecclesia, nec indulgissent illa pontifices, quum lex euangelica, nec reuocari possit, nec relaxari, sed ignoscendum huic desiderioso articulatori, qui ueterum historias non legit, neque etiam uulgatissimam theologiae Antonini

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

tonini summam consuluit. Nūc ergo quid periculi est, si dixissem, pro statu horum temporum, pro honestate clericorum, melius esse, ut sublato rigore iuris, permittantur illis honestæ nuptiæ, potius quā sub certa mulcta concubitus: quodque sacerdotes in cœlibatu turpiter libidini serviētes, honesti matrimonij permissione subleuantur. Neque uero propterea probo, neque laudo, eos qui his temporibus sacerdotes, putant sibi licere, contrahere matrimonium contra statuta pontificū & ecclesiæ, propterea, quod multi contra eadem statuta, publice teneant concubinas: neque etiam assentior huic propositioni, quod sacerdoti in sacris constituto, Papa non possit permittere nuptias, quum hæc per scripturā efficaciter probari nō possit, neque per ecclesiam determinatum sit, illam infallibilem continere ueritatem, & quæ ad hanc rem adduci possunt sacræ literæ, magis stant a sententia opposita. Et hodie adhuc Græcorum sacerdotes ducunt uxores, etiam post susceptum ordinem, neque propterea habentur irregulares, aut impij, & Romanorum canon, iubet sacerdotem qui uxorem duxerit, suspendi ab officio, & ministerio sacerdotali, non a laqueo, & arboribus, liberumque relinquit, ad officium posse reuerti. Quin cōstat Romanum Pontificem, aliquando Cardinali cuius

E. v. dam

· APOLOGIA ADVERSUS ·

dam permisisse, ut nuberet, atq; suscepta prole, rediret si uellet, ad pristinam Cardinalitiam dignitatem, non ergo habetur pro impijs, sed pro tempore duntaxat irregulares.

X I X.

PROinde nunc atrox mihi crimen obijci-
tur, q; Lutherū uocauerim inuictum hæ-
reticum. Nescio an forte sint, aliqui tam super-
stitiose theologi, qui inuideant Luthero no-
men hæretici, tanquam illi cum Paulo aposto-
lo commune, qui in actib⁹ apostolicis, coram
Felice præside, confitetur se seruire deo, secun-
dum sectam, quam heresim Iudæi uocant, ue-
rum ego non dubito, quin probent Magistri
nostri Louanienses, q; Lutherum uocauerim
hæreticum, sed offendit forte, quod dixerim
inuictum, quem ipsi cum Coloniensibus com-
plicibus suis, primi omnium doctrinaliter cō-
demnarunt. At ego Lutherum hæreseos da-
mnatum non nescio, sed uictum non uideo,
quum ille in hunc diem adhuc proficiat in pu-
gna, regnetq; in animis populorum, quos pe-
nes tantam fidem autoritatemq; conciliauit
illi plurimorum sacerdotum & monachorum
& magistrorum nostrorum improbitas, insci-
tia, malicia, mendacia, de euentu loquor, non
de dogmate, qui etiā si scholasticissime oppu-
gnatus sit, si rigidissime indicatus sit, si augu-
stissim

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Atissime damnatus sit, omnia tamen infelicitè
aduersus illum gesta sunt, nec profuerūt, quo
minus grassaretur hoc incendiū, cui quo plus
a magistris nostris, etiam a principibus & pon
tificibus repugnatum est, hoc latius dilatatum
est, & iam etiam pleriq; principes, & epī, & eru
diti, & theologi q̄ plurimi, & quēdam integre
academiæ in illius dogmata discesserunt, & po
pulus fere plus fauet Luthero, q̄ Romanę ec
clesiæ, atq; Pontifici, quod si uictus est Luth
erus, quid conclamatur ad generale conciliū?
Quid tantum negotij facessitur, non solū ma
gistris nostris (qui illum iam non minus metu
unt, q̄ olim contempserunt) sed Pontificibus,
& Cæsaribus, summis Christianæ religionis
monarchis. Certe oppugnatum q̄ ualidissime
Lutherū nouimus, uictum nondum uidimus.
Primo enim in arenam hanc descenderunt Pri
erias, Hochstratus, Eckius. Sed ita pugnantes
ut nil præter risum reportarent. Successerunt
monachi, apud rudem plebem contumeliose
contra Lutherum uociferantes, quid egerunt
nisi quod ea quæ hætenº latino sermone a do
ctis intra scholarum parietes agebantur, spar
serunt in uulgus, & Lutherum saxonice scribe
re impulerunt factaque est uberrima heresum
sementis. Prodierunt postea academiæ Loua
niensis, Coloniensis, Parisiensis, cū suis nudis
articulis.

APOLOGIA ADVERSUS

articulis & doctrinalibus damnationibus, quæ dum fumis & librorum incēdijs implerent omnia ac si posset ignis ignem restinguere, Lutheri libros desiderabiliores uendibilioresq; reddiderunt. Tandem prodijt terrifica Leonis bulla, hæc adeo contempta est a Lutheranis, ut non dubitarint illam cōtumeliosis scholijs & glossematibus, sub diuo catamidianæ exponere. Additum est diploma Cæsaris nihilo foelcius successit. Porro seuitum est hominum carnificina, quid aliud actum quàm truncata Hydræ capita. An hoc est uicisse Lutherum? De euentu loqr non de dogmate atq; utinam non etiā relligiosius p̄dicaretur Christus ab aliquibus hæreticis, q̄ a magistris nostris. An olim uictus dicebatur Arrius, quando plures habebat ecclesias q̄ orthodoxi, quādo Romanus Pontifex & Imperator, erāt Arriani, quando uix tres episcopi superessent orthodoxi, quādo in concilio Arrianorum, plures federent episcopi suum dogma probantes q̄ in concilio ecclesiæ, ubi fuerat damnatum? An uictus dicitur Mahumeres, cuius secta in hunc diē latius patet q̄ relligio christiana? Iterum dico me de euentu loqui, non de dogmate. Quid ergo peccaui, si dixerō Lutherum in uictum hæreticum, utinam mentiar, & Lutherus ab istis doctrinalibus damnatoribus, tam foelie

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

foeliciter fuisset deuictus, q̄ fortiter prouocatus. Vtinam non solum sit inuictus hæreticus, & non etiam hæreticorum uictor, magno magistrorum nostrorum dedecore. Quis enim uicit anabaptistas? Quis restitit Sacramentarijs? Nonne unus Lutherus? Date uos uel unū scriptum academiarum uestrarum, quo uel illos uel digitum latū loco moueritis. Quæ utilitas uestra in ecclesia, an sufficit dicere: damnamus, quia sic determinauit Ecclesia? (ad cuius decreta tam strenue fugiunt Magistri nostri, quorū uis urgentur & hærent in causa, nesciētes producere scripturam qua se tueantur.) Certe idem sciunt quicunq; analphabeti rustici & idiotæ, idem potuissent suo tempore dixisse Hieronymus & Augustinus si id satis fuisset reuincendis hereticis. O nunc salutarem hereticum Lutherum, qui dormientibus magistris nostris, & longum somnum stertentibus, sol⁹ uigilauit pro ecclesia, illamque tam ualidis, tam uiolentis, anabaptistarum & sacramentariorum hæresibus totam pene Germaniam occupaturis liberauit solus. Sed uideor hic probare Lutherum, & in hoc quidem probo. Sed nolite irasci, probo non aliter q̄ serpentem in terriaca, qui quum ipse sit uenenum, in hac etiam uenenis est uenenum: quod si uos nunc tã expediti sitis, ad illum irrefutabilibus argumentis

APOLOGIA ADVERSVS

his expugnandum, q̄ olim prom, ti fuistis, nū
dis sententijs condemnandum, & haftenus be
ne successerit, pergite cum Cæsare in Germa
niam, & clamate fortiter Magistri nostri, per
me non stabit, q̄ minus uincatur, sed illud uos
amice admonitos esse uolo, ut præstantiori
bus argumentis contra illum agatis, q̄ hic ad
uersum me utimini, quem autoritate scriptu
ræ, & uirtute uerbi dei uictum esse oportebit.
Quod si opinamini, cum Lutheranis non ali
is argumentis pugnandum esse, q̄ fasciculis, &
igne, uidete, & cauete, ne ipsi uobis responde
ant, & flammis, & ferro. Erumpatque illorum
hæresis, in atrociorē tēpestatem. Periculose
fortassis ista dico, & Lutheranorum patrocini
um suscipere uidebor, quemadmodum acce
pturi sint Magistri nostri, horreo, uerum ego
me non Lutheranum, sed catholicum profite
or, nec in illorum gratiam, nec in istorum odi
um, neq; ob quorumcunque metum fieri uolo
hæreticus, & si cecidero in errorem aliquem,
quod humanum est, pertinaciter perseuerare
non intendo, sed ita cecidisse me fatebor, ut sci
am me honestissime surgere posse.

X X.

SVccedit aliud crimen, q̄ theologos uoca
rim Lenones, si ad hoc probandum, ex
empla adduxero, ex nouellis Bocati, mox di
cturi

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Eturi sunt, illum lusisse iocis, at si ego hæc dixerim serio, nec liceat mihi, meum iocum, alterius ioco redimere, sed qd si ego hoc, de uno atq; altero theologo uerum faciam, ostendâq; qui lenocinio functi sunt, nonne stabit illius indefinite ueritas, etiam theologos esse lenones: puto non negabunt, sed dicent theologico nomini iniurium esse, & piarum aurium (quæ de illis tam altum sentiunt) offensuum, fateor si serio, & iniuriandi animo dictum esset, modo quod piaculum est, si theologicum nomen admiscuerim argumento iocoso, quod in nullo hominum genus nõ ludit, quod neq; principibus, neq; pontificibus parcat, neq; sanctis patriarchis & prophetis, quo forte non iniuria reprehendere potuissent, me ineptire ex uerbis & exemplis sacrae scripturae, & irreligiosiore ioco ludere. Sed quia etiam ipsi theologi id nonnunquam faciunt, & a multis fieri solet citra omnem impietatis notam, iccirco transilientes hoc saxum, ad hunc lapidem cespitant, illud in theologos scâdalose dictum, ita ut etiam si uerum esset, tacuisse oportuerit, ne quid maiestatis theologico nomini decederet. Est enim hodie receptum in scholis dogma, a Beda Parisiensi profectum, ualde suspectum esse de hæresi, quicumq; quocunq; modo, male senserit de theologis, & monachis, aut de illis irreueren

APOLOGIA ADVERSVS

uerentiore sermone loquatur. At quanto irreuerentius isti theologici magistri nostri, nonnunquam loquuntur de deo, de Christo, de intermerata uirgine Maria, quum disputant illum potuisse suppositare omnem naturam, puta Crocodili, Torture, Cynocephali, & illum secundum naturam suam, non minus esse in culina, aut cloaca, q̃ in celo? An mater Christi, aliquando senserit primos naturę motus, siue carnis pruriginē? & dum his obsceniora de deo, de beatissima uirgine, disputare non pudet, offendantur si quis inquirat. An theologus possit agere lenonem? an theologus possit esse non minus in prostibulo, q̃ in schola?

X X I.

VERE bar ne post impassibiles offensionum magistros nostros, tandem etiam prodirent aduersum me meretrices, atque Lenones, & sui scandali articulos producerent. Verū ab hoc metu præter spem liberatus sum, uicitque expectationem meam, istius ficulnei theologi peruiacia, (quis enim expectasset, ut Louanensium theologorum maiestas, sese ad meretricum lenonumque patrociniā demitteret) qui pro illis acerrime pugnat, & magna auctoritate lupanaria tuetur, dignus profecto, cuius deforme patrociniū, turpi compensetur premio, qui gratis in Veneris Phano sacrificet, &

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

ficet, & in Cupidinis hortis donetur ficulnea
statua. Olim iocatus Petrus Rauennas, dixe-
rat, scholares Italos, non posse uiuere sine me-
retriciis. Postularunt illum scandalī Magi-
stri nostri Colonienses. Declamaui ego, rem-
publ. posse stare sine meretricibus, & me impi-
etatis postulant Louanienses, & qđ illis tunc
placuit, nūc istis displicet. Itane magistris no-
stris, pro tempore, & loco, ueritatem, & hære
sim, & scandala, præsumere licet? forte dicere
illis poterimus, sicut ait Christus ad Pharisæ-
os: Venit Ioannes, neq; manducans neque bi-
bens, & dicunt dæmonium habet. Venit filius
hominis, manducans & bibens, & dicunt ecce
homo uorax, & porator uini, publicanorum
& peccatorū amicus. Quis istis canibus, posset
rite lectum sternere, qui accubaturi, huc atque
huc, sic in gyrum uoluuntur, ut nescientes quā
in partem casuri sint, etiam nescire cogamur,
ubi puluinar illis collocādum sit? Dico autem
iterum ego, quia omnis potestas desuper a deo
est, ad honorem & utilitatem ei⁹ a quo est, ex-
erceri debet, & non contra. Quare principes
& magistratus, tenentur, eos qui in legem dei
palam & publice delinquant, iustis legibus co-
ercere, nō publica auctoritate fouere, tueri, &
publicis theatris hospitari, quēadmodum de
publicis usurarijs non admittendis, neq; hospi-
F tandis

APOLOGIA ADVERSUS

tandis, statutum est, per Gregorium decimū,
 in concilio Lugdunensi, ut habetur in c. usura
 rium, de usur. lib. vi. Simili ratione lupanaria,
 & scorta publica, fouere non licet, quum sint
 in Deuteronomio, atque etiam in euangelio,
 utraq; diuina lege, uetita, quibus accedit etiam
 c. meretrices xxxij. q. iij. Nec urget me cita
 tus per articulatorem. c. si quod uerius xxxij
 qu. ij. quum Augustinus ibi loquatur de malo
 deliberato, & ineuitabili, de quibus alibi ait
 Gratian. d. xij. c. duo mala, & c. nerui testicu
 lorū, & xxij. q. ij. ca. David, & aliquot sequenti
 bus. Deinde, licet tolerabilius malum sit, adul
 teriū q̄ homicidiū, & meretricatus q̄ adulteri
 um, tñ institutum prostibularum, atque ratio
 eam turpitudinem publicis indultis & priuile
 gijs fouendi, damnabile est. Verum ego hanc
 sententiam nulla pertinacia dēfendere præsū
 mo, sed inter illas referri uolo, in quibus uni
 cuiq; in suo sensu abundare concessum est, id
 que non ueritatis diffidentia, sed seruandę mo
 destiæ gratia. Neq; quisquam in hoc scandali
 zari debet, ubi dissuadentur aut reprehendun
 tur uicia, si quis amarulentiore hyperbole uta
 tur, quā eiusmodi in Hieronymo, in August.
 in Bernardo, in cunctis fere sanctis p̄ribus le
 gimus, & quotidie in ecclesiasticis cōcionibus
 grauiora terriculamēta inoffensi audiamus.

Verum

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

X X I I.

VERVM, ut solet disputatio disputa-
tionem gignere, ueniam mihi dabit ar-
ticator, ex hoc argumento suo, & citato per
illum Canone, aliquid non extra propositum
inquirere. Si e duobus malis, quod minus est
eligibilius est, tolerabilius est, & qd puto con-
sequi, etiam mitius puniendum est. Quæro,
quid faciet sacerdos incontinens, fornicabi-
tur ne, an nubet? utrobique peccatum est, utruque
uetitum est, hoc quidem lege diuina, illud con-
stitutione Romanæ ecclesiæ, utrisque fidem
iurauit, deo & ecclesiæ, illi in baptismo, huic
in ordine. Quod si fides frangenda est, si iusi-
randum soluendum est, si lex preuaricanda est,
utrum illorum duorum malorum eligibilius
est, utrum tolerabilius est, utrum mitius puni-
endum est, fornicari, an nubere? Scimus Pau-
lum dixisse, qui non continet nubat: Melius
est nubere quam uri. Item, unusquisque uxo-
rem suam habeat, propter euitandam forni-
cationem. Sed de sacerdote incōtinente, quid
dicit articulator, an ita, qui non continet sa-
cerdos scortetur, minus malum est scortari,
quam nubere. Accedat lupanaria, prostibula,
meretrices, quarum non est numerus, ut non
alligetur uni uxori, quoniam polluitur sacer-
dotium coniugijs, nō polluitur meretricibus.

F ij Hocci

· APOLOGIA ADVERSUS ·

Hoc cene suum argumentum erit, quomodo euadet laqueum, forte est dare aliquod medium, quo neq; meretricetur, neq; nubat, sed soluto aureo habeat concubinam. Facient fortassis pro illo, ex Toletano concilio, & ex Isidoro, duo illi canones, quos posuit Gratianus xxxiii. d. dicentes: Q. homini christiano qui non habet uxorem, loco uxoris liceat habere concubinam, dummodo unica concubina contentus. Neq; desunt theologi, qui opinantur, monachos & sacerdotes non abiurare incontinentiam, sed coniugium, quia non abiuratur, quod nulli permittitur, forte scandalizabit magistros nostros, hunc casum hic illis propositum, neq; ego serio proponerem, nisi articulatoris huius ad hoc me adigeret argumentum. Sed ne ista rursus inter articulos referantur, ego hic nihil assero, sed inquirō, cupioq; doceri huius argumenti solutionem.

X X I I I.

Sequitur alia tragica propositio: Mercatores & milites ueram poenitentiam agere non posse, quam non dubito a fratribus aliquibus huc inferam, ut qui plurimum soleant a mercatoribus & militibus male partorum porciunculas corradere, dum participant illis suis benefacta, & preculas, securas conscientias pollicentes, si illis plurimum predæ in sinum effunda

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

fundatur, in quo habent scientiam quæstuo-
sam. Sed quum sit hæc sententia Augustini, in
libro de poenitenti, & ego illum authorem uer-
borum illorum citauerim, non mecū, sed cum
Augustino hanc propositionem delitigent.
Necesse enim est, ut aut illum mecum faciant
scandalosum, & hereticum, aut me cum illo pa-
riter absoluant. Sed uideamus si forte commo-
da aliqua interpretatione poterit nobis suc-
curri, atq; ego cum Augustino, ab hac sermo-
nis scandalosa impietate liberari, ad quod ne-
scio an op⁹ erit mirifico illo, ex magistrorum
nostrorum mysterijs sophismate, quo dicunt,
hanc esse ueram. Peccatores deus non exau-
dit, cōtra falsam, si dicatur, deus non exaudit
peccatores. Quis catholicorū dubitat, de nul-
lius peccati poenitentia desperandū esse? sed ea
est patrum loquendi consuetudo, ut sæpe di-
cant peccatum aliquod impoenitibile, seu in-
expiabile, quod difficile expietur. Quemad-
modum Ambrosius dixit solutionem quadra-
gesimæ, esse peccatum inexpiabile. Et Petrus
ad Symonem inquiens: Age poenitentiam, si
forte remittatur tibi cogitatio cordis tui, soli
nanq; deo in manu est, dare resipiscentiam, si-
ue poenitentiam peccati. Potest etiā tanta esse
malicia, tanta enormitas criminum, tanta con-
tinuatio & assuetudo peccandi, in homine, ue-

F in lue

APOLOGIA ADVERSUS

lut in naturam uersa, ut deus hominem illum nolit sua gratia uocare ad poenitentiam, sicut legitur obdurasse cor Pharaonis. Legat igitur iste articulator Canones, quos Gratianus ex Leone, Chrysostomo, Gregorio, Augustino, Cassiodoro, adducit de mercatoribus, & quæ præterea præfati authores in operibus suis diuersis locis tradiderunt, neque nodum in scyrpo quærat. Quod si dicat mihi, oportuisse hæc in Declamatione explicuisse, ego non dogma interpretabar, sed declamationem scripsi, cuius argumentum non in laude, sed uituperio, non in defensione, sed accusatione uersabatur; nec concionabar apud imperitam plebem, sed scripsi doctis & eruditis, quod si his offenduntur aliqui testamētorum uenatores, licet theologiæ titulo inflentur, imputent suæ infelicitati, qui non didicerunt tropos sermonum & scripturarū, necessarios ad eorum bonam intelligentiam, ac non mox damnent, quicquid suam auaritiam & rapacitatem offendit.

X X I I I I.

NON sunt hæc uerba mea, sed perfidus cauillator, suo more statuit sensum quæ impugnaret, & scripta mea, tam in sensu, quàm in uerbis deprauauit. Ego in capite de arte militari sic scripsi: Augustinus atque Bernardus, catholici

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

tholici in ecclesia doctores hanc alicubi probauerunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Christus & apostoli longe aliter sentiant. Docet Thomas in quodlibetis, non obligari nos de necessitate salutis credere ecclesiae doctoribus, neque etiam ipsi ecclesiae, nisi in his quae ad substantiam fidei pertinent, quia in illis spiritus admones, docet ecclesiam omnem ueritatem. Atque ipse Augustinus ad Vincetium: Hoc genus literarum (inquit) ab auctoritate canonis distinguendum est, non enim sic leguntur, tanquam ita ex eis testimonium proferatur, ut contra sentire non liceat, sic ubi forte aliter sapuerunt, quam ueritas postulat. Sic ego Augustini, & Bernardi, & sanctorum patrum omnium, & quorumcunque eruditorum authorum scripta, extra canonem bibliae posita, debita cum reuerentia semper suscipio, non tamen ita auctoritate illorum me obligari puto, quod non liceat illis contradicere, aut ab illis alicubi diuersum sentire, aut circa eorum scripta dubitare, nisi probent per scripturam sacram euidenter expressa, aut per uniuersalem ecclesiam fuerit determinatum, illa firmam & indubiam continere ueritatem, sicuti de epistola B. Leonis ad Flavianum, factum legitur, in. c. sancta Rom. xv. d. An igitur Augustinus & Bernardus de bello p. oia recte sentiunt, ego adhuc dubito,

F iiii ponti

APOLOGIA ADVERSUS

pontificijs decretis, debitam obediētiam exhibeo, concilijs generalibus plus tribuo, tamen ineffabilem ueritatem, circa quam solam uersantur & fides & heresis, illis nō tribuo, quum hæc sint solius sacrę scripturę, & sanctionum uniuersalis ecclesię, in his quę ad substantiam fidei pertinent, in cæteris ecclesiam errare posse, etiam scholastici fatentur theologi, neq; tamen omne qd a Christo & spiritu sancto non est, hoc ilico illi contrarium est. Multa in scripturis exposuerūt authores, aliena a sensu spiritus sancti, & inter se pugnant contrarijs opinionibus, nonnunq; a seipsis dissident, quum spiritus sibi repugnare, & secum dissidere non possit, tamen non protinus contrariantur spiritui sancto, nec propterea reiiciendum est, omne quod a spiritu sancto nō est, cum teste Hieronymo, nulla interpretatio sit a spiritu sancto, qui & septuaginta interpretum cellulas per fabularidet, tamen non protinus reiiciendę sunt interpretationes, quantumcunq; inter se uarię sint, & dissonantes, ita nec protinus damnantur per me Augustinus & Bernardus, si quid admittant aduersus consilia euangelica, ubi deest maliciosus illorū contemptus. Nonne Paulus apostolus consilium dat, quod se dicit nō habere a domino, & habet domini preceptum, quod tamen nō exigit. Scimus quod
olim

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

olim deus in uetere testamento permiserit bellum, neque tamen sinebat suos principes adornare bellum, nisi prius obtulissent pacem, sicut legitur Deuteronomij capite uigesimo secundo. In nouo autem Testamento, promissa est pax perpetuo foedere conseruanda, sicut in eius recessu dixit testator Christus: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis, cuius doctrina tota est ad charitatem, ad fraternam concordiam, ad patientiam & dilectionem, non admittens maleuolentiam, odium, iram, bellum, sed docens diligere inimicos, & tollenti tunicam pallium adijcere, & fraudem pati, sicut de his ad Galathas tertio, & prima Corinthiorum sexto, & Matthæi quinto, & plerisque alijs locis docet euangelica lectio. Nullum ergo inter ueros christianos licitum est bellum, quum omne bellum ex malo sit, & contra euangelicam perfectionem. Et Hieronymi sententia est, olim Iudæis licuisse bellare, Christianis autem non licere, unde dico illam propositionem, Christiano ut Christiano non licet bellare, citra omnem heresis & impietatis notam posse defendi, neque per hoc calumniantur a me Augustinus, & Bernardus, & Ambrosius, & cæteri doctores, & pontifices, qui bella permiserunt, quod contra Christum agant, sicut neque qui iurare permittunt, ilico contra

F v Chri

APOLOGIA ADVERSVS

Christum permittunt, quod ille dixerit non iurandum omnino. Nam quaecunque pro perfectione euangelica prohibentur, sic prohibita intelliguntur, nisi rationabilis urgeat necessitas, ut ait, ca. ita ergo. xxij. q. i. Neque Augustinus, Bernardus, & Ambrosius, bellum simpliciter & indistincte, quantumcunque iusta de causa susceptum probant, nisi simul ex necessitate, atque cum fide, & religionis amore fuerit susceptum, quanquam dicat Ambrosius, neque hoc esse euangelicæ perfectionis, ipseque Bernardus, mundanam militiam expresse appellat malitiam, ubi qui cadit (inquiens) perit in eternū, qui occidit & uincit, uiuit homicida. Itaque licet a perfectis non sit bellandum, docente Apostolo ad Romanos, nobis iam ultra bella non esse carnaliter peragenda, sed animæ certamina, contra spirituales aduersarios desudanda, quod idem ex uerbis Gregorij, ostendit Gratianus, in. c. nisi bella, xxij. qu. prima. Propterea tamen non plane prohibetur iustis & necessarijs causis belligerari, & si hoc non exceperit Christus, qui nec litigandum coram iudice, nec iurandum docuit, siquidē a Christo priuata uindicta prohibetur, publica quæ legum officio fit, ut iudicia, supplicia, bella, nō sic prohibetur. Quare nō etiā pugnat cū Christo, qui qd ille pro perfectione

ne

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

ne euangelica docuit, diuersa rōne tractant de statu ciuili. Nō ergo prorinus damnatur princeps qui bellum gerit, sicut nec iudex qui pronunciat sententiam, q̄ agat contra Christum, & euangelium, quum agat ex officio ciuili, nō ut christianus, neq; afflatus spiritu sancto, sed ut minister humanarum legum. Nonne Christus in totum uetat diuortiū, excepta sola causa fornicationis, tamen Romana sedes dirimit matrimonia, multas alias ob causas, a Christo non exceptas. Sic multa conceduntur de foro iudiciali, de consuetudine, de autoritate monarcharum, quæ non sunt de perfectione Christianismi. Neque uero omne illud hæreticum est, quicquid extra euangelium est, nec plane prohibitum est, quicquid infra consilium est, Quod si utrunq; de hæresi suspectum est, utq; propius accedit ad hæresim, dicere in totum esse abstinendum a bello, quod consonat euangelio & apostolis, an dicere licitum esse bellare, quod nusquam legitur in euangelicis literis: certe theologorum officiū est, hortari ad charismata meliora, ad pacem, & tranquillitatem, quæ Christi doctrina est, non ad bella, ad seditiones, ad effusionem sanguinis, quæ sunt Ethnicorum. Nec decet theologos dissimulare tam aperta Christi & apostolorum dogmata, pro-

APOLOGIA ADVERSUS

propter opiniones Augustini, Bernardi, Ambrosij, & aliquot cæterorum, qui licet alicubi bella probant, eadem etiam pluribus locis improbant, & detestantur. At cuperem uidere, ut isti theologi, qui tam religiose bello patrocinantur, uel unicum Christi uerbum, aut euangelij sensum producerent, bella hæc comprobantem, quod si fecerint, & non inique eodetorserint, uictum me fatebor, & herbam illis dabo.

X X V.

NEQVE hæc mea uerba sunt, nec mea intentio, quod Christo repugnante, ordo militantium est in ecclesia, sed quod sceleratissimum illud militiæ genus, de quo loquutus ibi fueram, prætextu ordinum illorum irrepleat in ecclesiam, quod si quis negare uelit, non deerunt ad manum horum scelestissima exempla, quorum myriadibus uel obrui posset. Proinde quum bellum res sit crudelis magis quàm pia, & necessaria plus quam honesta, non adeo decet religiosos, euangelicam perfectionem professos, quàm tolerabile est in hominibus prophanis, nec ipsa eorum militum primordia, uacant reprehensione. Nam quum a Ioanne patriarcha Alexandrino, primùm institutus esset ordo hospitalariorum, propter peregrinos Hierosolymam petentes, ita ut sacer

dotes

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

doctores & fratres instructioni & sacrorum ministerio insisterent, cæteri autem barbari laici, quos cōuersos uocant, peregrinos ad spectanda sacra loca ducentes, interpretes agerent, illosq; a Saracenorum contumelijs tuerentur, tum eleemosynarum collectas, dona, cæteraque monasterij temporalia, administrarent. Sed ut solent ex bonis principijs pessima quæque subsequi, quum in immensum creuissent religionis illius diuitiæ prædicti conuersi, qui illarum negotiationes & procurationes agebant, licet rudes & imperiti laici essent, in tantam ambitionem elati sunt, quod supra uenerandum sacerdotalis dignitatis ordinem, sese extollentes, pro conuersis & seruis, totius ordinis domini, & præceptores facti sunt, atque pro hospitalitate, militiam professi sunt, gratissimum deo seruitium sese præstare existimantes, si sua manu quàm plurimos infideles occiderent, & in tartara mittentes diabolo sacrificarēt, dum interea aut nullos, aut paucissimos lucrati sunt Christo, licet hodie longe plus ueribus pugnent aduersus capos & perdices, quàm lanceis contra infideles. Cōtra quos acerrime inuehitur diuus Bernardus, & de quibus uere dici potest, malum illud, quod Ecclesiastes uidit sub sole, uidelicet seruos in equis, & dominos quasi seruos ambulantes super pedes, quod
con

APOLOGIA ADVERSVS.

considerantes Carthusiani, licet contemplatissimi, in hoc suæ posteritati & durationi sapienter cōsuluerunt, quod suis barbatulis conuersis, temporalium & prouentuum suorum negotiationes & procurationes, non committunt, sed seruos seruilia duntaxat curare permittunt.

X X V I.

IN capitulo de statuaria & plastica, de imaginibus & statuis in hæc uerba loquutus sum. Quin etiam hæc in templa, in sacella, in aras dei, magnis uenerationibus traducimus, non absq; idololatriæ periculo, sed hæc latius in relligione disputabimus. Nōne ibi expresse fateor, me non assertiue, nec definitiue, sed disputatiue, & inquisitiue loqui, remittēs lectorem, ad eius rei ampliorem sermonem posterius de relligione requirendum, uidelicet in capite proprio de imaginibus, in quo post longam disputationem, tandem sic assertiue concludo, inquires: Atq; hic uos scire uolo, quod quemadmodum exuperans imaginum cultus idololatria est, ita illarum pertinax detestatio hæresis est, de qua olim Philippus & Leo imperatores damnati sunt. Quis hic non uideat huius articulatoris malitiosam cauillationem, qui ista odio malo dissimulans, obticuit. Quid enim scandali est, si pro euitando scandalo, ad moneo

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

moneo periculi, quod esse potest, non ex ima-
ginum natura, sed ex immoderato, aut super-
stitioso cultu, uel ex defectu consilij, rudis ple-
beculæ. (Quum nec hodie unanimiter, nec suf-
ficienter explicatum sit a theologis, quomo-
do cultus & ueneratio, competant rei inani-
matae) uel ex hypocrisi & auaritia sacerdotū,
& monachorum nonnullorum, quibus quæ-
stus acceptior Christi gloria, quicq; ad eiusmo-
di plebis errorem conuiuent propter lucrum,
quod inde solet illis accrescere. Hinc Aegypti-
orum more fere nihil non infertur aris, hinc ui-
demus cum Ioba & Bernardo, etiam diabo-
lum traduci in aras dei, similiter cum Georgio
crocodylum, cum Roccho canem, cum An-
tonio suem. Venerabile Eucharistiæ sacramen-
tum, procul ab aris, ad angulum aliquem de-
truditur, ante quod uix una ardet olida lam-
pas, dum insensata illa simulachra, collustran-
tur innumeris cereis. Quod si quis rem diligen-
ter expendat, comperiet, fortassis in non mi-
norem abusum prolapsa nostra simulachra, q̃
olim fuerūt idola Ethnicorum. Quis non cul-
tus nostris istis exhibitus est, dum alterum al-
tero augustius adornatum, & appensis, o-
mnis generis anathematibus, uelut mercimo-
niarum taberna instructum, ac coëmplicijs
indulgentijs, magis propitium prædicatum,
admen-

APOLOGIA ADVERSUS

admentitisq; miraculis, potentius & prope di-
uinius confictum est, contra qua non contu-
melia affecta sunt nostra simulachra, si quan-
do nobis minus propitia credita sunt. Quoti-
es uidistis, letis uitibus, Urbani simulachrum,
Bacchi instar frondibus coronatum, fidibus,
tibijs, tympanis, prae euntibus, comitante sa-
cerdote, solenni gratulationis pompa, per ci-
uitatem humanis humeris delatum, per actis-
que bacchanalibus, in taberna quapiam uina-
ria, sacerdote & reliquis bene potis, eadem po-
pa templo suo restitutum. Nonne etiam uidi-
stis, si forte gelu, aut pruina, uites aruissent,
idem simulachrū, per luta, per sordes, per ster-
cora, laqueo tractum, in super consputum, cō-
spurcatum, & omni contumeliarum genere af-
fectum. Taceo quid uestri agāt Hollandi, cum
Paulino idolo, si quando in conuersionis eius
festo, aut nix ceciderit, aut pluuia, nonne hæc
uidistis, & tac uistis, tacendo cōsensistis, elatis
cachinnis arrisistis, & socij sceleris facti estis.
Quid socij, imo uos tam perniciosi sacrilegij,
detestabiles authores extitistis, aperuistis insa-
ne plebi tēpla, tradidistis conspurcanda simula-
chra, & caput abominationis fuistis, & cau-
da. Hic mihi dicite magistri nostri, dicite Pon-
tificum fiscales, dicite Christianitatis decanī,
dicite hæreticorum inquisitores, & magistri,
quem

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

quem illorum unquam aut hæreseos, aut scandalum postulastis, & nunc (si dijs placet) cogar ego de hæresi causam dicere, si quid contra aliquot superstitiosa simulachra, illorumve abusus, uel hiscere ausus fuero, eo quod habetis in illis religionem quæstuosam, & quæ ad eruditionem rudis plebeculæ, pro signis, uix tãdem recepit ecclesia, fecistis uobis instrumenta auaritiæ uestræ, & laqueos irretiendæ pecuniæ. Si qui ergo ex capitulo de plastica, proferunt quod accusent, quia me oderunt, inuenient in capite de imaginibus, unde me excusent, qui me amant. Non enim improbo imagines, quæ ad noticiam deducunt eorum, quæ in uero unius dei cultu conceduntur, sed quando a cultu laetriæ unius dei abducunt, quasi in ipsis imaginibus & statuis sit aliquid diuinitatis, aut illis alligetur, tunc quia decipiunt, & a ueritate auertunt, merito damnandæ sunt, non aliam ob causam, concilium Laodicense, & damnauit, & anathemate percussit, eos qui colerent angelos, quasi tales committerent idololatriam. Atque utinam plebs imperita hodie non periclitaretur in imaginibus, & non cum acceptatione adoraret, quas indifferenter pro signis colere deberet. Atque sacerdotes non quærerent lucrum, a quibus deus uitari iussit periculum.

G Hæc

APOLOGIA ADVERSUS

X X V I I.

HAEC est illa execrabilis propositio, nullo satis igne expiabilis, nec in hoc seculo, nec in futuro excusabilis, & uelut Erinis in tragedia, quæ si in hac Declamatione scripta non fuisset, de reliquis omnibus nihil fuisset scandali, sed in sacrosanctam cucullam offendens, omnium ceterorum reus factus sum. O facinus audax, iniquum, & impium, quale hactenus nemo omnium patrauit. Sed inuenirent hic forte Pilatus, & Herodes, aliquid quo meliberarent, nisi monachi & fratres omnes clamarent: Crucifige, crucifige, blasphemauit, dicens: Diabolus est author cucullæ, qua instar alterius baptismi, melius renascuntur Monachi quam priore, qua etiam mortui inuoluti, sanctificari traduntur, præcipue si in sacrosancta Franciscanorum cuculla sepeliantur. Sed admiror & ualde si tam sancta sit cuculla, quomodo tot ac tantos operiat calumniatores, a quo solo uitio apud Græcos diabolus nomen est? De hac ergo, quum in capitulo de statuaria & plastica, narraſsem lepidam fabellam, isti sic referunt in articulum, ac si ego theologum ibi agens, hanc serio credendam concionatus essem apud populum, nec liceat mihi scribere; quod pictoribus liceat palam pingere. Quis hic non uideat, quanta calumnia

andi

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Vndi scabies, teneat istos articulatores, qui etiam a iocis, & salibus uenantur quod condemnent. Non puto aliquos theologos tam stupidi, tam insensati cerebri esse, aut adeo (uel extremo senio) desipere, ut putent me serio probare, iocum quem hic recito, quodque pro hoc ludicro, me serio respondere uelint, quum dicat Augustinus, in quaestionibus super Genesim, & habetur xxij. qu. ij. quod ait, uidelicet quæ non sunt, si non serio, sed ioco dicantur, non deputantur mendacia, neque piarum aut ium offensiva. Quis non rideret magistros nostros, si ad theologicum rigorem excutere uelint, nouellas Bocati, & facetias Poggi. Forte sunt aliqui, qui ob magnum aliquem fratralis religionis (ne dicam stupiditatis) zelum, non possunt ferre iocum in cucullam, dicentque cum cuculla non fuisse agendum ioco, fateor me ignorasse hunc articulum fidei. Doceat ergo hic me primum autoritate scripturæ sacræ periclitari fidem, si quis quid iocetur in cucullam, aut fortassis de illa minus bene senserit. Hoc unum scio, euangelium non docere, non præcipere, non consulere, discrimina uestium, neque quod cultus uestiū, sicut nec esca, commendet homines deo, cuius spiritu (ut ait Pau.) transformamur de claritate in claritatem, non de colore in colorem, de cingulo in funem, de calceis in cal-

G ij lopo

APOLOGIA ADVERSVS

lopedia, de toga in sagum, de ueste in uestem,
de rustico cucullo in effeminatā cucullam fra-
tralem, ac si perfectio euangelicæ religionis,
pendeat a ueste & cultu, quæ sunt traditionis
hominum. Narrauit mihi his diebus, uir qui-
dam pius iuxta & eruditus theologus, ex fa-
milia Franciscanorū, & ex eius ordinis prima-
rijs, Franciscanos olim fusca & fere subnigra
ueste usos, quo colore adhuc moniales eius or-
dinis multis locis induuntur, quumque pro-
pterea ab Augustinianis non satis discerne-
rentur, qui ipsi nonnunquam etiam funiculis
præcingebantur, orta lite post multas tādē
contentiones, Augustiniani acceperunt latum
illud, & longum pendens, pelliceum cingulū,
osse bubalo, aut multis quævis emblematis ad-
ornatum, deinde etiam Franciscani lucidiorē
colore sese ab illis discreuerunt. Cum eisdem
Augustinianis, quondam litigarunt Domini-
cani, coram (si recte memini) sui ordinis Ro-
mano pontifice, uolentes Augustinianos al-
bam ponere tunicam. Iamque ita fore decreue-
rat pontifex, comminatus Augustinianorum
procuratori, sese pronunciaturum, ubi rediis-
set in crastinum (egrediebatur enim urbem)
quumque procurator dixisset Pontifici, & si
non redieris pater sancte. Respondit ille: Ma-
neat uobis habitus uester cum benedictione
dei,

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

dei, at Pontifex eodem die occidit, sic Augustiniani fruuntur cum benedictione suo habitu inuitis Dominicanis. Non minore discordia, nuper apud Germanos contendebant inter se Franciscani, nam obseruantes aduersus cōuentuales instabant, uolentes illos in signū discretionis mutare habitum, quibus a conuentualibus respōsum fuit, sat discriminis inter illos fore, si obseruantes dimissis calceis, sua ex Italia assumerent calopodia. Has atque similes de uestitu, & cultu monachorum contentiones, si omnes recensere uellem, possem amplo uolumine insignem cucullomachiam scribere, ad q̄d si me impulerint, nec ingenium, nec oratio, nec materia mihi defutura sunt. At uero scimus Christum esse deum pacis, non contentionis, omnes ergo cultus illos, qui ex contentione sunt, quid piaculi est, si dixerimus esse inuētum diaboli, sed nolo hoc loci serio tueri, quod in declamatione serio nondixi, & ridiculę fabellę seriam interpretationem fabricare, sed ostendere uolui, istis tam pie articulis magistris nostris. Quod tãetsi iocus sit, tamen non esse usquequa. p̄ falsum, atq; licet nō sit necessario uerus, tamē forte probabilē esse, & qui citra impietatem disputari, & defendi quoquo modo posset, in quodlibetis, ut mihi & in præsens, & in reliquum, de his & simili-

G in bus,

APOLOGIA ADVERSUS

bus, aliquid declamanti, aut scripturienti, æquior sit illorum morositas, & benignior sit illorum iniquitas. Neq; iste loquendi modus, rursus offendat magistrorum nostrorum, ac latebricolarum monachorum pias auriculas, nam ego illum ex Thoma Aquinate, & magistro nostro, pariter & monacho accepi, ubi ait: Licet rationabilius sit credere, potentiam creandi, creaturæ communicari non posse, tamen defendi posse, quoquo modo, creaturam posse creare. Ad huius ergo conclusionis imitationem, liceat mihi quodlibetare (ut uestro uocabulo utar) licet rationabilius sit credere cucullam ex zelo religionis instinctu spiritus sancti institutam, tamen defendi posse, illam quoquo modo, & nonnunquam etiam diabolo profectam. Utinam tanta esset cuculle sanctitas, ut omnes monachos & fratres, ad ueram pietatem inflammaret, & a diabolico calumniæ spiritu emundaret. Utinam sacrosancta cuculla, haberet tot professionis suæ imitatores, quot habet dignitatis suæ buccinatores. Ego nullos monachos, ordines, ritus, uestes, cæremonias, nullum probatæ uitæ genus infector. Ego ut nō sum tam insolens, ut talia serio promittere, aut defendere uelim, quæ alibi in declamationibus, aut placitis, per iocum effutiui, ita nec graues uiros decet, quæ iocodis

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Et sunt, serlo reprehendere, ego quātum monachorum ordinem uenerer, quantum monastico instituto faueam, ipsa nostra quam scripsi de uita monastica ostendit oratio, & in declamatione nostra, sub capite de sectis monasticis protestatus sum, quę de malis monachis & eo nomine indignis loquor, me ad ordinum iniuriam nō referre. Similiter in quærela mea, bonos semper excipio, ubi cum pueris mihi res est, qui nihil habent religionis monasticę, præter cucullam, & quem uocant clypeum impudentiæ, ac solo cultu, & cęremonijs, sanctimoniam apud uulgus profitentur, quum eorum uita, & mores, minime respondeant ornatui, quos tamen utcunq; ferendos censerem, si tantum male uiuerent, nec malos etiam alios facerent, & ut est in euangelio, ipsi uon ingredientes regnum cœlorum, etiam alios excluderēt. Nemo ergo putet, a me taxari bonos Monachos, dum reprehendo malorum mores, quos in illis etiam pñ monachi detestantur, de quibus malo nunc tacere q̃ multa dicere. Vos autem quoscunque pios ac ueros Monachos, paulo hinc aures auertere iubeo, donec malis illis satisfecero, ne uos meo sermone læsi, quidpiam de me grauius æstimetis, quando magis uestram sanctimoniam laudare q̃ exasperare uelim.

¶ liij Legit

· APOLOGIA · ADVERSUS ·

X X V I I I.

Legitimi censoris (qui alterius scripta reprehendere aggreditur) officium est, primum bona fide citare uerba & rationes, quæ continere putat aliquid hæresis aut impietatis. Deinde ualidis & neruosis argumentis refellere, quod in illis offendit. Sic Origenes contra Celsum, sic Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum, sic antiqui patres & theologi librum aliquem reprehensuri, totum interferebant de uerbo ad uerbum sermonis contextum, nihil reliquentes, ut ab omni etiam specie mali abstinuisse probarentur. Contra iste uersutus articulator, ex locis frustulatim decerptis, & mala fide recitatis, mihi struit calumniam, ubi quæ præcedunt & sequuntur, si candide & integre narrata essent, facile submouerēt errorem. Deinde astutus sycophanta, mutauit uerba mea, traducens ea suam ad calumniam, non enim reperitur me dixisse, prophetas & euangelistas mendaces in quibusdam inuentos, sed quod alicubi a ueritate defecerunt, & secundum quid fuerunt mendaces, qui quidem loquendi modus, nihil habet impietatis, aut scandali, nisi quod forte alienus est a loquendi apud scholasticos theologos consuetudine. Propterea dignum putauit, qui referretur in articulos, sed ego nunc ostendam huic molinarię belluę, doctorem

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

doctorem, scholasticum pariter & monachum,
& Franciscanum, sed uirum eruditissimum, &
theologum non uulgarem. Is est Franciscus
Georgius Venetus, qui in opere de Harmo-
nia mundi, capite secundo, primitoni, secundi
cantici, in hæc uerba scribit. Defecerunt pro-
phetæ, ex aliqua mutatione facta in ijs quibus
prophetauerunt, adeo quod ipsorum omnium
uaticinia reperiiebantur aliquando conditio-
nata, & uisi sunt, & secundum quid fuerunt
mendaces. Hunc & ego imitatus, dixi prophe-
tas alicubi a ueritate defecisse, & secundum quod
fuisse mendaces, quæ etiam si dicta essent ser-
mone improprio, tamen sensu pio, ipsa mon-
strat addita illis declaratio, omne scandalum
tollens, unde tenent domini de rota in decisio-
ne DCCCLXXII. in antiquis, standum esse
se intentioni, non uerbis. Non enim intentio
uerbis, sed uerba intentioni deferuire debent,
etiamsi proferens uideatur talis animi fuisse,
qualia uerba sonant, tamen si ex circumstan-
tijs, uel alijs appareat contrarium, non statum
uerbis, sed intentioni. Quod si de mente uer-
borum dubitatur, semper recepta fuit dicentis
declaratio, a cuius animo uerba dependebant,
nulla impediante temporis præscriptione. Sed
hanc declarationem, dissimulata conscientia,
transit callidus hic calumniator, & aliam sub-

G v stituit

APOLOGIA ADVERSUS

stituit, quam tamen elicit per rationem

Quasi.

X X I X.

IA M uero, quum non ego sic interpreta-
 tus sum, sed sic calumniatus est iste casari-
 us (deui dicere quasarius) quæ rere tamen li-
 bet, illi morem gerens, si sacra scriptura nihil
 habet ambiguitatis, unde tam uarie, & sæpe si
 bi repugnantes authorum interpretationes, si
 nullum est ex ea periculum, quomodo Paulus
 dicit: Litera occidit, si nihil incerti, unde tot
 scripturæ libri & capita numerantur a plæris-
 que inter apocripha: certe stat firma & inex-
 pugnabilis sententia, scripturæ infallibilita-
 tem, ueritatem, synceritatem, certitudinem,
 omnem esse a uerbo & spiritu dei, quæ a nullo
 comprehendatur, nisi cui uoluerit ille reuela-
 re. Non enim est homo uerax, in quo deus nō
 loquitur, ut ait Augustinus psalmo centesimo
 octauo: Tantumque abest quod hæc proposi-
 tio sit impia & scandalosa, ut eius opposita (ui
 delictet sacram scripturam habere infallibilem
 dilucidam, inoffensam, ueritatem, aliunde q̃
 a uerbo dei) sit non solum scandalosa, impia,
 plarum aurium offensiuæ, sed plane hæretica,
 & omnibus fasciculis & ignibus digna. Omnis
 autem diuinæ scripturæ caligo, non de sui na-
 tura accipienda est, sed a nostri intellectus;

aut

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

aut infirmitate, aut puerilitate. Hinc multi cæ-
cutiunt, multi hallucinant, multi offenduntur,
& multi in hæreses prolabuntur, non propter
scripturam, sed quia confidentes ad inuentio-
nibus suis, ex humano ingenio, & contem-
tionum artibus, illam metiuntur, non ex spi-
ritu uerbi dei, qui solus largitur scientiam di-
uinorum, & intelligentiam scripturarum, o-
mnibus autem secundum certam mensuram,
quantum necesse est, & expedit ecclesiæ, mul-
ta reseruans etiam posteris. Sic multa spiri-
tus sanctus reuelauit recentioribus theologis,
quæ antiqui patres, & ueteres theologi olim
non attigerunt, & sunt adhuc in sacris literis
multa nondum explicata, in quibus quum se
multi torqueant commentatores, multa in ua-
rias sententias disputent Magistri nostri, nul-
lus tamen adhuc illorum ambiguitatem resol-
uit. Nam quam diu uariant opiniones, non-
dum apud illos comperta est ueritas, cuius ge-
neris sunt, quæstiones de Genealogia Chri-
sti, prorsus inexplicabiles, in quibus adeo ua-
riant Origenes, Nazianzenus, Hierony-
mus, Augustinus, Ambrosius, Lyranus,
Burgensis, & ab illis dissident recentiores qui-
dam, ut Annius Viterbiensis, Petrus Gala-
tinus, & Iacobus Faber, & adhuc sub iudi-
ce lis est. An in descensu spiritus sancti,
omni

APOLOGIA ADVERSVS

omnium linguis loquuti sunt Apostoli, an un-
 ca loquentes ab omnibus sint intellecti. An in
 extremo die aliqui immutandi sint, qui non fu-
 erint mortui, quum de hoc diuerso modo le-
 gant apud Paulum antiqui patres, alij liberam
 permittunt utramuis semper lectionem. Eius-
 dem generis sunt, quæstiones illæ de distincti-
 one personarum diuinarum, de unione diui-
 næ & humanæ naturæ in Christo, & quomo-
 do Christus dicatur nescire supremum diem,
 soli patri deo cognitum, de peccato in spiritum
 sanctum non remittendo, & eiusmodi plura,
 de quibus in hunc diem indecisæ quæstioni-
 bus theologi conflictantur. Huc pertinent eti-
 am multæ admodum difficultates, quæ sese no-
 bis in euangelistis offerunt, ex quibus plures
 colligit Hieronymus, ut illud apud Matthæ-
 um, ubi citat ex Hieremia, & acceperunt tri-
 ginta argenteos præcium apreciati, quod ap-
 preciauerunt a filiis Israël, & dederunt eos in
 agrum figuli, sicut constituit mihi dominus,
 quod non solum Hieremias non sic intendit,
 sed neque in forma scripsit, citat etiam Zacha-
 riam, in hæc uerba: Percutiam pastorem & di-
 spergentur oves. Propheta autem non sic ait,
 sed rogans deum inquit: Percute pastorem, ut
 dispergantur oves. Dicit alibi, ut impleretur
 quod dictum est per prophetas, quia Nazare-

us uo-

THEOLOGISTAS LOVANIENS.

is uocabitur, quod tamen nusquam legitur in prophetis. Et Marcus euāgelista, exorsus euāgelij historiam ait, sicut scriptum est in Esaia propheta: Ecce ego mittam angelum meū, quod Esaia neque scripsit, neque formaliter intendit, & Lucas in actibus apostolicis, inducit Stephanum recitantem historiam. Descendit Iacob in Aegyptum, & defunctus est ipse & patres nostri, & translati sunt in Sichen, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio argenti, a filiis Emor, filij Sichen. Verum alio sensu, alia intentione, hæc scripta sunt in Genesi. David quum uellet ædificare templum dño, dixit illi Nathan propheta: Omne quod in corde tuo est, uade & fac, quia dominus tecum est, uerum longe aliter loquutus est illi dominus. Quod si quis hic dixerit, euāgelistas, & prophetas, mendaces secundum quid propterea non arguit illos falsitatis, ita ut mereatur cum Celso, Iuliano, Porphirio, connumerari inter impios. Sed de his adhuc inferius dicemus latius.

X X X.

QUOD piaculum est, si pono diuinę scripturę auctoritatem, superare omnia omnium creaturarum suffragia, an propterea uidebor negare sanctos patres, qui ex spiritu sancto in eam commentati sunt: minime. Ego quos.

APOLOGIA ADVERSVS

Quosunque sacrarum literarum expositores, semper unice ueneratus sum, & ueneror, sed scio me maiorem reuerentiam debere scripturæ, quam firmiter credo, & scio, sic a deo proditam, ut sine omni humana industria, certam in semetipsa sui habeat sententiam, & intelligentiam, nec ullis se flecti patiatur externis commentarijs: duo autem externa, quæ non sunt ex spiritu sancto, sed ex nostris adinventionibus, cuiusmodi sunt multa Aristotelica sophismata, & Scoticæ subtilitates, & Occanicæ argutiæ, similiaque peregrina dogmata, quæ plerique philosophi, & scholastici rabini, sacrorum eloquiorum sapientiæ inuenerunt, quod quæ salubriter, quæ utiliter factum sit, uiderint Magistri nostri. Quoties ergo de sensu scripturæ pugna est, non propterea humano ingenio tribuenda est eius interpretatio, sed dono spiritus, & prophetiæ, ad quod nos hortatur Paulus, ut uidelicet non solum linguis loquamur, sed & prophetemus, hoc est, interpretemur sensum scripturarum ex spiritu sancto, quod prophetiæ donum, nunquam relinquit ecclesiam, sed continuo manet, non in contentiosis magistris nostris, neque in quantumcunque eruditis doctoribus, sed in his qui successerunt in locum Apostolorum, etiam si nihil habeant humanæ eruditionis, sæpissimeque idiotis

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

idiotis existentibus, reuelauit illis deus, quod multos eruditos celauit. Siquidem quibus datus ordinem, is etiam creditur infundere spiritum iuxta uerbum Euangelistę, de Caípha, qui prophetauit, eo quod esset Pontifex anni illius. Hinc canonistę cum theologis, communi sensu dicunt: Papam habere hoc ius prophetandi, hoc est, (ut ipsi aiunt) potestatem interpretandi scripturam, & licet multi extiterint prauí pontifices, nullum ramen illorum unquam aliquam falsitatem in scripturam commisisse compertum est. De hac materia satis amplo sermone disserui, in capite de interpretatiua theologia, & in capite de uerbo dei, usque in finem Declamationis, ubi submouetur huius articuli calumnia, quę legisse debuisset piger iste articulator, priusquam ad calumniam se accingeret.

X X X I.

QUod autem dico nec angelicas, ex Paulo didici, siquidem tam exuperans est scriptura diuina, ut nullius creaturę industria, nulli⁹ intellectus creati adminiculo subiiciat, sed sibi ipsi sufficiens, se ipsam (si quis alicubi locus est obscurior) exponit & interpretatur. Unde ueri theologi, nullā de diuinis admittunt ratiocinationē, q̄ nitatur humanis cōmentis, sed solam illā q̄ sumitur ex scripturis diuinis, nec aliter

APOLOGIA ADVERSUS

aliter credi sibi uolunt sancti patres, & interpretes, nisi quatenus per testimonia scripturæ suæ communiunt, in qua sola est scientia spiritus dei. Et hæc dicitur expositio literalis, omnium certissima, & potentissima, quando uidelicet scriptura per scripturam exponitur, & sensus eius reuincitur, quantum satis est ad æternam salutem, quantumque nos scire & credere uult spiritus sanctus: neque tamē propterea reliquos expositionum modos, allegoricum, mysticū, moralem, tropologicum, naturalem, typicum anagogicum, & si qui præterea reliqui sunt, contemnendos censeo, quasi non etiam sint a spiritu sancto. Sed dico illos non esse tam efficaces ad uincendum, si quis repugnet, sed dumtaxat ad persuadendum, eis qui dociles sunt, et fideles, quod & ipsi fatentur scholastici theologi, allegorias non probare efficaciter, in disputationibus contentiosis, nisi si quos interpretatur sit Christus, aut Apostoli, hoc est, per ipsammet scripturam expositas.

X X X I I.

NEC faciat quicquam contra me, quod iste cauillator citat ex epistola Petri, quodque adfert commentum, de prophetia comminationis, quæ omnia in eodem capite de interpretatiua theologia, a me tacta & soluta sunt, licet illa legere noluerit iners pigritia, siue illa
dissimu

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

disimulet callida calumnia. Sed spectemus ad quem scopum, directa fuerit tota illius rei disputatio, is sese mox offert, quod omnis homo mendax, quod solus Christus deus homo expers mendacii, & erroris, nunquam quouis modo repertus est, nec reperietur mendax, cuius uerba non mutabuntur neque deficient, cuius oracula nunquam immutabuntur, hoc ut euincerem, si forte prouectus zelo fidei, & calore disputationis, uidear minus circumspicere, aut præter scholasticam consuetudinem, de prophetis & euangelistis loquutus esse, non tamen impie, nec scandalose loquutus sum, nec sine grauissimorum authorum exemplo. Nonne Hieronymus in dialogis aduersus Pelagium, disputans aduersus eos, qui asserebant hominem posse uiuere absque peccato, non solum non prophetas, non apostolos, sed nec ipsam superbeatissimam dei genitricem semper uirginem Mariam, liberat a peccato, saltem leui, ut errore, aut ignorantia, magis quam culpa commissio, tantoque ardore ad id probandum euehitur, ut etiam ab apocryphis scripturis testimonia petat. Origenes etiam tribuit illi aliquod peccatum actionis: & Theophylactus dicit, illam scandalizatam in morte filii, ubi & Augustinus, tribuit illi diffidentiam, licet leuiorem quam discipulis. Chrysostomus etiam, reprehensi-

H. bilem

APOLOGIA ADVERSVS

bilem fuisse dicit, quum euocaret Christum in
 templo prædicantem, & Eusebius atque An-
 selmus, eosq; sequentes, aiunt: deum non po-
 tuisse facere naturam impeccabilem, quia non
 potuit facere alium deum, quæ omnia tamen
 citra scandalum, eo acrius inquirunt docto-
 res illi, quia Petrus de solo Christo pronunciat,
 quod peccatum non fecit, solum illum desi-
 gnat agnum immaculatum, qui solus immu-
 nis peccato, ablaturus erat omnium peccata:
 Solent etiam authores in inquirendo, & dispu-
 tando, nonnunquam assumere iniqua, ut euin-
 cant æqua. Sic Dionysius Alexādrinus, aduer-
 sus Sabellianos, assumit filium dei esse creatur-
 ram, de qua in sapientia legitur: Prior omni-
 um creata est sapientia, dicitque eundem esse
 opus, siue facturam, sicut uitis agricolæ, iuxta
 sermonem euangelij, & etiam Pauli inquier-
 tis: Qui fidelis est ei qui fecit illum, quumq; in
 his negasse Homousion, coram Iulio papa tra-
 ducetur, declarans mentem suam, & in quem
 finem sic scripsisset, summa beneuolentia, & fi-
 dei commendatione, receptus a patribus, eti-
 am ab Athanasio speciali apologia, contra ca-
 lumniatores, defensus est. Nōne Hieronymus
 disputans contra Iouinianum, iniquior est ma-
 trimonio? Nonne Augu. contra Pelagianos,
 tam iniquus est libero arbitrio, ut a multis pro
 Mani-

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Manichæo calumniatus sit. Aequum est igitur, ut & mihi permittatur, in prophetis & euangelistis, inquirere aliquod genus mendacii, non quod astu, seu malicia, sed uel ignorantia, uel errore, uel lapsu memoriæ committatur, ut ostendatur solus deus uerax, & omnis homo mendax. Facit idem Hieronymus, super Micheam dicens, Apostolos & Euangelistas nonnunquam memoria lapsos. Facit idem Augustinus, sentiens apostolos & ignorasse quædam & errasse in nonnullis, quin etiam Petrum in fide errasse, & ob id a Paulo reprehensum. Et in libris de consensu euangelistarum, quoties circa obliuionem, circa reminiscentiam, circa ordinem gestorum laborat, ac tandem & ibi, & etiam in quæstionibus in Mattheum, sentire cogitur, euangelistas non secundum ueritatem ordinis rerum gestarum, sed secundum suæ quisque recordationis facultatem, narrationes earum ordinasse, & Euangelistis uenisse post in mentem, quod multo ante fuerat gestum, sed non tunc succurrisse. Simili ratione, excusatur Matthæus, quia scribit multa corpora sanctorum qui dormierunt, surrexisse, priusquam narret surrexisse CHRISTVM, qui tamen fuit primitiuæ resurgentium. Idem etiam narrauit Christum lancea perforatum, antequam narrasset

H ij mortu

APOLOGIA ADVERSVS

mortuum, dicente glossa ordinaria super uerbo apparuit, in cle. prima de summa Tri. & fid. catholica. Quod debeat intelligi per anticipationem, quia anteq narrauit Matthæus, quod post factum fuit. Et ne de hoc scandalum oriretur Ecclesia in concilio Viennensi hunc locum correxit, nec dubito, quin liceat ecclesiæ corrigere quedam in sacris uoluminibus, non tamen diuersum statuendo, aut addendo, aut detrahendo scripturæ, sed declarando ordinis & intentionis, & authoritatis ueritatem. Neque uero scripta apostolorum, & euangelistarum, ob hoc tantum habent authoritatem, quod ab illis tradita sunt, sed quod consensu uniuersalis ecclesiæ approbata sunt. Multi apostoli & sancti discipuli ut refert Lucas, euāgelium scribere olim aggressi sunt, quibus tamen credere non cogimur, nisi solis illis, quos comprobauit ecclesia, cuius sententiæ est etiam Augustinus inquiring. Se nō crediturum euangelio, nisi quatenus illum commoneat ecclesiæ auctoritas. Magna fateor uis est, magnum numen, unum & idem sentiens ecclesia. Quæ est ergo huius articulitoris peruersitas, hoc in me trahere ad suspicionem ambiguitatis, & torqueretur ad cōtumeliam ecclesiæ, quod ego pro gloria & authoritate illius necessario produxi: nisi forte in hoc peccaui, quod plus tribuam præscriptis

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

scriptis ecclesiæ, q̄ authoritati euāgelistarum, & apostolorum, qui solam ecclesiam profiteor scripturarum interpretem, penes quam manet scientia discretionis, & inuiolatus sensus uerbi dei, a quo solo est omnis infallibilis ueritas. Si enim tantus consensus ecclesiæ sine impulsu spiritus sancti esse non pōt, quid est quod de dogmate ecclesiæ dubitare possumus? quid ergo hic est scandalū, si uerbo dei, si ecclesiæ, si scripturæ, unicuiq; tribuo quod suum est?

X X X I I I.

IN capite de uerbo dei, sic de illo loquutus sum. Huius autem uerbi sciētia, nulla schola philosophorum, nulla theologorum Sorbona, nec quorumcunq; scholasticorum gymnasia nobis tradidere, sed solus deus, atque Iesus Christus, per spiritum sanctum, in illis scripturis, quæ canonicæ uocantur, quibus iuxta diuinum præceptum, nihil addere licet, nihilq; detrahere. Hanc propositionē articulator iste inter scandalosas, & piarum aurium offensiuas collocauit, non quod a scriptura, aut ecclesia, sed quod a scholis dissentiat, quarum decretum uidetur, philosophicas disciplinas esse ad pietatem necessarias, erroneum & impium ducentes, quod non est imaginatus ipsorum Aristoteles, solertissimus causarum, & demonstrationum doctor. Ego dico, meam proposi-

H in onem

APOLOGIA ADVERSVS

tionem, non solum non esse hæreticam, neq;
scandalosam, sed & probabiliorem, & magis
orthodoxam, sua opposita. Quod si mea pro
positio erit scādaloſa & impia, oportebit eius
contrariam esse orthodoxam, & catholicam,
quod uidelicet, uerbi dei scientiam, non solus
deus, atq; Christus, sed philosophorum scho
læ, theologorum Sorbona, & quęcunque gy
mnasia, nobis tradiderunt: liceatque contra di
uinum præceptum, addere & subtrahere, ca
nonicis spiritus sancti scripturis. Quis crede
ret adeo desipere, aut tam profundum dormi
re, Louanienſes theologos, ut hanc proposi
tionem habeant pro catholica: certe ego de il
lis longe melius sentio, & aut Busconium uer
sificatorem, aut aliquem theologicum parasi
tum, aut alium quemuis impium sophistam,
qui ueritatem uerbi dei, ab Aristotelis philo
sophia æstimat, nec nisi sophismata, & parua
logicalia habet in pretio, istos articulos com
pilasse arbitror. Liceat ergo illis imputare o
mnia, quæ in Magistris nostris Louanienſi
bus, sine inscitia, & stultitia, uel etiam mali
tia, erroris, aut hæresis infamia, excusari non
possunt. Ego illud intendo, ad diuinorum co
gnitionem, non esse opus argutis philoso
phorum, neq; syllogismis dialecticorum, sed opor
tet illam haurire ex scriptura diuina, quę est re
gula

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

gula infallibilis, semper permanens in suo uigore natiuo. Esto, ualeant philosophia & dialectica, ad erudiendum theologum, ualeant etiam ad reuincendos suis armis hæreticos, tamen ad scripturæ autoritatem, inefficax est omnis quantumcunque irrefutabilis syllogismus, nisi accedat autoritas uerbi dei, p consensum uniuersalis ecclesiæ. Omnia etiam que præcepit ecclesia, quacunque scholastica rationatione, & ingenij subtilitate, & dialecticis demonstrationibus, ea inducantur, non propterea uera habentur, sed quia præsumuntur a spiritu sancto esse reuelata, non humana sapientia inuenta, sicut imperator Cōstantinus, de Nycaena synodo scripsit ecclesiæ Alexandrinæ, inquiens: Quod trecētis simul placuit episcopis, nihil est aliud q̄ dei sententia, maxime ubi spiritus sanctus, talium ac tantorum uiorum mentibus incumbens, diuinam uoluntatē declarauit. Nulla em̄ maior pestis q̄ sacrā scripturam subiungere placitis philosophorū, & contentionibus sophistarū, q̄ plus satis curiosis argumentationibus, ueritatē ipsam non elucidāt sed indubium uocant. Nihil ergo ad nos quid philosophi, & Aristoteles de diuinis commenti sunt. Num Christo pluri faciemus Aristotelem, philosophos & sophistas? Absit. Ut talibus quibus illi dogmatibus, & argumentis,

H iij nostræ

APOLOGIA ADVERSUS

nostræ fidei firmamenta statuamus. Quamuis hodie plærîque recentiores theosophistæ, miserabili syllogismorum seruitute captiuati, adhærentes illis uelut ostreæ, Aristotelem sanctius, q̃ Aegyptij Ibim, aut crocodylum colunt, illique ueluti deo, ac principi suo primitias, & tributa pendunt. Veri autem theologi hanc armatam, quin potius dicam captiuatam Aristotelicis legibus theologiam, non tam serio amplectuntur, quippe nullam de diuinis, quæ hominum commentis nitatur, recipiunt argumentationem, sed solam illam, quæ est ex scripturis diuinis, & quam non Sorbonici magistri nostri, de scholastica cathedra, sed quam Christus docuit de cruce, iuxta dictum Augustini: Crux Christi patientis, fuit cathedra magistri docentis, quæ crucis scientia nos docuit argumentari, inquirere, discernere, & diiudicare, de omnibus longe certius, quacunque dialectica & rhetorica. Illa nos docet uerbum æternum, & nomen quod est supra omne nomen, quod nullus grammaticorum hactenus cognouit. Illius philosophia, de anima, de spiritu, de uirtutibus, de felicitate, de summo bono, omnes omnium traditiones lōge superexcedit. Hæc ergo est illa scientia crucis, quā qui ignorat, ignorabit illum dominus, & proijci et illum a facie sua.

Hic

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

X X X I I I.

HIC iam omissis uerbis intermedijs, que in hac propositione unico contextu leguntur, damnat hæc uerba, cui nihil addere licet, nihilque detrahere. O Mose, o Salomon, o Paule, o Ioannes, o Christe Deus, o Christi ecclesia, quis est iste discipulus sathanæ, qui etiam in uerba sacrae scripturae struit calumniæ? Quid respondebit quando mecum stabit ante tribunal Christi, rationem redditurus, quod impie calumniatus est uerbum dei, certe in die illa, surgent multi ex magistris nostris, & dicent: Domine, in nomine tuo fortiter calumniati sumus, in nomine tuo acriter disputauimus, in nomine tuo multos strenuiter excremauimus, in nomine tuo magistri in diuinitate nuncupari sustinuimus. Dicit autem illis Christus: quia nunquam cognoui uos, O impudentem improbitatem, o inexcusabilem blasphemiam, damnare in meis uerbis, ut scandalosum & impium, quod traditum est in sacris literis, quod scandalosum, impium, aut hæreticum, nisi ab hæreticis, impijs & blasphemis, iudicari non potest, cuiusque oppositum, sit plane impium, & hæreticum, & blasphemum, & omnes qui adhærent illi, quum non liceat cuius uis doctori, quantumcunque sanctissimo, & eruditissimo, ad diuinam scripturam aliquid ad-

H v dere

APOLOGIA ADVERSUS

dere, aut tollere ab ea. Hinc Tertullianus, in
 libro de præscriptionibus hæreticorum. No-
 bis (inquit) non licet ex nostro arbitrio indul-
 gere, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio
 suo induxerit, Apostolos domini habentes
 authores, qui nec ipsi quicquam de suo arbi-
 trio induxerunt, aut elegerunt, sed acceptam
 a Christo disciplinam, fideliter nationibus ad-
 signarunt. Itaque etiam si angelus de cælo, ali-
 ter euangelizaret, anathema diceretur a no-
 bis. Hæc ille. Et Hieronymus super psalmum
 undecimum, exponens illud: Eloquia domini
 casta, interpretatur, quia prædicatores de eis
 nihil uel minuere, uel addere audent, quod pur-
 ra & munda sunt, non admittentia externas
 sententias. Quæ enim erit sacræ scripturæ sta-
 bilis, & infallibilis ueritas, si aut pro ratione
 temporum, aut locorum, aut rerum, aut per-
 sonarum recipiat additamentum, aut diminu-
 tionem? Nonne scriptum est: Verbum domi-
 ni manet in æternum? Nonne ea lex est in Deu-
 teronomio: Non addetis ad uerbum quod
 ego uobis loquor, nec auferetis ab eo? Et in
 eodem legitur: Maledictus qui non permanet
 in sermonibus legis huius. Et in Apocalypsis:
 Si quis apposuerit ad hæc, apponet deus su-
 per ipsum plagas scriptas in libro isto, & si
 quis diminuerit de uerbis libri prophetiæ huius
ius,

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

lus, auferet deus partem eius de libro uitæ & de ciuitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto. Et Salomon, Prouerbiorum tertio, ait: Omnis sermo dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se, ne addes quicquam uerbis illius, & arguaris inueniarisque mendax. An non erubescit hic theologicus articulator, in tam fœdo, tam impio, tam blasphemio, contra apertam scripturam erroreprehendi, quod inter scandalosos articulos, retulit sententiam sacræ scripturæ, etiam ad uerbum in textu positam? Certe cauenda illi erat commonstrata lex diuina, in quam tam turpiter impegit, quum ego ueluti digito illi ostendens, de Canonicis scripturis loquutus dixissem, quibus iuxta præceptum dei nihil addere licet, nihilque destrahere, insuper addens hæc uerba: Quisquis enim etiam si angelus de cœlo id egerit, anathema est, & a lege domini maledictus est. Sed hæc priora cum posterioribus uerbis improbus calumniator malitiose dissimulauit. Quis non Christum citius inter publicanos & meretrices repererit, quàm inter tales theologos, qui dicunt se fidem & religionem defendere, dum euertunt uerbum ueritatis, sacræ scripturæ hæresis uocabulo inquiringantes, & de Mose, de Salomone, de Paulo, de Ioâne, de ipso denique deo, hereticos facientes,
Neque

A P O L O G I A A D V E R S V S

Neque uero hic mihi patientiæ ratio habenda est, ubi non tam cōtra mea uerba agitur, q̄ cōtra scripturam diuinam. Memineri ergo in posterum tam sacrilegi lapsus, thraſonic⁹ iste articulator, qui sibi arrogat censuras in errores alienos.

X X X V.

R V R S V S eandem cantilenam canens, carpit, sacram scripturam nulla pati externa commentaria, nullas humanas aut angelicas glossas, quibus iam in superioribus responsū est. Quoniam scriptura sacra sibi ipsi sufficiens est, & se ipsam exponit, sicut apud Ezechielem capite decimo octauo, præcipiēs deus inquit: Audies de ore meo uerbum, & ex me annunciabis, Vnde ait Ireneus, ostensiones scripturæ, non nisi ex ipsa scriptura ostendi debent, cui nihil externum addere licet, nihilque quod suum detrahere. Quomodo enim stabit promissio illa Christi, pollicentis nobis os & sapientiam, cui nulli possint resistere aduersarij, si pro tuendo suo dogmate, ab externis commentarijs, ab humanis glossis, nobis emendicandum erit uerbum ueritatis, ac si imperfecta sit scriptura, & nō omnem ueritatem docuerint prophetæ, euangelistæ, & apostoli. Quæ pestifera olim Cataphrygū blasphemia fuit, quod dicentes, Augustinus scribens super psalmum

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

psalmum centesimum octauum, & equiparat his qui Christum adhuc in mortali carne uiuentem occiderant. Vbi enim dignum aliquod ueritatis testimonium reperire poterimus, si a prophetis, ab euangelistis, ab apostolis discesserimus? num in scholis philosophicorū, qui sunt mancipia errorum, maluntque tueri falsum, quā a suis opinionibus decedere? num in Sorbonæ Magistrorum nostrorum Parisiensium, qui post innumeras contentiones, iam etiam determinationes suas uenales habent, & in gratiam principum & regum, detorquent scripturas, & accepta pecunia, peruertunt uerbū dei? num apud cætera scholasticorum Gymnasia, huius mundi scribarum & pharisæorum cœnobia, ac prostibula hereticorum? Certe dominus loquutus est in scripturis populorum & principum, horum qui fuerūt in ea, super quod dicit Hieronymus, Psalmo octuagesimo sexto. Quod exceptis apostolis, quodcunque aliud postea dicitur, abscindatur, nec habeat authoritatem. Vnde & Tertulianus ait: Quum credimus, hoc prius oportet nos credere, non esse quod post euangelium credamus. Iterum Augustinus, super illud psalmi centesimi tertij, De medio petrarum dabunt uocem suam, inquit: Si dixero uobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc Plato, hoc Pythagoras, quis uestrum

APOLOGIA ADVERSVS

uestrum nō rideat me? Ero enim auis quæ non de petra emittet uocē suam. Et paulo post: Audiatur ergo qui de petra, quia in illis petra auditur Christus. Solus ergo deus, atque Christus, uerbi dei scientiam nobis tradidere, non philosophi, non Sorbonistæ, non Gymnosophistæ. Nec sumus aliorum sermonum discipuli, nisi cœlestium, ut inquit Origenes, homilia nona super Esaiam. Et Cyrillus, super sexto Ioannis capite dicit, unum solummodo Christum sequendum esse magistrum, illique soli inherendum. De illo loquitur Paulus, in prima ad Corinthios capite undecimo inquiēs: Ego enim accepi a domino quod & tradidi uobis. Et ad Galathas primo ait: Euangelium quod euangelizatum est a me, non est secundum hominem, neque ab homine accepi illud, sed per reuelationem Iesu Christi. Et ad Romanos decimo quinto capite ait: Non audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Christus. Stat ergo (inuitis Louaniensibus articulatoribus) firma & inconcussa propositio mea, quod uerbi dei scientiā, nulla errorum architectrix philosophorum schola, nulla infecta scholastica lepra, magistrorum nostrorum Sorbona, nulla opinionum nundinæ scholasticorum Gymnasia nobis tradiderūt, sed solus deus, atque Iesus Christus, cuius uerbo sub æternæ maledictionis pœ-

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

nis pēna nihil addere, nihil detrachere licet, sed sibi sufficiens, omni perfectionis, ueritatis, lucisq; plenitudine, consumatissimum, nihil eternum patitur sibi commisceri, nec ullo creati intellectus eget adminiculo. Estq; non solum non impia, non heretica, non scandalosa, non piarum aurium offensiua, hæc propositio mea, sed impius, hæreticus, scandalosus est, hic blasphemus articulator, & quicumq; illam pro impia, heretica, scandalosa, piarum aurium offensiua, traducere non erubescunt.

X X X V I.

QUod autem scientia & fides se non contendant, non uideo quod piarum aurium scandalum hic somniat iste articulator, quum sit receptissimum scholasticorum dogma, quod in eodem subiecto, & respectu eiusdem ueritatis, non possunt simul stare, habitus fidei acquisitæ, & habitus scientiæ per demonstrationem genitæ, quod & ego hic intendo, & sic me accipi uolo, itaq; nullus error hic est, sed mera inuidia, & induratum odium ad calumniandum. Loquebar enim de his, qui euacuantes crucem Christi, fidem nostram, quæ nullam sub artem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis, ac dialecticorum regulis astringunt, qui quod sola fide credere debemus, conantur syllogisticis demonstrationibus ostendere.

ex

A P O L O G I A A D V E R S V S

ex humanis scientiis philosophorum gentium;
 Quin exrat liber de articulis fidei, cuiusdam
 eruditissimi uiri, qui uniuersum symbolū apo-
 stolorum, & singulos illius articulos, probat
 ex Aristotele, atque id quidem (fateor) q̄ acu-
 tissime, sed non secundum pietatem. Neque ig-
 gnoro, quod dicit Henricus Gandauensis, acu-
 tissimus scholasticorum theologorū, dari scili-
 cet lumen quoddam, superius lumine fidei, in
 quo theologi uideant ueritates theologicæ sci-
 entię, tamen non est illud lumen naturale, ne-
 que dictamen rectę rationis, neque artes libe-
 rales, quas Arcadicus hic articulator, dicit de-
 clarare & elucidare sacram scripturam, sed erit
 lumen inspirationis.

X X X V I I.

PRoinde nunc ubi legitur, discedite ab hu-
 manarum traditionum nebulis, non satis
 diuinaturus fueram, huius articuli scandalum,
 nisi ipsa calumniā, aperiret mysterium. Verū
 si quis simul legat, quæ ibi præcedunt, & se-
 quuntur, manifesto clarius comperiet, me non
 de humanarum legum constitutionibus loqui
 sed de dogmatibus philosophorum, unde hic
 notatus articulus, satis indicat, suum articula-
 rorem, ex impotentissima inuidia, illū huc tra-
 duxisse, ni forte tam stupidus est, ut non intel-
 ligat quod reprehendit.

Quid hic

THEOLOGISTAS LOVANIEN:

X X X V I I I.

QUID hic nobis obgannit uerborum me-
 orum detrūcator, ac fallarius, iste L o-
 uaniensis articulator, de cæremonijs, de fide,
 de operibus, de charitate, ac si ego ecclesiasti-
 cis cæremonijs, & bonis operibus, omnem au-
 thoritatem detrahere uelim, ego de hoc cære-
 moniarum genere loquutus sum, quæ pro or-
 namento reipublicæ, ad carnalem, & extrinse-
 cam sacrorum pompam, & ab hominibus hu-
 mano spiritu, ad hominum gloriam sunt reper-
 tæ, habētes licet sanctimoniam quandam, sed
 mundanam, & in rebus externis, & uisilibus si-
 tam, quæ ex gentium ritibus, olim in nostram
 religionem migrarunt, non tam superuacua,
 q̃ etiam superstitiosæ, & ineptæ, quarum ho-
 die adhuc damnabilis uiget consuetudo, non
 nunquam cum insigni stultitia, & feditate con-
 iuncta, qualem hoc anno conspeximus, Gan-
 daui, in furiosa illa processione, beati Leuini,
 eorum patroni, quæ turpitudinem summā ha-
 bet, gratiam & pietatem nullam, cuiusmodi
 insanix plures sunt, etiam in alijs locis, conui-
 uentibus episcopis, & sacerdotibus, & sub fu-
 co pietatis, tam turpibus ritibus defœdari san-
 ctorum gloriam sustinentibus. O q̃ execrabi-
 le flagitium, eorum qui huiusmodi cæremoni-
 æ excogitauerunt, uix credere potuissem, nisi
 I ipse

APOLOGIA ADVERSUS

ipse uidissem, fuisse aliquem populum tam sceleratum, qui ista confingeret: tam furiosum, qui ista ageret: tam stultum, qui istis crederet: tam perfidum, qui ad ista conuinceret. Quis huiusmodi non detestetur caeremonias? Cæremonias autem ab ecclesia, & patribus institutas, non damno, nisi sint qui in illis statuunt finem pietatis, & quorum est superstitiosus, licet pius affectus, quem ut statim non probo, ita nec omnino improbo, sed admoneo. Verum & proprium patriæ cultum, geri intrinsecus in animo, non in signis & caeremoniis exterioribus, quarum multæ repertæ sunt propter infirmos, quibus non obligantur perfecti. Multæ etiam ornatus gratia, a magistratibus, & populo institutæ, quas etiam in quibusdam rebus conseruandas, lætitiæ & concordiae causa, arbitratus sum: partim etiam commendo, ac receptos inueterata consuetudine honestos ritus dissolui, non facile ferendum puto, sed meriti alicuius fiducia, quantumcunque bona sit intentio, in illis collocare non probo. Sic nanque persuasit mihi Hieronymus, super quadragesimum quintum caput Ezechielis, non tam uoluntate, quàm boni operis opinione, etiam peccari dicens. Deinde Augustinus, Psalmo CXLIII. etiam dei laudandi rationem, ex scriptura, non ex nostris bonis

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

bonis intentionibus petendam ait. Atq; hinc
puto, in sacris literis quoties mētio fit de man-
datis & iudicijs, nusquam non additum, hoc
pronomen, mea: quoniam (ut est etiam apud
Matthæ.) non liceat hominum præceptis co-
lere deum, sed suis proprijs legibus, atq; uti-
nam non coleremus deum legibus dæmonio-
rum, componentes Christum cum Belial, præ-
texentes religionem, ubi est abhominatio. Si
exempla quæritis, dicite: o Grudij, Aduatici,
Garduni, Brabanti, Flādri, & qui reliqui estis
Gallogermani, quid sonant campanæ uestre,
nonne spurciciarum notis, uocant uos ad rem
diuinā? Quid modulantur organa uestra, non-
ne cum canone missæ, foedissimæ quæq; libidi-
num cantiunculæ pares uices habent? Cur ista
non offendunt magistrorum nostrorum tam
pias aures, aut desinant offendi meis admo-
nitionibus, aut his quoque offendantur, quæ
sunt atrociora. Denique si quis legat totum
hoc capitulum, uidebit me non impie sentire
de cæremonijs; maxime quæ a Deo, & le-
ge, aut Ecclesia, & patribus, institutæ sunt,
quibus tantum adest ut detrahā, quod nec
circumcisionem quidem fieri, damnare ue-
lim. Etiam in hominibus Christianis, sic
ut in Nigritis & Iacobinis, modo non cre-
dant necessariam ad salutem, sed ob id tan-

A P O L O G I A A D V E R S V S

tum suscipiant, ut sint Abrahamæ, & Christo, etiam in hoc signaculo conformiores, nec referre putent ad ueritatem saluationis, illam accipere, aut non accipere, sed qđ sicut illa non saluat, ita sit sine illa saluatio, cui opinioni citra scandalum, adhæret etiam doctissimus ille cardinalis, Nicolaus de Cusa, in libro suo, quem de pace fidei inscripsit. Et Ioannes Scotus, tueretur, post passionem Christi, potuisse cæremonialia ueteris legis sine peccato obseruari.

X X X I X.

QU I S hic dubitat, hunc tartareum scholasticum, præceptorem habuisse sathanam, illum qui erat Christum tentans in deserto, qui scire cupiens, an Iesus esset Christus, sic ei dolo malo scripturas detruncādo proposuit. Scriptum est, inquiēs : Quoniam angelis suis mandauit de te, quod in manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Nihil amplius dixit diabolus (ut super hoc scribit Hieronymus) nisi angelis suis mandauit de te, quod in manibus tollēt te, ne ad lapidem offendas pedem tuum. Mediā autem partem dimisit, neque dixit, ut custodiant te, in omnibus uīs tuis, sciebat enim cōtra se esse. Eadem arte, hic utitur contra me iste sathanicus articulator, qui ut uerus & catholicus huius propositionis meæ sensus nō appareat, ipsius alteram partem

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

partem, dolo malo amputauit. Sic enim habent mea uerba: Cæremoniæ nequeunt homines promouere ad deum, apud quem nihil est acceptum præter fidem in Iesum Christum, cū ardenti imitatione illius in charitate, ac firma spe salutis & præmiij, sed hoc totū omisit falsarius. Nōne ex his v̄bis liquido apparet, me loqui, non de nuda & mortua fide, sed de illa quæ per charitatem operatur. Atq; me, ne uerbo quidem repugnare dicto Apostoli, per ipsum citato. Sed quid potest esse tam pie, tam recte, tam circumspecte scriptum, quod nō uideatur impium, iniquum & scādaloſum, quando porrigitur per talem aliquē diabolum, qui etiam bene & catholice dicta, ad suum sensum deprauat. Putabat fortassis neminē fore tam oculatum, qui tam manifestam sycophantiam deprehensurus esset. Eat ergo nunc in externas tenebras, mendax truncator, & abscondat se a facie omnium proborum Theologorum, non enim dignus est qui numeretur inter theologos, qui more hæreticorum (ut aiunt sexti synodi patres) scripturas detruncat, & in poenam legis Cornelie de falsis incidit, quæ constituta est in eum, qui ut uerum non appareat, quid celauerit.

X L.

I iij Porro

· APOLOGIA · A D V E R S V S ·

PORRO sequitur alia assertio, sed non nisi per argumentum uidetur, huc inserta, ac si ad cōdemnandum aliquē de hēresi, sufficiant probationes quę pendent a quasi, & a uidetur, cui respondere possem, quod argumētum cōstructum per uidetur, soluitur per uerbum non uidetur. Est itaque huius cæcutientis articulatoris uisio, quod scientię capiunt finem in hoc seculo, quam propositionem iste articulator ex seipso fabricatam, unico protinus telo iugulat, atque confodit, citans Hieronymum in prologo biblię dicentem: Discamus hic in terris, quarum scientia nobis persæueret in cęlo: hic me plane uictum confiteor, istius theologastri hebetudine, q̄ sic citat testimonia, dū uult alios hēresis, & scandali conuincere, sed quæso doceat me iste theologaster, quæ nam sint ista discenda hic in terris, q̄ nobiscum perseuerent in cælis: an parua logicalia: an moralia Aristotelis: an formalitates Scoti, an ars ueterinaria, & coquinaria: an alchymistica, agricultura histrionica: Certe ego crediderim nos illorum nihil egere in futuro seculo, nisi sola scientia scripturarum diuinarum. De quibus loquitur Hieronymus in prologo citato. Et in Esaiam inquit: Si iuxta Apostolum Paulum, Christus dei uirtus & dei sapientia est, & qui nescit scripturas, nescit Dei sapientiam.

Ignō

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

Ignorantia scripturarum est ignorantia Christi, & habetur xxxviij. d. ca. Si iuxta. Hæc ergo nobis discenda sapientia est, scire Christum & uerbum eius, quod solum manet in æternum. Hic certe formidolosus sophista, sua parua logicalia, suppositiones, ampliaciones, restrictiones, exponibilia, insolubilia, obligatoria, & eiusmodi contentionum artificia, tum monstrosa illa conflictationum uocabula, ecceitatum, quasalitarum, formalitatum, quid ditatum, & reliquos scholasticarum nugarum casus, pugnantescq; uoces, nominalium & realium, primarum & secundarum intentionum, propriarum & impropriaarum significationum, implicitorum & explicitorum sensuum, ceterasq; magistrorum nostrorum chimeras, si supera conscenderit, se penitus amissurum, non cassa opinione formidat, & anxius dubitat, num sibi conducatur ascensus superum, ubi est regnum pacis, & perpetua quies, quibus nihil magis aduersatur, contentiosis istis sophistis? Et quamuis in declamatione, non illud proprie uerrebatur in dubium, an scientia & artes in hac uita acquisitis, nobiscum perseueraturi sint in futuro seculo, sed illud uentilabatur, multas scientias & artes, in seculo hoc, uicissim & nasci & interire a memoria hominum, nec aliquid esse firmum sub sole, tamen ausim dicere, etiam

I iij nullam

APOLOGIA ADVERSVS

nullam scientiam (de humanis loquor) nobiscum perseveraturam in futuro seculo, neque aliquid illorum, quæ a sensu percepta, & ad intellectum prouecta, studiorum diligētia, & ratiocinandi artificio, a nobis cognita sunt, nisi ulterius ab intellectu ad mentem, & ad eius lumen pertingant, ubi quasi diuinum induant intuitū, & idolio careant humano. Et hanc conclusionem teneo, & assero, ut rationabilem opinionem, & citra omnem impietatem disputabilem, atque ex eorum numero, quæ solent esse themata conflictationum, de quibus adhuc disputatur inter orthodoxos, ut non statim sit hæretic⁹, qui de illis dubitat, quum nulla ecclesiæ authoritas, hactenus uetuerit de his dubitare, nec omnes doctores, circa hæc in eandem opinionem consentiant.

X L I.

IAM tandem profligatis articulis omnibus, Cyclops articulator perorat, planeque triumphat, & scripturarum interpretem agit, atque exponens illud sapientis: Vanitas uanitatum, & omnia uanitas, scholastico more distinguit, inquiens: Oportere intelligere sapientē, interdum loqui ex sua persona, aliquando in persona attoniti, quandoque in persona stultorum, interdum in persona prudentis. Sed ubi possunt hæc discerni, melius norunt pueri qui student

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

student in Donato, siquidem hic articulatores distinguunt quidem, sed nihil discernit. Et contra Aristotelem suum, qui in calce libri de physico auditu, inquit, Sapientem non sufficit dicere, nisi dicti rationem assignet, nihil neque dicit, neque probat. Verum Hieronymus illud exponens, ait sic intelligendum, ad comparationem creatoris & æternæ maiestatis, omnia dici uanitatem, sicut Apostolus ait: Vanitati creatura subiecta est. Et Psalmista ait: Omnis uiuens uanitas, quia solus deus est immutabilis, & semper idem quod est, & non aliud. Sed illud pari ratione oportebat articulatores intelligere, distinguereque, ne non ubique eandem personam gerere, sed aliquando inquirentis, aliquando disputantis, quandoque monitoris quandoque recitatoris persona loqui: istic uero non assertatoris, sed declamatoris, atque si uelit etiam canis uices agere. Similiter etiam putandum est, hunc articulatores, aliquando loqui in persona parasiti, aliquando in persona calumniatoris & sycophantæ, aliquando in persona asini Cumani, nullibi autem per omnem hanc articulationem, in persona docti & probi uiri.

X L I I.

NEQVE ego plane damno omnes scientias & artes, sed de illarum uanitate.

I v & incet

APOLOGIA ADVERSVS

& incertitudine declamo, & reprehendo illos qui neglecto uerbo dei, in humanis & mundanis scientijs fiduciam suam collocant, semper discennes, & nunquam ad scientiã ueritatis peruenientes: ostendoq; qui errores, quæ hæreses, q̃ mala, ex quauis scientia orta sint, & oriuntur, quando non regulatur ad uerbum dei, in quo solo est scientia discretionis, discernens uerum a falso, iustum ab iniusto, bonum a malo, sine quo omnis scientia uana & errori subiecta est. Proinde declamatio non iudicat, non dogmatizat, sed quæ declamationis conditiones sunt, alia ioco, alia serio, alia false, alia fauere dicit: aliquando mea, aliquando, aliorum sententia loquitur, quædam uera, q̃dam falsa, q̃dam dubia pronunciat, alicubi disputat, alicubi admonet, non ubique improbat, aut docet aut asserit, nec omni loco animi mei sententiam declarat, multa inualida argumenta adducit, ut habeatur, quod impbet, quodq; soluat declamaturus partem diuersam, q̃ quum nesciat hic articulator discernere, nullam de illis nisi stultam poterit ferre sententiam.

X L I I I.

TAndem ut faciat perfectum circulum, reuertitur ad libri nostri principium, colophoniam iniuria, calumnians epistolam preliминаrem, in qua iocatus cum amico, dixi me uersum

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

sum in canem, ipse articulator plus q̄ canis, humanitatis expers, & uitæ communis ignarus qui literas ad amicum scriptas, Cynica petulantia mordere non erubescit, ac ueluti rusticus indisciplinatus, canis ignotos omnes adlatrat: sic carpit, calumniatur, damnat, quæ non intelligit. At uero canis iste meus nullos adlatrat nisi malos, nullos mordet nisi noxios, odio persequens facta improba, qui si impotens erat ad benedicendum, causa fuit, quia inter illos agebat, qui nolebant intelligere ut bene agerent. Quemadmodum & Christus, ut est in Euangelio: non poterat facere miraculum in Nazareth, propter incredulitatē illorum. Nō est ergo propterea liber declamatiōis illius piarum aurium offensus, nisi piæ aures, intelligantur aures morosorum asinorum. Neq̄ est contumeliosus, siquidem (teste Hieronymo) generalis sermo, ad nullius contumeliam pertinet, & qui citra nomenclaturam notat uitia, malos admonet, bonos commendat. Neque est etiam ille liber famosus, quum habeat inscriptum authoris sui nomen, & titulum, atque non sine Cæsarei consilij examine, & auctoritate publica prodierit, nec quenquam, nisi de quo publica uox, & fama, & notoria historia est, nominatim perstringit. Cæterum, si quispiam sui conscius, aliquid in se dictum

APOLOGIA ADVERSUS

dictum arbitretur, ob idque mihi succenseat, ipse iam de seipso, quod talis sit, nullo accusante confitetur, unde præsumptuosus hic articulator, ignorans quis in iure dicatur libellus famosus, falcem suam ponit in messem alienam, & ultra crepidam iudicans, nescit quid loquatur. Atque hæc tandem est miserandi articulatoris huius, plusquam asinina peroratio, qui si quid cordis haberet, & probus uir haberi uellet, addidisset articulis istis nomen suum, si illos commendatione dignos putabat. Aue, perdidisset in publicum, nec me post terga aggressus esset, sed restitisset in faciem, dum aderam qui responderem,

EX his tandem mihi plane persuadeo, librum declamationis meæ, per Louanenses theologos, non fuisse lectum, sed laborem illum alijs quibusdam fuisse distributum, in quorum fidem, forte theologo aliqui subscripserunt notatis. Vnde si quid in hac mea apologia, amarulentius dictum uidebitur, sci-
ant me hoc non in theologicum ordinem dicere, sed in illos ter scelestos sycophantas, qui de ordine theologico pessime meriti, tam insulas nænias, tam perfidas calumnias, illis suggesserunt, atque tam celebrem olim academiam, tam futilibus articulis, tam frigidissimis
argu-

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

argumentis, tam inappositis scripturarum citationibus, earundemque adulterinis applicationibus, & interpretationibus præficere uoluerunt authorem, & eruditis omnibus exponere ludibrio. Ego semper doctis & eruditis uiris, quibus sensus est catholicus corrigendi mea scripta libenter submittam, modo illa legant cum iudicio, & candore, & si quid admonuerint aut docuerint, libenter audiam, illorumque iudicium pro ueneranda authoritate libenter accipiam. Sed quis æquo animo ferat, istius fecis cicatricosum iudicium, qui inuidiosi, & nihil scientes, uitiant quæ sana sunt, & deflexis a uero oculis, in improbitate, fraude, dolo, falsificio, mēdacijs, malitia, deprauatione, dissimulatione, & impudenti calumnia, spem uictoriæ ponunt, & se constituunt censores alienorum laborum, eorumq; quorum sunt imperitissimi. Atque horum nebulonum arbitrio (si dñs placet) Christiani dicemur aut hæretici, ad horum sententiam exurentur homines, quorum uerba, uoces & censuras, nihilo pluris ego faciam, q̃ Demetrius ille qui dicere solebat, eodem sibi loco uoces esse imperitorum, quo & uentre redditos crepitus, quum nihil pene intersit qua corporis parte, sursum an deorsum turpiter sonent. Qui quod doctrina nequeunt, authoritate exequi contendunt,

. APOLOGIA ADVERSUS .

eoq; quas olim eruditiois meritis, laureas de-
creuit antiquitas, ipsi mercede & Symposio-
rum meritis impetrarunt, titulo quidem do-
ctores & magistri, literarum condicione mise-
rabiles Sophistæ, contenti ut alij doctrinam,
ipsi umbram tantum & speciem occupent. Sci-
ant ergo nunc populi, & intelligant nationes,
Quales hodie sunt isti magistri, quibus filios
suos erudiendos mittunt discipulos. Væ di-
scipulis, quibus tales cōtingunt doctores, qui
quodcunque loquuntur: licet uideatur sapien-
tia, tamen est stultitia, & iniquitas: cur autem
uæ, quippe dominus, & magistros illos, pari-
ter & qui credunt illis discipulos disperdet, iu-
xta uerbum Esaia: Quoniam dominus capus
& caudam disperdet.

NVNC ergo uos obtestor, clarissimos
senatores, uirosque prudentissimos, in
quorum manibus tot mēsis uersati sunt isti
articuli, quos mihi nefaria illa calumniatorum
cohors, ante hunc conflictum intendit, & ob-
treptione mei nominis, sparsit in uulgus, &
hæreseos nomine obtulit magnatibus, & Cæ-
sari quoque me traduxit pro hæretico. Vosq;
omnes, quicunq; nunc, & in posterum, ista &
uisuri & lecturi estis: Nolite secundum faciem
iudicare, sed rectum iudicium iudicate. Annō
digni

THEOLOGISTAS LOVANIENS

digni & efficaces sint isti articuli, ppter quos,
 ex conspurcatis scholis, sordidi ludimagistri,
 qui nihil norunt, nisi præesse pediculosis pue-
 ris, cum aliquot seditiosis theosophistis, & fu-
 nestis monachis, sceptrum supra Cæsarem sibi ar-
 rogantes, nostram de Vanitate scientiarum,
 atq; excellentia uerbi dei declamationem (cui
 iam subscripserant censores, assensus est priua-
 ti consilij senatus, & Cæsareo diplomate com-
 probauit) prohibere debuerint, & ne apud Lo-
 uanium distraheretur inhibere: Nolite secun-
 dum faciem iudicare, sed rectum iudicium iu-
 dicare, an digni & efficaces sint isti articuli, p-
 pter quos, rescindendum postulauerint, Cæsa-
 rei diplomatis priuilegium, maxima priua-
 ti consilij (ubi nihil non agi summa cum pru-
 dentia & deliberatione hætenus putatum est)
 cum infamia, tum iniuria. Non enim ad me
 solum pertinet hæc calumnia, sed etiam ad e-
 os qui declamationem meam examinerunt, q-
 comprobarunt, qui subscripserunt, qui Cæsa-
 ris sigillum appenderunt, quorum fides, si se-
 mel hinc suspecta fieri patiatur, reliqrum omi-
 um perpetuo infirmata est: Nolite secundū fa-
 ciem iudicare, sed rectū iudicium iudicate. An
 digni & efficaces sint isti articuli, pro quibus
 mihi inaudito & indefenso, publica indicenda
 fuerit palinodia: quū isti Louanienses censores
 non

APOLOGIA ADVERSVS

non innitantur alio robori, quam falsis interpretationibus, malitiosis argumentationibus, impertinentibus allegationibus, deprauationi, detruncationi, dissimulatione, mendacio, improbitati, sycophantiæ, blasphemiæ, falsitati, cæterisque calumniarum detestabilibus artibus, quibus degeneres, & inualidi sophistæ plures turmatim, me solum, & unum clanculum, & post terga aggressi, opprimere studuerunt. Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. Num digni & efficaces sunt isti articuli, propter quos ille minister iustitiæ Cæsar, tam graui indignatione contra me commotus fuerit, quod supplicanti mihi, per iustitia, & aures suas occluserit, & oculos suos a supplicatione mea auerterit. Et quum nemo regum, unquam tam inclementes, siue superbas aures, habuisse sciatur, qui seruorum suorum honestas præces fastidierit, & honestarum personarum, iustas supplicationes, dedignatus fuerit, mihi uni solique hoc a Cæsare suapte natura Clementissimo, præter morem suum alieno impulsu contigit: sic prius illi magistri nostri, suis istis articulis, conscelerarunt Cæsaris aures, tantumque uenenum illis instillarunt, illi mundo corde monachi, sic Cæsaris aduersum me furorem concitarunt, illi subornati aulici sacrificuli, atque aulicarum conscientiarum instigato

THEOLOGISTAS LOVANIENS:

figatores, ut uix duorum reuerēdissimorum
doctissimorumque Cardinalium fidelī instru
ctione, deflagrari Cæsaris ira, & purgari po
tuerit suspitio, parumque abfuerit, ut cuius be
neficientiam uirtutibus, fidelique obsequio com
meruerim, illius iram, & indignationem, serui
tiorum præmiū, laborumque mercedem ha
buerim, quemque uirtutis, ac literaturæ gra
tissimum pensatorem speraueram, uirtutum
& eruditionis punitorem inuenerim, nec quic
quam bonæ spei habiturus sim reliquum, qui
mihi tam infensum Cæsaris odium, uirtutis &
eruditionis meritis peperissem. Verum hæc
tragœdia alio loco, & alio stilo, mihi uberius
decantanda est. Vos quæso quod ad articulos
attinet, nolite secundum faciem iudicare, sed
rectum iudicium iudicate. Saluo mihi iure
addendi auferendi, corrigendi, emen
dandi, interpretandi. Quod ut in
prophanis causis concedi so
let, in sacris maxime con
cedendum erit.

Vbi ignaui imperant, ibi summa
ingenia in occulto iacent.

k Princeps

APOLOGIA ADVERSUS
Prouerb. XXIX.

Princeps qui libenter audit uerba mendaciꝝ, omnes ministros habet
impios.

Non solum ille reus est, qui falsum de
alio profert, sed etiam is, qui au-
rem cito criminibus præbet:

Conf. xi. q. iij. non solum.

APOLOGIAE ADVER-
sus Theologistas Louani-
enses, Finis.

HENRICI

CORNELII AGRIPPÆ, AB NET-
telsheym, armatæ militiæ, Equitis aurati, ac
utriusque iuris doctoris, Cæsareæ maiestatis
a consilijs, & Archiujs, Indiciarij, Quærela
super Calumnia, ob æditam Declamatio-
nem, de Veritate scientiarum, atq; excellen-
tia uerbi dei, sibi per aliquos sceleratissimos
sycophantas, apud Cæsaream maiestatem, ne-
farie ac proditorie intentata, Adornatissi-
mum uirum Eustochium Scapusium,
Cæsareæ maiestatis, apud Angliæ
regem Oratorem.

Iustas parit quærimonias, iustus dolor.

IN NON AD TRIBV-
nal hostium, sed tuto in loco, a-
pud æquos iudices, literarum
negotiū ageretur (Eustochi uir
clarissime) dico apud uiros can-
didos, qui aliorum conatus non sint perosi,
qui aliorum scripta, iuxta eorum uires, condi-
tionesque uenerarentur, ferrentq; æquanimi-
ter, aliorum ingenia, non altioribus inuiden-
tes,

QVAERELA SVPER CALVMN.

tes, non paribus importuni, non disparibus
& inferioribus infensi, sed quorūvis labores,
in aliquam laudis partem admitterent. Quic-
quid sano & recto iudicio prodierit, suis meri-
tis non defraudarent, errata si qua tolerabilia
sunt, in optimam partem interpretarētur, quae
uero citra pertinaciam exorbitant, etiam citra
morositatem castigarent, & meliora substitue-
rent, corrigentes simul & emendantes, in omī-
bus boni consulentes, melioraque docentes,
malintq; parcere errori, q̄ inuidere uirtuti, ac
non tam culpam punire, q̄ uirtutem colere ue-
lint, leuiter erratis ignoscerent, nec penam in-
fligerent, nisi correctio culpam nequeat auer-
tere. Talibus inquam sub iudiciis, atq; censo-
ribus, quis non gauderet pertinaci studio, in-
hærere literis, edere libros, scribere carmina,
disputare poblema, declamare placita, con-
fingere argumenta, atque aliquid semper alio-
rum æmulatione, aut inuidia dignum agere.
Quandoquidem, qui uicerit certamen, & quis
iudiciis, meritis illi decerneretur gloriae tri-
umphus, qui uero uictus esset, is seipso melior
atq; doctior factus, pro gloria lucrum repor-
taret, uerum non sic nobiscum agitur (Eusto-
chi) longe aliter se res habet. Quisquis hodie
studiorum suorum aliquod specimen, licet cō-
muni cum fructu, in publicum edere audeat, &
iacta

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
iacta semel alea, calchographorum typis excu-
dendū cōmiserit statim quicquid, id est a Syco-
phantis aliquot, bonarum literarum prorsus
imperitis, q̄ nihilominus tñ scholasticis titulis
turgidi, se omnium hominū primos haberi vo-
lunt, & exacte omnia nosse, etiā archana quæ-
que & maxime recondita. Sese non ignorare
prædicāt, rapitur in iudiciū, quī illud quod
prodierit (insidiosī pariter & mordaces, & ad
singula quæque carpenda proni & ingeniosi)
euoluunt, ut inueniant quod calumniētur, sci-
scitanturque & scrutantur ubi dentes suos in-
figere quæant, si forte scriptori huic, aliquid
alicubi, odiosa ueritate liberius dictum exci-
derit, si alicubi hallucinatus fuerit, si uel incon-
sideratiore sermone, aut iocis, aut salibus, ali-
bi exorbitauerit, si mordaciore aceto, alicu-
ius eorum aures contigerit, si quid (improui-
solapsus errore) minus recte protulerit, mox
inflammatis animis, & ad calumniandī perti-
naciā obfirmatis, articulos colligunt, & quæ-
cunq; odiosissima excerpere queunt, ea sepo-
nunt, ea sola producunt, & in modum classicæ
cantilenę detonant, cum intellectu in diuersum
coactō, caninæ contentionis, iurgiosis contu-
melijs flagellant, exigua quæque errata exag-
gerant, sincere & bene dicta deprauant, mæ-
rasq; calumnias, ingenti uociferatione, aduer-

k in sus au

QVAERELA SVPER CALVMN.

sus authorem illum connectunt, & quaecumque in scriptis illius, insignia & præclara extiterint, pallenti liuore tegunt, nulla bene dictorum ratione habita, quin multa eorum, tunc etiam in contrarium sensum, non ratione, sed uolentia torquent. Singula bona, & optima quæque, in quibus scriptor ille præualuerit, uel ob unus dicti leuissimum errorem reijciunt, atque ob lapsus aliquos humanos, damnant etiam quæ recta sunt, publicamque utilitatem, & quamcunque amplissimam rerum cognitionem, ob priuatam offensam simul tollunt. Nam facetiarum sales, curiose admodum rimantur, & si qua, siue ludicra, siue per iocum in eos dicta, si bi uideantur, ea uelut acerrimæ factionis incitamenta crispis naribus suspendunt, audentque ceu errores, & hereses obijcere, leuissima quæque (& non tam authoris hallucinatione quam amanuensium incuria commissa) erratorum momenta, tum non tam scrupulosa, quam maligna conscientia, ueluti quodam uolentissimo turbine, per præcipitia philautiæ suæ, a cursu rectæ rationis abstracti, in concitatissimum iudicium, de illo authore ruunt, & quicquid eorum auribus displicuerit, dignum iudicant incendio, & palinodias exigunt, aut scriptorem illum, scholasticæ maiestatis reum, graui censura condemnant, magnisque sigillis proscribunt.

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
bunt. Speret ergo pro beniuolentiā inuidi-
am, pro laude calumniam, pro præmio perse-
quutionem, quicumq; bonarum literarum ne-
gocium agens, aliquid docuerit, scripserit, edi-
derit, necesse est. Neq; uero est hæc sola p̄senti-
um temporum malicia, ab antiquo quo temper
ita fuit, ut quasi natura ita comparatum uidea-
tur: licet hæc crudelitas, aliquādo plus, aliquā-
do grassetur minus, pro temporum, locorum,
hominumque uarietate. Quippe apud Laërti-
um Diogenem legimus, interrogatum a fami-
liaribus quendam philosophum, quidnam stu-
dio suo promeruisset, respōdisse calumniam.
Et diuus ille Plato, quod ipse in epistolis ad Di-
onysium fatetur, ut inuidiæ cederet, fere om̄ia
scripta sua, non suo, sed Socratis nomine in-
uulgauit. Apud Romanos etiā aliquando tam
uiliuiteruditio, ut indignū habitū sit uiris Prin-
cipibus scire literas, ipsumque docendi mu-
nus, uelut illiberale & sordidum, nō nisi liber-
tinis, & seruis delegatum est, quod idcirco Ne-
ronis mater Agrippina, ipsi Senecæ, uiro con-
sulari, uelut probum obiecit, tantum erat eru-
ditionis odium, ut qui nō occultasset, qui non
dissimulasset, ueluti perfidus, & publicus gras-
fator haberetur. Hinc M. Antonius orator,
improbabilem populo orationē suam fore ue-
rebatur, si illū unq̄ literas dididicisse putassent.

QVAERELA SVPER CALVMN.

Sapiebant ergo admodum, stolidi illi Galli, qui (quod sexto commētarij suorum narrat Cēsar) ut inuidiam praeuerterent, animum ab omni literarum eruditione procul submo- uerunt. Quis enim non malit de ignorantia & silentio gaudere, q̄ semper de scientia & doctrina dolere? Quod tam excellens ingenium si se contemptui & odio uideat futurum, quod literas sciat, non effugiat, & auersetur illas, de resteturq̄? Quis non melius esse putet, sine sci- entijs, sine literis, secunda & otiosa quiete, por- rectis pedibus, in utramuis aurem dormire, q̄ continuis literarum studijs, & edendis libris, pro alienis utilitatibus excubando, & uigilan- do, graue onus inuidiae subire, & sese ultro in erumnosum negocium detrudere, magnisque insidijs & periculorum discriminibus implica- ri, unde quum uelit sese nequeat extricare? Ne minē unquam inter mortales tam preclara eru- ditio extulit. Neminē unquam tam admirabi- le ingenium fuit, cuius glorie malignitas non obstrepuerit, cuius laudem inuidia non sug- gillauerit. Quotus quisq̄ fuit unquam insigni- ter doctus, qui caruerit inuidia, qui edēdis stu- dijs suis non sit periclitatus, & multorum odi- is & clandestinis detractionibus, non fuerit expositus, & incertorū hostium praeda factus, nonnunquam iniquissimorum iudicium p̄mor-
daci

SCHOLASTICORVM ET MONACHO-
dacibus censuris flagellatus? Nōne tutius fuis-
set illis literas ignorasse, aut eruditionem dis-
simulasse, aut auriū uoluptati studuisse, aut fo-
rensibus lucris indulgisse, aut mercennarijs la-
boribus hominum officia demeruisse, nullos
scribendi licentia irritasse, nullos odiosa ueri-
tate offendisse? Quis ista secum animo repu-
tans, non de relinquendis & repudiandis lite-
ris consilium ineat? Certe remouit hic schola-
sticæ tyrannidis metus, a bonarum literarum
studijs, nō paucos, multosq; iam ultra primos
limites progressus retraxit, plærosq; studio-
rum licet amantissimos, perseuerantesque, ita
deterruit, ut ingenij sui cultum dissimularent,
& studiorum suorum labores, sine posterita-
tis lucro, secum emori sinerent. Alios denique
licet præstantes in proposito aliquid edendi,
sic tamen in angustum contraxit, ut quum sibi
statuerent, tum alijs consulerent, nihil in uita
edendum, sed post mortem scripta inuulgan-
da, ea potissimum ratione ducti, quia sit licet
tunc (aiunt) odiosa scriptura, sit funesta, sit ca-
pitalis, sit maliuolorum quorumcunq; iaculis
stimulis, aculeis, flagellis, sagittis obnoxia, sæ-
uiant tunc cucullati hypocritæ, & scholastici
sycophantæ, qui iudiciorum & censurarum moe-
tu terribiles uidentur, & fœnum in cornu ge-
runt, irascantur, damnent, execrentur, fulmi-

QVAERELA SVPER CALVMN.

nent & fulgurent, anicularum cædibus formi
dolosus inquisitores: quid hoc ad mortuum, qui
iam terribilia omnia transgressus, in tuto est,
omniumq; uiuentium calumnias, minas, mor
tusq; facile spernit? Neq; adeo tutum est tunc
uiuis illis, de mortuo illo loqui, quin longe tu
tissimum sit, huic mortuo, loq de uiuis, quum
illic potest superesse qui uindictet, hic in quem
uindictetur, iam non est, tum qui extinctos in
uitant ad prælium, & defunctos dimicare co
gunt, sæpe superantur a mortuis, quos uiuen
tes oppressissent. Sunt tamen istis cordatiores
quidam homines, quibus aut tantus est ueri
amor, aut tantum mali odium, tantave gloriæ
cupiditas, ut inuidiæ pericula contemnentes,
nil magis quærant, q̃ aliquid inuidia dignum
agere, ipsamque inuidiam impense desiderare
uideantur, odium, inuidētiam, calumniam, cæ
terasque malignantium tempestates, fortiter
constanterque perferentes, quousque studio
rum suorum iter dimensi, profligatis publica
eruditione calumnijs, superatisq; periculis, eti
am malum malorum omnium expugnatum dif
ficillimum, liuorem uicerint. Quos tunc in
gens manet gloriæ triumphus, qui in hac uita
datur paucissimis. Neq; magnus ille Erasmus
Roterodamus, uir omni eruditione maior,
hunc hactenus consequi potuit, tot indies illi
suppul

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.

suppullulant sycophantæ, qui Lernæi draconis instar, tot calumniarum capita progerminant, & scripta illius in peius rapiunt, integer inimicq; uiri, inuincibilem eruditionem, tãquam scælus & flagitium, obscœna uerborum petulantia impugnant, neq; quicquam ab illo tam recte, tam sane, tam sancte, scriptum est, quod illorum non uellicet iniquitas, ut quoties ipse sibi uidetur, tranquillis undis, in tuto portum adnauigare, toties nouis distrahatur tempestatibus. Tam ægre deuictorum sophistarum ingenijs, quiescere solitum est, & inuictores semper subactorum obluetur improbitas. Quid hic agendum censes (mi Eustochi) quid adfers consilij? Certe mea sententia, aut perpetuo in silentio & tenebris delitescere oportebit, aut stare necessum est, & fortiter hostilia omnia excipere, aut quæcunque edenda sunt, in plurium linguarum uoces transfusa, uniuerso hominum uulgo exponere, si forte clementiam & æquitatem, quam in scholasticis illis censoribus non reperimus, apud indoctam plebem, & inculta Barbarorum ingenia consequamur, ac iudice DEO, & mundo teste, confundatur calumniantium malignitas, aut certe, quod plærisque consultius uidetur, nihil in uita ædere oportebit, sed post mortem innotescere, qui nolit se, aut periculo
expone

QVAERELA SVPER CALVMN.

exponere, & mala cuncta perferre, aut cum de
decore profugere. Multi enim infoelici auda-
cia, hoc inuidiæ pelagus plenis uelis ingressi,
quum procul a portu, sæuiuentibus undis, ad-
uersis uentis luctantur, & sophisticis flatibus,
quibus nequeunt se eximere, ad Syrtes aut Cha-
rybdes urgeantur, perterrefacti: poenitet tunc
illos, male crediti & sero probati, illius consi-
lij instituto non paruissse: atq; tunc, ut in ingres-
su maris illius intrepidi fortesque fuerunt: sic
intus quum sunt, modica tempestate fracti, ce-
dunt undis, & conuersis uelis, proximum por-
tum adnauigant, & tuta petunt, uictoriamque
simul cum gloria amittunt, & ueluti transfuge
& desertores, eiurata militia, ausi nihil pugna-
re contra fortiter. Ignotos locorum recessus
quærere, & solitudinum inaccessa petere, per-
petuaque ignominia in obscuro latere cogun-
tur, nec ulli unquam postea se prælio offerre,
non arma, non expeditionem parare queunt,
nisi concitatorum Rabinorum furorem expe-
riri, & crudelitatem inquisitorum (quorum carnifex
animus est) subire, & bellum cum fasciculis &
flammis gerere uelint, qui tunc uel remotis, uel
etiam profligatis logodedalis, uictoriam car-
nifici, tanquam doctori omnium literatissimo
daturi sunt. Certe ipse mecum animo sæpe he-
sito, cogitabundus, regrediar ne a desertis lite-

SCHOLASTICORVM ET MONACHORVM

ris, ad olim nō prudenter desertam militiam,
unde mihi insignes honores, & grandia lucra
blandiens fortuna largiebatur. Nihil mihi tūc
deerat, totus sericatus, auratus, numatus, for-
titudo, honor, dignitas, diuitiæ, omnia ex vo-
to contingebant, at quoties deserta militia, ad
literas regressus sum, haud unquam foeliciter
egi, semperque calumnias, insidias, contem-
ptum, inopiam, omnemque aduersam fortu-
nam expertus sum. Vtrobique fateor, & militia
& literis pugnare, grande periculum est, a mi-
litia, non solum uicisse, sed & strenue perisse
gloriosum est, suasque non minus insignes
laudes habet fortis occasus, atque insignis ui-
ctoria. Hic uero, quantumcunque strenue quis
perierit, ob iniquitatem iudicium, dedecoris
plurimum sit laturus, quantumcunque strenue
uicerit, perparum gloriæ, nihilque præter igno-
bilem prædam, & sordida spolia sit occupatu-
rus. At forte uincere nemo poterit nisi mortu-
us, atque uix tunc etiam, adeo calumniandi de-
mentia, ad inferas sedes usque, manes & laruas,
a quibus rerum natura sua fulmina sustulit,
persequente quæ nec potest, sine mortuorum
calamitate, esse contenta. Hæc ego sic uera es-
se (mi Eustochi) ut iam olim ex multa lectione
& exemplis didici, ita nunc etiam proprio pe-
riculo deprehendi, potissime in eadem declamati-
one

QVAERELA SVPER CALVMNIA

one, quam nuper, de Vanitate scientiarum, atque excellentia uerbi dei edidi, quæ ubi prodit, prohilupiter, quantum & crucibus, & ignibus, expiandum scelus, hic mihi obicitur, tum per aliquos improbos superstitiososque monachos, & fratres, uulpina sanctitate insignes, & forma monstifica spectabiles, tum per aliquos scholasticos sycophantas, bonarum literarum osiores, sed magnificis titulis doctrinae umbram, nusquam non ostentantes. Hi clamant, repente terris ingruere cælum, syluas, camposque subsidere, montes descendere, misceri omnia, antiquum rediisse chaos, diuina pariter & humana tumultuosa tempestate confundi, renasci hæreses, surgere antichristos, fidei catholice ruinam minari, cunctaque simul in perniciem rapi, atque hæc omnia non aliam ob causam, nisi quod orationis libertate, alicubi tacti sunt, quasi mihi, indicta illis cuculomachia, cum illis solis suscepta sit pugna, aut de industria aduersus eos solos, in arenam descenderim, qui communiter aduersus omne hominum genus, declamaui: atque sic declamaui, ut illis ipsis, ad declamandum suas populares conciones, egregia argumenta contulerim, quam perceptam munificentiam, ingrato aestimantes animo, quod in eorum utilitatem contuli, in meam perniciem uertere conantur

SCHOLASTICORVM ET MONACHO,
nantur, & inde moliuntur uindictam, unde de-
cuit gratias agere. Oderūtq; me ppter ea nec
dignantur agnoscere benefactorem suum, ac
si ego ea declamandi emulatione, eorum que-
stui officere uelim, qui ipsi non modicum que-
stum faciunt oblatrādo etiam melioribus. Mi-
randum profecto, atq; admodum mirandum,
qua fronte declamationem ad omnes commu-
niter pertinentem, scholastici aliquot sophistę
& laruati hypocritę, cum reliquis quorum in-
terest, nihil communicantes, soli iudicare, at-
que damnare præsument, priuatis suffragiis
usurpantes, quod uniuersorū sententijs est de-
cernendum, mihicq; aut declamare, aut satyras
scribere, interdicare contendunt, qui sibi ipsis
maledicendi, & in quosuis scurrilibus conui-
tijs, & insanis debacchationibus, linguā & ca-
lamum uibrandi, libertatē indulgent, quasi so-
li hoc priuilegio fruantur, maiorq; illis p̄ cæte-
ris mortalium, maledicendi libertas concessa sit,
& cui non liceat reluctari, aut eadē tragula re-
ferire. Quomō ista quadrarēt, quæue esset hęc
æquitas, si ipsi ob caninam hanc facundiam,
pro doctis, p̄ijs, & perfectis christianis haberi
uolunt, me contra ob eandem, tam inclemen-
ter in crimen uocant, quod tamen, si crimen
est mihī cum omnibus ipsis commune est, &
a quo nec se ipsos quidem, immunes, & alie-
nos esse

QVAERELA SVPER CALVMNIA

nos esse deprehendunt, per omnem uitam nihil aliud agentes, q̄ quod omnium actus, insidiosa explorationis arte uenantur, atque a pulpitis, a suggestis, ueluti impudentiæ suæ arcibus, omnium hominum uitas & mores, in reprehensionem rapiunt. Nemini innocentiam tribuunt, cunctis accusationis iniuriam irrogāt. Omnes contumelijs & contumelijs flagellāt omnia commissorum secreta euomunt, nihil ob merum, neq; ob fidem reuocantes: eaque flagitiorum mysteria, & multis incognita crimina produnt, ut non inique credamus, cuculliones illos, in circis suis, ueluti in quadam sentina flagitiorum, nihil aliud discere quam scelera, quos quum secessio monastica, meliores deberet facere, peiores euadunt hominibus prophanis. O quoties noua nupta, rei Venereæ reddit instructior a confessione fraterculi, quam ab amplexu mariti? Quomodo em boni, pii, simplices, casti, pacifici, humiles esse poterint, qui continuo scelera inquirunt, flagitia examinant, crimina cantillant, suntq; asperitate, immodestia, rabie, cunctis intolerabiles. Qui nullum hominum genus, siue sacrum, siue prophanum, non lacerant calumnia, proscindunt maledicentia, onerant inuidia, grauāt detrectationibus, & uenenatis linguis sauciunt, nullis a satyris eorum secure uiuere licet, nec est qui possit

SCHOLASTICORVM ET MONACHO

possit loquacitatis eorū retia deuigare, ne mor-
tui quidē ab illis satis tuti sunt, quin ueluti Ca-
spij canes, siue sepulchrales in Hircania, etiam
sepultos arrodendo affligunt: nihil a se actum
putantes, si sæuitiam suam, ab umbris & cine-
ribus continuerint. Proinde quum ad audaci-
am, impudentiam, iracundiam, furorem, mor-
dacitatem, subsannationem, gesticationem,
rictum, hiatum, cachinnos, saltus, ferinosque
clamores, tum ad ingerenda conuicia, & pro-
loquenda mendacia, terrificasque comminatio-
nes attinet, iam inde populus illos, religioni
pariter & horrore habere cepit, nec est, qui nō
malit, illos extra uiam declinando fugere, quā il-
lis obuiam fieri, ut iam etiā apud uulgus, com-
muni prouerbio receptissimum sit, infauftissi-
mi auspicii esse, obuiare monacho, idque haud
secus atque lupo, qui quem prius uiderit, illius
uocem præcludit, & obmutescere facit. Sic &
isti, quacumque insolenti dicacitate declament,
semper mutis auditoribus uti solent, eamque
imperitæ plebis taciturnitatem, sibi usurpant
pro sanctitatis & innocentiae testimonio, ac si
non habeat mundus, quod de malis illis male
loquatur. Dico autem hæc omnia de malis, &
peruersis, nō de bonis. Sed in his discernēdis,
plane opus est mysterio, ut probos, pios, ca-
stos, humiles, modestos, simplices, ueros mo-
nachos,

QVAERELA SVPER CALVMN.

nachos, & sanctos uiros esse cognoscamus, ad iracundiæ furij, & inuidentiæ liuore, calūniandi; rabie p̄ditos, non homines, sed anthropophagos lupos; non fratres, sed rabiosos canes; non monachos, sed cucullatos diabolos esse intelligamus. Qui quum monachorū & fratrum nomine censerī uolunt, titulum moribus abdicant, professionē operibus polluunt, mentiri uirtutē ducentes, bonarū literarū loco, fraudem amplectentes, religionē hypocrisis colentes, pietati auaritiā anteferentes, cupiditate laudis & p̄dē, alienis uirtutibus insidiantes, quorum scelera, & plenos turpitudinis actus, quum in declamatione mea alicubi detexi, iccirco fatalis conscientiae malignitate confusi declamationem illam (quam multi illorū nec legerunt, nec intellexerunt, nec cognouerunt, sed tamen ex suspitione, uel audito tamen nomine, quod cum suis institutis non consentiat) exhorrent, dānant, execrantur; atque odio, inuidia, detrectatione, conuitijs, sycophantijs, ceterisque falsae linguae apparatibus armati, occultā contra me expeditionē pararunt, non ignari quod tum ad nocendum occulta manifestis proniora sunt: itaque clandestinas amplexati insidias, arcu doli, calumniarū spicula torquent: Atque animos aptant scelerī, fraudique parant se. Disponunt linguas, & uerba nocentia condunt. Si forte uictoriam
quam

SCHOLASTICORVM ET MONACHORVM

quam in Erasmi Moria amiserunt, in hac nostra Vanitate recuperare possent, & quū multo facilioris negotij sit, eminus inopinatum, q̄ cominus prouidum oppugnare: ideo inexpugnabilem bello declamationem, furtim & per insidias adoriuntur, conserpunt, mutilant, lacerant, ut quod uirtute nequeunt, promoueāt astu, nō ignari, plus uirium esse, in credita iniquissima calūnia q̄ in instructissima disputatione, multaq; fortia ingenia his artibus ab inualidis sycophantis sæpe p̄strata fuisse, plurimūq; cessisse uirtutē fraudi, odiosam ueritatem, placidis opiniōibus & multitudinis errore suffulgis. Hinc inuidia in ultionem uersa, nefarijs p̄fidiaē linguis me opprimere student clanculū, & post terga, perduellionatus, arrogantie, ambitionis, stultitiæ, impietatisq; traducētes, magum, & hæreticum uocantes, idq; non modo apud populum & plebem, sed apud reuerēdissimos Cardinales, apud honorandos pontifices, apud uenerabiles abbatēs, apud metuentos Cæsares, apud terribiles reges, timēdosque principes, quorum moderationem (supra quam maiestati eorum debetur) exasperāt, ac pacatissimæ mentis eorum serenitatem, mendaciorū nebulis obtenebrant, eorū clementiam obtrectionum sibilis ad iracundiā concitāt, scientes obfusum ira Principis animū, salutae

L ij rem

QVAERELA SVPER CALVMN.

rem existimationem subire non posse, quo se
mel in prauam de me opinionem obfirmato,
etiam defensionis uiam habeam preclusam. O
lex Iulia, o lex Rhemia, o lex Cassia, sed ubi mi
nister legis Cæsar? An non maiestatis reatu
peccant, qui tam petulanti impudentia, tã præ
cipiti audacia, tantorum principum maiestati,
contra conscientiam suam, mentiri non ueren
tur, & scripta nostra, maligna interpretatione,
eorum auribus, modo quo non debent, incul
cant, suamq; contumeliã, in maiestatis oppro
brium transferunt, & innocuos operum meo
rum labores, & speciosissimas doctrinae sen
tentias, nugaci mendaciorum obrectatione,
ad odium trahunt, tum nullis æquiritatis rationi
bus instructi, sed calumniandi præsidio arma
ti, formidolosam Cæsaris iram, aduersum me
extorquere nisi sunt, quo ille me, a proauis, &
attrauis, de sua, & præcessorum suorum ma
iestate, bñ meritum, perinde ac uilissimū man
cipium releget, & fidele meū obsequium, con
temptu compenſet, pro gratia, pœnam decer
nat, & quem operum meorū gratissimum pen
satores, & qui beneficentiã pro meritis refe
rat, sperare debeam, illius experiar iram & in
dignationē, seruitiorū mercedem habeam, uir
tutisq; punitorem inueniam. Haccine in spe re
lictis omnibus, secuti sumus Cæsare, hæccine
præmia

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.

præmia pro laboribus referuntur, hæccine uenerandę literaturę, & gesti muneris, præstitiq; obsequij, stipendia accepturus sim, atq; obstrepentibus nebulonum illorę calumnijs, etiã supplicandi copia, defensionisq; potestate careã? Nam eousq; illorum apud Cæsarem promouit calumnia, tantumq; apud credulam Cæsaris seueritatem, insidiosa obtrectatorum ratio ualuit, ut nuper ille mihi præter morem suum (nescio qua inclementia) & aures suas occluserit, & oculus suos a supplicatione mea auerterit, quum tñ alioqui mitissimus, etiam nō ignoret, quod in eo fastigio collocatus, difficiles accusatoribus aures præbere, aut tuentium se se uoces respuere non debeat, nec infensis auribus alteram partem recipere, qui antea illas accusatoribus tam procliue patulas p̄buerit; nec deceat Principum grauitatē, quicq; ex primo impetu, & incōsulta persuasione, more imperitę plebis iudicare, estimare uel. Sed etiã ueracissimi Principes, & quibus placabile ingenium est, rerumq; peritiā, sycophantarę istorum artibus pelliciuntur in errorem & nonnunq; usq; ad uirulētiam iracundię impelluntur. Hic hic uelim, sedeat mediū & iudicet, quicumq; uir probus & intēger, & cuius aures sunt deceptu difficiles. An non æque Cæsareę maiestatis, atq; mei capitis hostes sunt, q̄ tam

L iij insidio

QVAERELA SVPER CALVMNIA

insidiosis consilijs, tam uafrijs commētis, tam
impudentissimis mendacijs, & compositis ca-
lumnijs, generosi & clementissimi animi æqui-
tatem subruere conantur, & in æquo ponunt,
iustum ne iudicium illius, an iniquum existat,
modo sententiam extorqueant sibi fauentem.
Quis iudex unq̃ ausus est pronunciare altera
parte inaudita? Olim ne a tyrannis quidem id
tolerari solitum est. Quis em̃ pateretur pro iu-
dice, illum qui nō dignabitur cognoscere cau-
sam. Adrianus cæsar, quum olim negasset sibi
ocium audiēdi mulierculam, audiuit, ergo ne
uelis imperare, si nolis cognoscere. Nōne (qd̃
Nicodemus de Christo ait ad Phariseos) lex
iudicat hominem, priusquam interrogauerit
ab illo & cognouerit quid faciat: nonne inau-
dita hæc tyrannis esset: atq; tamē ad hanc tyran-
nidem, odiose prouocant Cēsare improbi ali-
quot sophistæ, & supersticiosi monachi. Verū
ego totam hanc insimulationis uim abs nebu-
lonum illorum inuidia profectam, nō Cēsaris
inconsideratæ credulitati, sed illorum maligni-
tati, imputandū existimo, atq; illius aduersum
me indignationē, non iudiciū, non deliberatio-
nis, nō temerarię opinionis, sed suspicionis im-
petū fuisse duco, cuius animi tēperantia, sed iti-
osus calūniantium consilijs, æqtatis iudiciū su-
perantibus, q̃li sinistro rōnis ductu, transuer-
sum

SCHOLASTICORVM ET MONACHO-
sum acta, ad alias sibi alienissimam iracundiam
prouecta fuerit, ut quū mihi opem ferre debe-
at, cladē irrogaturus fuisset, nisi integerrimus
pater Lauren. Campegius, apostolicæ sedis le-
gatus, ac illustris princeps Leodiē. duo reue-
rendissimi cardinales, & equioris iudiciū prin-
cipes, illum retinuissent. Atq; ego nunc, præter
quod onustū mihi ualde est, etiā famę meę cru-
delis, & honoris mei prodigus, & innocentiaē
meæ desertor hñdus sim; culpāq; sceleris alicu-
ius fateri, & grandis flagitiū, conicius mihi esse
uidebor, si iniurioso nomine (apud Cēsare po-
tissime) me censerī sustineam, quāobrem unū
hoc uolo sciat Cæsar, me hominem esse aper-
tum, & sine fūco, & extra omnem doli suspiti-
onem, qui in fronte gero animum, qui nec fu-
rum nec oleum uenale habeam;

Cuiq; amor & studiū recti, & uetus illa priorē
Simplicitas, cui chara fides, pectusq; deorum
Præsidio innitens. Qui integer uitæ, crimi-
nisq; purus, non feci unquam q̄ fateri erube-
scam, ea præditus uitæ & morum integritate,
ut in me nihil culpari possit præter fortunam,
q̄d q̄ aulam nactus malorum fertilē semper fe-
re seruire cōtigerit ingratis principibus, quia
adulationē & mēdacē obrectationē (publicas
aularū pestes) sic sp̄ exhorruī, ut nullius gratiā,
aut beniuolētiā, blādiēdo & adulādo cōtrahere

L iij malue

QVAERELA SVPER CALVMN.

maluerim, q̄ uera dicendo, & quod æquum & honestum est suadendo, etiam si non nesciam, simq; expertus, q̄ tum odiū, sæpe pertinax error, ueris monitiōibus referre soleat. Hinc me quum uaria fors, in diuitias & inopiam, in gratiam & indignationem, in authoritatem, & exilium, alternis uicibus sæpe traiecit, tū probitas, & seruata Cæsari fides iam ppe funditus subuertit, atq; hic non desunt qui protinus me propterea insipientem, improuidū, profusorem, stultumq; subsannant, ipsi non tā sapientes q̄ senes, neq; tam prouidi q̄ auari, qui canicie ornantur extrinsecus, intrinsecus autem intellectum habent puerilem, quorū omnis sapientia est, explere scrinia sanguine pauperum, & assidua augendaq; diuitiaq; cura, omnia uenalia habere, ac non secus q̄ prostitute mulierculæ, omnes pauperes contemnere, solis diuitibus applaudere, & corruptissimos deuouere animos, hinc nō probata causa, indemnes condemnare, & noxijs reis, poenā cum iniuriā remittere, dare ueniam coruīs, uexare cēsura columbos, & fraudulētis rapinis, & subdolis collusionibus, suæ argentanginæ egregie mederi. Hanc ipsi prouidentiam, hanc sapientiā uocant: probitatem, integritatem, eruditionem, stultitiam dicunt. Cum hoc hominum genere nunq; mihi bene conuenit, his nunq; sapiens, nunq;

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
nunq̃ prudens fui, qui eiusce artibus rem au-
gere nesciam, his impius & stultus sum, uere si-
lī gehennæ, qui dicunt fratri suo Raccha, & fa-
tue, dolore pariter & ludibrio feriētes, nec mi-
nus iniqua, q̃ ridicula calumnia laceffentes, eru-
ditionem & doctrinam si qua mihi gloriæ ce-
dere deberet, ob contempta scholastici cultus
latifundia, iniquissima æstimatione, & puer
so iudicio extenuātes, & perditas cum iniqua
fortuna, tum ob seruatam fidem, opes, in uitu-
perium uocantes, scientes, qm̃ apud indoctos
satrapas & ignauos proceres, plurimum humi-
lium prudentia sordescit, & pro stultitia repu-
tatur, ut qui ualorem hoīs, ex ueste metiuntur
cultum, non animum æstimantes, opesq̃ uir-
tutum meritis anteferētes, ac si uulpina uestis
præbeat astum, aut cuculla conferat pietatem,
& leonine exuuię, Cumanis asinis dare possint
fortitudinem. Attñ tam stultum de me sapien-
tes interea conqueruntur, abs me tali stulto, sa-
pientissimos uiros fuisse deceptos, neq̃ ueren-
tur, prudētissimo Cæsareæ maiestatis priuato
consilio, ubi nihil nō agi, summa cum pruden-
tia & deliberatione censendum est, hanc turpi-
tudinis notam inurere. Nam si scandalosus &
impius est liber declamationis meæ, non solū
ad me pertinebit hoc crimen, uerum etiam ad
eos, qui examinarūt, qui subscripserunt, qui ra-

L v tum

QVAERELA SVPER CALVMN.

tum habuerunt, qui comprobarūt. Quō enim decorū fuerit, illius consilij sapientibus adpro-
basse, qđ mihi stultum & impiū fuerit scripsis-
se? Certe ego si impi⁹ sum, in hoc potissime da-
mnandus sum, qđ toties iam, contra scripturæ
monita confisus sum in principibus, in quibus
non est salus, quodq; inter eos aulicos philoso-
phari uoluerim, ubi nullos honos artibus, nec
ulla p̄mia proposita sunt literatis literis. Si in-
sapiēs sum, in hoc certe stultissimus sum, quod
felicitatem meam posui in aliena potestate, &
solicitus incertusq; meñpsius, illis me concre-
didi, quorum disparem p̄missis fidem expe-
rior, pudetq; me insipientiæ meæ, quod hacten-
us non cognouerim, cuiusmodi essent homi-
nes illi: quum quis agerem, quodq; errabūdus,
illos aliquādo laudarim, qui uoce populi (quæ
uox dei dicitur) habentur omnium illaudatissi-
mi. Quod uero ad obiectam mihi arrogantiam,
& ambitionē attinet, quia aduersus omes,
omnium sciētias, & artes declamare p̄sumpse-
rim: certe non sum tam arrogans, ut om̄ia me
scire p̄sumam, neq; tam ambitiosus, ut disputē
de om̄ino incognitis, sed illud fateantur opor-
tet, neminē posse de his rebus, aut scribere, aut
differere q̄ penitus ignorat, q̄ tumcunq; etiam
in alijs sit eruditus, atq; unum hoc de me citra
iactātiā dicere ausim, comedisse me de higno
scien

SCHOLASTICORVM ET MONACHO-
rum boni & mali, etiam usq; ad nauseam, easq;
disciplinarū partes lustrasse, quas nec illis, nec
maioribus suis, aspicere unquam contigit, atq;
hoc est illud, in quo scandalizantur, sicut scan-
dalizabant Pharisei in Christo, dicentes: Vnde
huic hæc omnia? Quō potest hic homo sci-
re literas quas non didicit? Samaritanus est, &
dæmonium habet, & in nomine Belzebut ei
eici dæmonia. Nonne similes illis sunt, qui glo-
riam illius quod est in me donum spūs sancti,
auferentes deo, attribuunt diabolo, dicentes,
q̄ magus sim, & dæmoniū habeam, quod me
doceat omnia, quibus respondeo uerbis magi-
stri mei Christi: Ego dæmonium non habeo,
sed est q̄ habet & iudicet. Etiam multi calūnia-
torū meorū dēmones, & diaboli facti sunt, hoc
est cruēti & falsi criminatores. De Magia uero
qd̄ sentiā multū iugis scriptis aperui. At obijci-
unt mihi miracula, q̄ principes & pp̄i obstupu-
erunt, & supra naturæ uires dæmonū opa falsi
sunt. Fateor opatum miranda multa, sed citra
dei offensam, citra fidei & religionis iniuriā, &
obstupuerunt ea multi, sed homines indocti, & q̄
bus datū non est rerū cognoscere causas. Atq;
mot⁹ om̄is & inexorabile fatū. At q̄s secreto-
rū naturę curiosus explorator ignorat, herba-
rū potētia & lapidū uirtutib. nō oībus perinde
manifestis, multa perfici posse, q̄ rudis pp̄us,
per in-

QVAERELA SVPER CALVMN.

per inscitiam aut malitiam, accepta referat de
monibus, potius quàm naturæ atque deo.

Sed ut non sapiunt aromata suis & asinis
& offendunt splendidiore luce noctuæ, ita neq;
amator uetere sordium populus, doctilem inu-
sitis rebus & literis animum præbere sustinet,
nec oculos densissimis ignorantie tenebris ob-
fusus, lucis radijs admouere potest. Qui enim
sunt omni politiore literatura, omnisq; archa-
næ doctrinæ uacui & inanes, nec nisi umbram
illius complexi, quò obfuso ignorantia animo,
alienæ doctrinæ splendorem recte discernere
ac diiudicare possent? Quod si syllogismorum
spineta plantassem, si carduos & tribulos scri-
psissem, & similes habuissent sua labra lactu-
cas, inuenissent forte asini illi gustū, & magna
uoluptate totum libere deuorassent. Nūc uero,
quā ea persecutus sum, quæ ipsi nō attigerūt,
amaricati sunt, uenter & lingua eorum ad calūni-
as. O deplorati ingenij homines, & immedica-
bili maliuolentiæ morbo consopiti, aduersus
eam declamationem obstrepentes, cuius uocē
& uocabulum nedum intelligunt, nec satis no-
uerunt quid declamatio, cuius qualitates non
cognoscunt, nō declamationis condiciones sci-
unt, nō q̄ quid animo ioco an serio, false an sæ-
uere, dictum sit perpendunt, non animaduere-
runt declamationis licentiam esse, liberioribus
uerbis

SCHOLASTICORVM ET MONACHO,
uerbis & absimilioribus argumentis, rem pro
miscuo sermone tractare, nullum periculū ue-
ri statuendi sibi facere, eorum quę in declama-
tione siue argumentādo, siue persuadendo, si-
ue demonstrando dicuntur, philosophi enim
hoc est non declamatoris, sermonem suū ueri-
tati adstringere. Declamationis autem propri-
um est, sæpe & plurimum in ficto argumento,
aut falsitatis defensione, aut ueri repugnātia,
aut uitę laude, aut uirtutis oppugnatione, ad
ingeniorū exercitationē ad excitationē studi-
osorū laborare, non ad dissoluendū aut statuen-
dū ueritatē: sed citra pertinaciā proponere q̄li-
bet disputandi materiā, ad utilitatē legētium,
sicut ait Ap̄ls: Om̄ia q̄ scripta sunt ad nostram
utilitatē scripta sunt, nō dicit oīa q̄ scripta sunt
uera sunt, siquidē non minimā partē eruditio-
nis, fabulę, apologi, declamationes, disputati-
ones, problemata, op̄iniones, parabolę, cæte-
ręq; admodū proficuę nuge, quibus etiā ne sa-
crę quidem carent literę, citra ueritatis regu-
lam sibi uendicant, q̄ qui damnare uelit & sub-
mouere, is literaturam omnem simul tollat, ne-
cessum est, sed in his discernēdis, profecto Cri-
tico quodam, excussoq; iudicio, menteq; acu-
ta & solerti, intelligētia insuper summa, & acri
animaduersione opus est, ut cognoscatur qua au-
thoritate, qua forma, author quisq; scripserit,
quid

QVAERELA SVPER CALVMNIA

quid conetur, quid moliatur, narret an doceat, definiat an disputet, improbet an admoneat, quibus utatur rationibus, ioco an serio dicat, sua an aliorum sententia loquatur, quæ uera, quæ falsa, quæ dubia pronunciat, ubi & quo loco sui animi mentem potissimum declaret. Sunt enim hæc omnia spectanda, ac diligenter scrutandi secretiores sensuum recessus, & penitiores fibræ orationis accuratius disquirendæ, tum singulis seperatim, & collectim uniuersis, in medium propositis, multum cōsiderationis illis tribuendum est, ac omnia diligenter & exacte discernantur, grauissimoq; iudicio tanquam trutinæ ponderentur, ut quid in quaque re, uerum, syncerum, consentaneum & consequens sit, perspiciatur, priusquam de illis feratur sententia. Quod in illa declamatione mea, sicut fieri debuit, ita etiam ab illis clarissimis pariter & doctissimis Cæsarei consilij proceribus, factum fuisse dubium non est, id ipsumque Cæsareæ maiestatis parentes litteræ & sigilla testantur, quibus aut fidem non habere, aut insolenter contradicere, non potest non esse læsa maiestate temere factum. Desinant ergo maledici sycophantæ, calumniari hanc declamationem, uel impio animo, uel alienata religionem, a me scriptam fuisse, quam neque proprio ingenio fisus, neque sine examine & sapientum censura, hanc ediderim. Ipsi enim censors retule

tune &c

SCHOLASTICORVM ET MONACHO-
runt & subscripserūt, senatus decreuit, & assen-
sus est, Cæsar probauit, & sigillum suum appē-
dit: nōne supra hæc, iudiciū sibi uendicare au-
debunt? Quis istis scholasticis, theosophi-
stis, & latebriculis monachastris, in Cæsarē sce-
ptradedit, ut qđ ille de cōsiliū sui examine, & si-
gnatura publica, autoritate semel p̄bauit, isti
improbare, p̄hibere, dāmnareq; p̄sumāt: Ma-
ior certe est declamationis illius peruicacia, q̄
quod a leuissimorū aliq̄t sophistarū, & peruer-
sorū cucullionū, ingenio attingi q̄at. Quin ue-
ro nequaquā enerui doctrina esse illum uirū opor-
tebit, quisquis de illa ferre debeat iudiciū. Sci-
ant illi scholastici magistri, concessas illis scho-
larum cathedras, non credita fori tribunalia, li-
ceat dūtaxat magistris illis de cathedra doctri-
naliter disputare: uerū iudicare, determinare,
decidere, approbare, reprobare, admittere, p̄-
hibere, dānare, non eorū officij est, sed Pontifi-
ciū munus est, nō ex argumētis sophistarū, sed
ex traditionib. dependēs iuriscōsultorū. Neq;
ip̄o ipse Rōm. summus Pōtifex, neq; Impator
(etiā in rebus fidei & relligiōis) quicq; iudicāe
nec iudicare p̄tendunt, ceu theologi, aut diale-
ctici, sed ut legisperiti & iuriscōsulti, qui iccir-
co non dialecticā, non philosophiā, nō theolo-
giā, sed iura om̄ia in scrinio pectoris sui habe-
re dicūtur. Habēt enim etiam iuriscōsulti, de
diuinis

QVAERELA SVPER CALVMN.

diuinis rebus suos titulos, de summa trinitate,
de fide cathol. de sacramētis, de hereticis, & ali
is relligionem nostrā cōcernentibus, nec opus
est ea a theosophistis emendicare, ac hodie (si
dñs placet) ex cōspurcatis scholis, protinus in
tribunalia, ad iudicandas eruditōrū causas, in
troducuntur sordidi ludimagistri, qui nihil no
runt nisi pręesse pediculis pueris, tum fune
sti quidam cuculliones, sediciosiq; theosophi
stæ, quibus omnem uim recte sentiendi, opi
nionum prauitas abstulit, quiq; ingenuis disci
plinis, ob ignauiam infesti sunt isti, præiudica
bunt Pontificibus & Cæsaribus, & qđ illi pro
barunt, quod ratū habuerunt, qđ fecerunt, isti
audebunt improbare, damnare & irritum face
re, ac scholastica authoritate indecēter abuten
tes, disputandi & cōclusionandi (si sic dici q̄at)
licentiam, ad iudicandi, & determinandi trans
ferent potestatem, magnis sigillis, scholastico
fastu clamare audentes, promulgamus, defini
mus, asserimus, ueridice affirmamus, constan
ter proferimus, censemus, decernimus, deter
minamus, declaramus, pronunciamus, iudica
mus, damnamus, condemnamus (sic enim eo
rum ampullosa uerba habēt) atq; dicere & scri
bere audent, hæc se facere tranquilla, & secunda
conscientia, superna luce illustratos, & super
naturali lumine fretos, ex inuocatiōe spīritus
sancti,

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.

sancti, quod lumen sæpe in pectoribus illorū,
non spūs sanctus, sed auri sacra fame accen-
dit, quod si illa sua censoria cōciliabula, pro fi-
dei integritate agerent, & non pro censu, certe
creditam de illis hactenus probitatis, synceri-
tatisq; opinionē, fraudibus non maculassent,
auaritia non corrupissent, syllogismos suos in
religionis iniuriam, uenales nō exposuissent.
Diuino timori, humanum fauorē non prētulis-
sent, uerbum dei peruersis interpretationibus
non adulterassent, ecclesię authoritatem, non
uiolassent, Reges Christianos, in reprobi sen-
sus uesanos errores non protrussissent. Quid
multa? Res non eget testibus, ipsi se in Angli-
cani diuortij determinatiōe, magnis suis sigil-
lis prodiderunt. O insignes theologos, qui in
negotijs fidei, & conscientię, feruntur affecti-
bus, flectuntur conuiuijs, obcæcant numo au-
reo, capiuntur lenocinijs, opinantur ex pprio
commodo, & muneribus abducuntur a uero.
O concessum sorbonicum p̄clarum, o dignita-
tem consilij admirandam, cui non pauca mēs,
coram illis dicere, quum hodie theologorum
sorbona, facta est falsoꝝ commentariorum, &
errorū officina, & interpretationum, censura-
rum, determinationum, flagitiosissimæ nundi-
næ. Hic nunc cupio mihi dicite o magistri no-
stri, dicite o Sorbonici, in theologia quid ua-

M le

QVAERELA SVPER CALVMN.

let aurum, tam sancta ne est uestra auaritia, ut illi iura legesq; nihil officiant, nec ulla impietatis aut irreligiositatis notetur labe, nec quicq; turpe sit, qd uobis lucrū pariat. Quis putasset theologorū pectora, fauore, ira, odio, auaritia corrumpi, & esse illis etiam contra scripturam syllogismos, si habeant causam acquirēdæ pecuniae, quis ista credidisset, nisi ipse suis factis fidem fecissent? O male astuti, & imprudentis auaritiae, qui non potius pro digamia determinastis, quam pro diuortio, siquidē olim in uetere lege, permittebatur regibus, plures habere uxores, neq; uero minor est authoritas Pontificum & Regum, in ecclesia, quam olim fuerit in synagoga. Quin ipse Valētinianus, christianus imperator, duas simul duxit uxores, etiam lege sanxit, & publica constitutione indulget, ut quicq; uellet duas simul habere posset uxores, ita si & uos pro rege Anglorum determinassetis, Pontificis authoritatem amplifassetis, regis libidini obsecundati essetis, Reginae dignitatem conseruassetis, filiam regis (ut ita loquar) non spurificassetis, atq; tam insigni collusionē, singularum partium gratiam inissetis, undiq; pecuniam corradissetis, neq; minus pestilenti exemplo, atq; nunc, nomen uestrum posteritati commēdassetis. O miseros quos in tam profundam cecitatem, traxit indigna theologia

SCHOLASTICORVM ET MONACHO:

ologis auaritia, & inscitiae comes arrogantia,
Quis tam foedos magistrorum nostrorum erro-
res aspiciens, tam turpes illorū fraudes con-
siderans, tam perniciosas & falsissimas illorum
sententias uidens, quæ omni rationi, & hone-
stati repugnant, illis post hac credere, aut illo-
rum censuris amplius sese submittere uelit, aut
debeat, quādo tali sunt natura, ut nihil eis sit
antiquius, q̄ dolis, q̄ fraudibus, q̄ fallacijs, q̄
calumnijs, doctos quosq; continenter circum-
uenire, & in errorum & hæresum notas uelle
trahere? Miræ profecto, quum toties iam, cō-
tra Ioannem Picum Mirādulanum comitem,
contra Ioannem Capnionem iuriscōsultum,
contra Erasmus Rote. theologum, contra la-
cobum Fabrum Stapuleñ. philosophum, con-
tra alios multos illustres uiros, tam infelicitè
q̄ temere dimicarunt, toties illis suis p̄cocibus
censuris, contra manifestam ueritatē, tam tur-
piter impeerunt, toties de manifestarijs syco-
phantjs, & calumnijs conuicti sunt, quod hac
uulgatissima sua infamia edocti, in nullo facti
sunt meliores, sapientiores uel. Neque ad depo-
nendum stoliditatem suam, tanta ignominiae
macula adduci potuerunt, quin tot infelicibus
cōgressibus, toties prostrati, uident sibi (uelut
de Antheo fabulant̃ poëtæ) resurgere robusti
pres, atq; (ceu ueterani milites, instructiores

M ij bello

QVAERELA SVPER CALVMN.

bello facti) post unam & alteram insaniam, ad
huc noua moliri facinora, nouasque quotidie
excitare tragœdias, & sponte in peiora prola-
bentes, ultro sibi malū accersire pro bono, di-
gnos se præbentes, qui ab omnibus bonis au-
diant male, qui in aliorum exemplum Pontifi-
cibus & Principibus dent publicitus pœnas,
ac pestiferum, fraudis, doli, sycophantiæ, calu-
mniæ, & nefariorum consiliorū suorū sortian-
tur exitum. Quod si proprii honoris seruādi,
q̄ alieni laceßendi cupidiores existerent, am-
plecterētur etiam ipsi bonas literas, & aliquid
ederent illustribus dignum encomiis, aut si id nō
possent, saltē admirandos sublimioris doctri-
næ uiros, dignis laudibus & beniuolentiā pro-
sequerentur, & linguas ab indigna illorum ob-
trectatiōe cohiberent, quo uel sic, iniustam ha-
ctenus ignominiam eluere possent, & a doctis-
simis quibuscq; solidam inire gratiam. Sed ui-
lis & indocta multitudo, semper humi repens,
nulla habet uestigia quæ sequatur, nisi turpia,
nec ulla res illustrium cupiditate, ad gloriā ex-
citatur, cui⁹ ignauia, tam altas egit radices, ita
mentibus obcæcatis adhæsit, ut ad nullas rati-
ones oculos aperiri patiatur, tantaque est insa-
niæ suæ obstinata pertinacia, ut semel accensa
ne per uniuersi quidem orbis elleborum ex-
tingui possit. Non equidem facile propagata
malor

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
malorum sementis eradicatur, quippe quam
est bonorum in mala defluxus facilis, tam ma-
li ad bonum transitus difficilis esse consuevit.
O crudelis & impia secta hominum, nihil nisi
seipsos, & sua amantium, omnia præter se, &
sua contemnentium, & damnantium, idq; ipm
peruerse prorsus & nefarie, quæq; ipsi didice-
runt & norunt, ea omnium prima & potissima
censeri uolunt, & ad illorum normam, omnia
omniū dicta & scripta, ueluti ad Lydium lapi-
dem examinanda exigunt, quibus quæ nō con-
gruunt, aut quouis modo ab illis discrepant,
siue dissentiunt, hæc aut uelut insana, & abiecti-
cia, p̄ suis auersantur, aut uelut scandalosa &
impia damnant, atq; execrantur, nullisq; ratio-
nibus muniti, sed uanorum titulorum obten-
tu, tota uī consurgunt in pœnam, aduersus e-
os, qui ab illis, ul' unguē latū discesserint. Tūc
si qui sunt inter illos, ingenio uastro, feroci, ma-
ligno, & ad calumniam plane erecto, qui furē-
te iniqua audacia, scholasticorum titulorū am-
bitione concitati, suam scabiem illustribus ui-
ris adfricare audeant, & eruditorum uirorum
scripta & dicta, uarijs dolis, technis, fraudib⁹,
præstigijs, continenter circumuenire, & in hæ-
reseos crimen trahere norint: & in politiores li-
teras, & linguas, procacis contumeliæ ledoria
& suggesto, ueluti e plaustro euomere, & in po-

M in etas,

QVAERELA SVPER CALVMN.

etas, in rhetores Cynica petulantia detonare
sciant, hos tunc subductis supercilijs admira-
bundi passim extollunt, & diuina loqui prædi-
cant, & uice oraculi sermones eorū per aures
populi circūlatos spargunt:

Et longum inualidi collū ceruicibus æquant,
Herculis Anthem procul a tellure tenentis.

Tūc etiā q̄ doctos uiros grauius exagitassent,
magistratus, & rectoratus, in odiū literatorū il-
lis prorogant, & scholæ regno præficiūt, qui
tūc p̄ ceteris cōsophistis, ueluti principes sum-
mi, altioribus cathedris sedentes, ius in alios,
& superbam dominationem possidentes, cun-
ctas bonas artes, & ingenuas disciplinas, scho-
lis funditus eijciunt, quo rixosis sophismati-
bus, incrementa concilient, quorum farcimi-
ne inflati, de omnibus copiose sese posse disse-
rere putant. Sed ut sunt doctrina uacui, & ue-
luti sues in luto grunniētes, inanes eloquio,
quicquid proferunt, quicquid scribunt, pro-
fundam redolet inertiam, quicquid ratiocin-
nantur, quicquid argumentantur, deliramen-
tis consentanea profundunt, & pro rationi-
bus, pro scripturis, mæras technas, & laqueos
connectunt. Quod si forte timidiore, antilo-
giæ suæ obscuritatem, ad auram, ad lucem, in
propatulo exponere, & perspicaciori censu-
ra permittere uereantur, aut (quod plurimum

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.

illis euenit non habeant quod respondere queant, tunc aliam uiam ingressi, quibus bellum inferre nequeunt, odium infligunt, astum fortitudini præferunt, syllogismorum suorum uires, ad calumniandi nequitiam transferunt, clancularijs susurris apud improbos, aut incautos auditores, contra doctos, & probos uiros oblatrant, & per insidias, ab obscuro sagittant, & scholasticorum titulorum fastum, atq; quem uocant impudentiæ clypeum (cucullam inquam) & hostile propositum, iniquissimumq; iudicium, in rationis locum transferre, cæcitæ turpissima cõtendunt, Quumq; nihil sciunt, nihil scribunt, nihil edunt, qd iudicari queat, & ueluti bruta & muta animalia uitam silentio prætereant, eo silentio tuti, impudentissima temeritate, de aliorum iudicant ingenijs, & supra Aristophanicam loquacitatē in cõuiuijs, in collegijs, in priuatis confessionibus, in publicis concionibus, in scholasticis p̃lectionibus, nullum scriptoris genus non calūniantur, nō lacerant, non mordent, non discerpunt, non mutilant, nō detruncant, nō peruertunt, ac probrosis circūueniunt insidijs, cōculcant cõtumelijs, doctiorumq; ingenia perosi, literaturæ meritis insidiantur, eruditissimos q̃sq; persequunt, uirtutiq; ignominiam repēdere nō erubescunt, quasi idē sit calūniari, qd uincere, cõtēnere, qd antecellere.

M iij Sic

QVAERELA SVPER CALVMN.

Sic illi ex præstantium uirorum calumnia, & obtreptione, fortiores fiunt, & ex reprehensione alienæ scientiæ, ipsi eruditionis & doctrinæ opinionem cōsequuntur, & quem alijs admittunt, in se deriuāt honorem. His technis, his artibus, his stratagematibus, apud rude vulgus & imperitam plebem, indoctosq; nobiles, & credulos principes, quos nihil negotij est fallere, quos penes nullum est indoctorum, doctorumq; discrimen, auctoritatem suam stabiunt, & eruditorum, sapientumq; nomen, furto & rapina obtinent. Tum etiam diuinitatis fastigium, sibi arrogant, & se magistros, & doctores in diuinate nuncupari sustinent, quo uerendo nomine, apud simplicem populum, sanctitatis opinione insignes, etiam apud purpuratos aulicos, & auratos principes, uenerandi simul & metuendi, effecti, illos tunc persuasione suis allectos, & clandestinis incitamentis instructos, seditiosis armant consilijs, subiunguntq; qui ab oratorijs, a cubiculis, a basilica, a mensa, uirus in aures eorum continue instillant, dicta & facta proborum uirorum assidue criminantes, quousq; optimi cuiusq; uirtutem reddant inuisam, mollesq; principum animos, nihil tale suspicantes, his delationum & obtreptionum artibus, & exquisitis callide dolis subuertant, & in fas atq; nefas contra
do.

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
doctos & probos uiros inducant, atq; ad cru-
delitatem usq; impellant. Neq; enim apud cre-
dulos principes, fides mēdacis deest, ubi scur-
ris, & proditoribus, aliquando gratia reddi-
tur, & in pessimis quibusque nebulonibus ho-
nos, negatumque uirtuti culmen, uitio tribui-
tur, & repulsa prudentia, ignauia honoribus
prosequitur, maliq; sua ex improbitate refe-
runt munera, & qui iam terq; quaterque, uerso
solo, mutato foro, & (ut uocant) rupta banca,
fraudatis creditoribus, fraudi & dolo, alieni
eris iniquas diuitias, sibi pararūt. Creantur co-
mites, asciscuntur in consilia regum, præfici-
untur gubernandis prouincijs, quasi fideles fu-
turi sint reipublicæ, qui tam scelestis perfidiæ
artibus cumularunt sibi rem priuatam, atque
quod ab integræ fidelitatis, & doctrinæ, uiro-
rum arbitrio, pendere deberet iudicium, sæpe
in iniquissimi cuiuspiam hypocritæ, adulator-
ris, delatoris, susurronis, sententia cōsistit. Hi
primas atq; postremas aulæ partes tenent, hi
sunt aures & oculi regū. Nulla illis ianua clau-
ditur, quo minus ingrediantur, nullum tēpus
tam importunum, q̄ minus admittantur, ne-
fasq; est principem plus audire, aut uidere, aut
cognoscere, q̄ tribus aut quatuor, eiusmodi sy-
cophantis, commodum uidetur. Nullus regū
tam natura benignus, tam educatione mode-
M v stus,

QVAERELA SVPER CALVMN.

stus, tam uirtutis & æquitatis amans, quem il-
lorum consilia non peruertant, multaq; indigna,
tanta maiestate & dicere & agere, & audere cō-
pellant. Hinc totam noctē uigilare, tum pota-
re, aut ludere alea, aut saltare choros, aut laruis
obambulare cōuiuia, tum medium diē dormi-
re, residuum ludere pila, aut uenari, & cum be-
luis audacter congredi, aut stulta & furiosa ha-
stiludia suspicere, & illorum pueriles uictori-
as grauitè dñiudicare, tū superuacaneis impē-
dñs, pomparū, largitionum, conuiuiorū, ludo-
rum, ac ambiciosarū legationum, improbatorū
belloꝝ (aut latius regnandi libidine, aut cupi-
ditate uindictę, aut æmulationis dolore) susce-
ptorū totius plebis, ciuiumq; substantiā deuor-
rare, hodie regum disciplina est. Verū interesse
consilijs, obseruare prudentes, operā dare p̄ce-
ptis sapientiæ, discere populum bñ regere, &
prouincias quorū tutelam susceperunt feliciter
gubernare, sedere ad portas ciuitatis, & audi-
re supplices, subleuare oppressos, reddere iura
singulis, hoc paludatis aliquot uulturibus, nō
nunq̄ & Cumanis asinis committitur. His tūc
accedunt nobiles istī satrapæ, ipsi etiam litera-
rum hostes, qui cum nullis bonis artibus, nec
honestis disciplinis imbuti sint, ob id doctos,
& literatos omnes, odiosissime p̄rudunt, nec
sinunt ea regibus suis innotescere, eoq; infesti
us per

SCHOLASTICORVM ET MONACHO.
us persequuntur, quod ueritatem aliquando
dicunt, nullo personarum respectu, illorumq;
ignauiam, & crassitudinem, ad lucem expo-
nunt. Nullus unquam priscis temporibus ty-
rannus, extitit tam barbarus, tam sæuus, tam
ferus, tam truculentus, tam crudelis, quem pe-
nes non in honore, ueneratione, obseruatiq;
fuisent bonæ literæ. Olim eruditi & literati ui-
ri, in aulis Cæsarum & regum, primas partes
tenebant, in horum locum successerunt hodie,
quidam podagrici uentricosique publicani, &
auri spongiæ (finantiarios uocant) quibus ab-
est omnis ueritatis, uirtutisque cognitio. Et ut
est in Prouerbio: Ignauos ignauis placere. Vi-
demus passim per regum aulas instructos, tot
famelicos, pedissequos, tot laceros stipatores,
tot circummensales parasitos, tot uersipelles
histriones, tot noctiuagos scortatores, tot epi-
curæos porcos, tot salaces procos, tot pictos
fictosque nobiles, tot suffitos moscho proce-
res, tot gloriosos thrasones, tot chlamydotos
agasones, tot cruciatos caballarios, tot tri-
galeatos lepores, tot feroces centauros, tot
superbos Satrapas, tot paludatos uultures,
tot laruatos uespertiliones, tot Purpuratos
aleatores, tot hamatos quæstores, tot polio-
trophagos fœneratores, tot dimoueros scri-
bas, tot insolentes duplatores, tot Arcadicos
sacris

QVAERELA SVPER CALVMN.

sacrificulos, tot caudatos eleemosynarios, tot sexagenarios pueros paucissimos spectamus sapientes, & graues uiros. Quod si qui forte emerferunt in aula, uiri ingenio præditi, qui consilio, prudentia, rerum usu, experientia, & exercitatione rei publicæ feliciter præesse sciunt, aut qui uiribus & armis, strenuitateq; rei publicæ plurimum prodesse possunt, hos tunc, ne superiores euadant, altiusque in authoritatem conscendant, sub specie beniuolentiæ, ad longinquas regiones in oratores ablegant, aut in fortitudinis suæ præmium, grauioribus periculis exponunt, quo sic euacuata aula illorum præsentia, ipsi omnium soli habeantur prudentissimi, si in consortium suum nullum admittant, prudentiorem se. Horum opera fit, quod in principium aulis, bonæ literæ, nec præmijs pascuntur, nec laudibus inuitantur, sed uelut proscriptæ, & in prostibulum relegate uideantur. Hinc obscura literatorum sors, & fortuna doctorum uirorum sordida, nec ullis ad rem augendam, in aula locus est, nisi qui ualedixerint uirtuti, & ueritati. Nam qui uerax est sermone (ut ait propheta) quasi periurus est, & qui iustus est ope, quasi de spina sepe, sic optet, ut quum fatis exeat aula, qui uult esse pius. Sic sordent & uilescunt literæ, ut non solum non faueatur literatis, sed illudatur, etiam mihi, præstatq;

SCHOLASTICORVM ET MONACHO-
statq; lōge in aulis regum, aut culinarium, aut
uenatorem, aut tibicinē, aut utricularium, aut
cauponarium, aut parasitum, aut histrionem,
profiteri, q̄ doctum, q̄ literatum, q̄ eruditum,
tam eruditio inuisum, ignorātia probabilem
facit. Ipsa enim affinis regibus, domestica no-
bilibus, incola aulis, omni eruditione poten-
ter praelata, ipsa plena diuitijs, cumulata hono-
ribus, sublimata potestate, & omni deliciarum
genere beata, ut quo quis in aula minus sciat,
eo feliciore uita fruatur.

Omnibus in aulis tenet insipientia sceptrā,
Illius & sequitur regia turba pedes.

Quis ergo iam (ornatissime Eustochi) nō de-
beret malle renunciare literis, & uirtuti, quā
eruditus imperitorum calumnijs, modestus
impudentium cōuicijs, candidus perditorum
sycophantarum insidijs, continuo excarnifica-
ri, & unde uenerationē meruisse debuerat, in-
de pœnam, cladem, & exitium persentire? Ni-
hil igitur mea opinione hodie felicius (mi Eu-
stochi) q̄ nihil scire, nihil tutius q̄ nihil docere,
quando his temporibus, fere nihil scribi po-
test, quod non offendat aliquos: qui autem ni-
hil sciunt, nihil docent, aut non nisi minima, &
infima sapiunt, ab hoc metu, ab his periculis,
procul absunt. Quippe minimarū rerum, ma-
gna ruina esse non potest, nec unquam cadet ex
alto

QVAERELA SVPER CALVMN.

Alto qui in imo iacet, nā qui q̄rit alta, is malum
uidetur querere. Tam gratae, sed & securioris
uoluptatis sunt, paludes ranis, lura suibus, te-
nebrę uespertilionibus, quā alta tecta colum-
bis, & sereni soles aquilis. Hinc apud Luci-
anum Pythagoras iam per om̄ia bipedum, &
quadrupedum genera (suę circulationis meta-
morphosi) uagatus, se longe suauius uixisse fa-
retur, quando esset rana, quā quum esset rex
& philosophus. Quę persuasio, sic huic ætati
mihi congruere uidetur, ut nihil neq; scire, ne-
que docere, & ceu nihil a bestia differre, hodie
felicissimum, atque tutissimum sit: simul-
que, & aulicis istis proceribus, atq;
Satrapis, qui plurimum impro-
bos, suiq; simillimos be-
neficijs prosequun-
tur, euehuntq;
acceptissi-
mum.

Q U E R R A T A.

A fol. 2, fac. 1, lege interpretatione. Ibid. p-
bantur, le. probant. A 4, fa. 2, le. quum qd.
Ibid. decreto. A 6, fac. 1, lin. 1, uiuerē. Ibidem,
qscum. A 7, fa. 2, le. quingentesimi tricesimi,
A 8, fac. 1, lege. in illis spectarem. Ibi. agent,
le. agente. B 2, fa. 2, exulcerati, le. exulcerato.
C 1, fa. 1, sententiā, le. sententiāz. 2, theologos
le. theologicū. Ibi. le. sordidis. C 2, fa. 1, resipu-
it leg. Ibi. ignorare. C 6, fa. 2, dicimus le. duci-
mus. 8, fa. 1, deuius le. demus: diserta, deserta.
D 3, fa. 2, quid cont. le. quicquid. E 1, fa. 1, iam
le. tam. 2, cupit, cupio. E 7, le. quo illos uel &c.
8, fa. 1, atsi le. acsi. 2, Torturę, le. Torturæ. F 7,
fa. 1, barbari, le. barbati. G 7, fa. 2, duo. le. duco.
8, fa. 2, si qd, le. quas. H 1, fa. 2, duceř, le. ducereř
I 1, fa. 2, le. fiduciā, 4, fa. 1, acquisitis, le. acquisi-
tæ, Itē pseueraturę. k 4, fa. 2, iudiciū, le. iudiciū
7, fa. 1, le. At militia, 8, fa. 2, le. emboni. L 5, fa.
2, quū quis, le. quiscum. 6, fa. 1, le. quas a nobis
non. &c. fa. 2, consopitos lege. M 1, fa. 1, con-
cessum, le. confessum. Ibi. cōsiliū, le. conciliū.
M 4, fa. 2, diuinate, le. diuinitate. M 5, fa. 1, le.
& pessimis qui. &c. M 6, fa. 2, le. etiā, præstatq;
&c. Reliqua diligēs Lector facile deprehendet.

QVAERELA SVPER CALVMN.

alto qui in imo iacet, nā qui q̄rit alta, is malum uidetur querere. Tam gratæ, sed & securioris uoluptatis sunt, paludes ranis, lura suibus, tenebrę uespertilionibus, quā alta tecta columbis, & sereni soles aquilis. Hinc apud Lucianum Pythagoras iam per om̃ia bipedum, & quadrupedum genera (suę circulationis metamorphosi) uagatus, se longe suauius uixisse fatetur, quando esset rana, quā quum esset rex & philosophus. Quæ persuasio, sic huic ætati mihi congruere uidetur, ut nihil neq; scire, neque docere, & ceu nihil a bestia differre, hodie felicissimum, atque tutissimum sit: simulque, & aulicis istis proceribus, atq; Satrapis, qui plurimum improbos, suiq; simillimos beneficis prosequuntur, euehantq; acceptissimum.

Q U E R R A T A.

A fol. 2, fac. 1, lege interpretatione. Ibid, p-
bantur, le, probrant. A 4, fa, 2, le, quum qd.
Ibid, decreto. A 6, fac. 1, lin. 1, uiuerē. Ibidem,
qscum. A 7, fa, 2, le, quingentesimi tricesimi,
A 8, fac. 1, lege, in illis spectarem. Ibi, agent,
le, agente. B 2, fa, 2, exulcerati, le, exulcerato.
C 1, fa. 1, sententiā, le, sententiāz. 2, theologor
le, theologicū. Ibi, le, sordidis. C 2, fa. 1, respu-
it leg. Ibi, ignorare. C 6, fa, 2, dicimus le, duci-
mus. 8, fa, 1, deuius le, demus: diserta, deserta.
D 3, fa, 2, quid cont, le, quicquid. E 1, fa. 1, iam
le, tam. 2, cupit, cupio. E 7, le, quo illos uel &c.
8, fa, 1, atsi le, acsi. 2, Torturę, le, Tortuæ. F 7,
fa. 1, barbari, le, barbatī. G 7, fa, 2, duo, le, duco
8, fa, 2, si q̄s, le, quas. H 1, fa, 2, duceſ, le, ducereſ
I 1, fa, 2, le, fiduciā, 4, fa, 1, acquisitis, le, acquisi-
tæ, Itē pseueraturę. k 4, fa, 2, iudiciū, le, iudiciū
7, fa. 1, le, At militia, 8, fa, 2, le, em̄boni. L 5, fa,
2, quū quis, le, quiscum. 6, fa. 1, le, quas a nobis
non. &c. fa, 2, consopitos lege. M 1, fa. 1, con-
cessum, le, confessum. Ibi, cōsiliū, le, conciliū.
M 4, fa, 2, diuinate, le, diuinitate. M 5, fa. 1, le,
& pessimis qui. &c. M 6, fa, 2, le, etiā, præstatq;
&c. Reliqua diligēs Lector facile deprehendet.

1945

A dark, irregularly shaped object, possibly a piece of wood or a shadow, is positioned vertically on the left side of the page. The background is a light, textured surface, possibly paper or fabric, with some faint, illegible markings.

971

